

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK
ALGISI VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda Özge VIDİNLİOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı : Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ersin ALTINTAŞ

AĞUSTOS - 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK
ALGISI VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda Özge VİDİNLİOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı : Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı

Bu tez 31/08/ 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ersin ALTINTAŞ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ALTUN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKIN

Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Seda Özge VIDİNLİOĞLU

31.08.2010

ÖNSÖZ

Ergenlik, gencin kendini tanıma, toplum içindeki yerini arama, kimliğini varlığını ortaya koymaya çalıştığı bir dönemdir. Bu dönemde gelişmekte olan ergen, toplumda kendine bir rol, bir yer edinme çabası içerisinde. Özdeşleşme ile kişiliğini oluşturmaya çalışırken yetiştiği çevre, toplumun sosyal, kültürel yapısı, kitle iletişim araçları gibi birçok faktörden etkilenir. Kendine yeni modeller ararken, kendi varlığını diğerlerinden bağımsız bir birey olarak ortaya koyma çabasındadır. Kişinin kendini algılaması, kimliğine ilişkin kendini değerlendirmesi benlik olarak tanımlanır. Bu nedenle ergenlik döneminde kişinin kimlik oluşumu ve benlik algısı önemlidir.

Son yıllarda gençlerin benlik gelişimlerini etkileyen etmenlerin çeşitlenmesi, olumsuz benlik algılarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bulunduğu şartlar gençleri etkilemektedir. Üniversiteyi kazanıp kazanmama, işsizlik, gelecek kaygısı, hayat şartlarının gittikçe zorlaşması gençlerde kaygı yaratmakta ve umutsuz olmalarına neden olabilmektedir.

Bu çalışma ile ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın tamamlanmasında birçok kişinin katkısı olmuştur. Araştırma boyunca değerli fikirleri ve desteği ile beni çalışmaya ve araştırmaya teşvik eden tez danışmanım Prof. Dr. Ersin ALTINTAŞ'a, yardımlarını esirgemeyip ve hiçbir zaman geri çevirmeyen Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇ'a, araştırmanın analizlerine yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Neşe GÜLER'e, bu günlere gelmemde en önemli rolü üstlenen, sevgilerini ve desteklerini her zaman hissettiren annem Behice VİDİNLİOĞLU, babam Kadir VİDİNLİOĞLU, kardeşim Zafer VİDİNLİOĞLU'na, çalışmamda bilgisayarla ilgili gerekli düzenlemeleri yaparak yardımcı olan bilgisayar öğretmeni Atilla ERKUL'a, anketlerin cevaplanmasında yardımcı olan tüm öğrencilere teşekkürlerimi sunuyorum.

Seda Özge VİDİNLİOĞLU

31.08.2010

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
1.1. Ergenlik Dönemi.....	10
1.1.2. Özdeşleşme.....	11
1.2. Benlik İmgesi.....	12
1.2.1. Benliğin Önemi.....	15
1.2.2. Benliğin Görevleri.....	16
1.2.3. Benlik Kavramının Boyutları.....	17
1.2.4. Benlik Konusundaki Kuramsal Yaklaşımlar.....	17
1.2.4.1. William James.....	17
1.2.4.2. Eric Erikson.....	18
1.2.4.3. Carl Rogers.....	20
1.2.4.4. Sigmund Freud.....	22
1.2.4.5. Harton Cooley ve George Mead.....	25
1.2.4.6. Carl Gustav Jung.....	26
1.2.4.7. Alfred Adler.....	28
1.2.4.8. Karen Horney.....	29
1.2.4.9. Erich Fromm.....	30
1.2.4.10. Gordon Allport.....	31
1.2.4.11. Harry Stack Sullivan.....	32
1.2.4.12. Abraham Maslow.....	33
1.2.4.13. Heinz Kohut.....	34
1.2.5. Benlik Algısının Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	34
1.2.5.1. Benlik Algısının Gelişiminde Ailenin Etkisi.....	36
1.2.5.2. Benlik Algısının Gelişiminde Arkadaşlarının Etkisi.....	37
1.2.5.3. Benlik Algısının Gelişiminde Okul ve Öğretmenlerin Etkisi.....	38

1.2.5.4. Benlik Algısının Gelişiminde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi.....	39
1.2.5.5. Benlik Algısının Gelişiminde Kişilerarası İlişkilerin Etkisi.....	39
1.2.5.6. Benlik Algısının Gelişiminde Beden İmgesinin Etkileri.....	40
1.2.5.7. Benlik Algısının Gelişiminde Bireyin Kendi Deneyimlerinin Etkisi.....	41
1.2.5.8. Benlik Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	41
1.3. Umutsuzluk.....	47
1.3.1. Umutsuzluk ve Depresyon.....	48
1.3.2. Umutsuzluk ve İntihar.....	49
1.3.3. Umutsuzluk ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	51
BÖLÜM 2: YÖNTEM.....	58
2.1. Araştırma Modeli.....	58
2.2. Evren ve Örneklem.....	58
2.3. Veri Toplama Araçları.....	58
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	59
2.3.2. Offer Benlik İmgesi Ölçeği.....	59
2.3.3. Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	61
2.4. Verilerin Toplanması.....	62
2.5. Verilerin Analizi	62
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	63
YORUM	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	129
ÖZGEÇMİŞ.....	133

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Kapsamına Giren Öğrencilerin Sınıf, Cinsiyet ve Okul Durumlarına Göre Dağılımı.....	58
--	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Korelasyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 2: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	63
Tablo 3: Umutsuzluk Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4: Farklı Sınıf Düzeylerindeki Öğrencilerin Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	64
Tablo 5: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 6: Umutsuzluk Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 7: Farklı Okul Türlerindeki Öğrencilerin Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	65
Tablo 8: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Okul Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 9: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Okul Türüne Göre LSD Post-Hoc Sonuçları.....	66
Tablo 10: Umutsuzluk Puanlarının Okul Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 11: Umutsuzluk Puanlarının Okul Türüne Göre LSD Post-Hoc Sonuçları.....	67
Tablo 12: Öğrencilerin Algıladıkları Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	68
Tablo 13: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 14: Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre LSD Post Hoc Sonuçları.....	69
Tablo 15: Umutsuzluk Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 16: Umutsuzluk Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre LSD Post Hoc Sonuçları.....	70
Tablo 17: Öğrencilerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeyine Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve	

Standart Sapma Değerleri.....	70
Tablo 18: Algılanan Akademik Başarıya Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 19: Algılanan Akademik Başarıya Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları.....	71
Tablo 20: Algılanan Akademik Başarıya Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	72
Tablo 21: Algılanan Akademik Başarıya Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları.....	72
Tablo 22: Öğrencilerin Anne-Baba Tutumlarına Göre Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	73
Tablo 23: Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Benlik Algısı Puanları İle İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	73
Tablo 24: Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları.....	74
Tablo 25: Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	74
Tablo 26: Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları.....	75
Tablo 27: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	75
Tablo 28: Annenin Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile ilgili Varyans Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 29: Annenin Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları İle İlgili LSD Post Hoc Bulguları.....	76
Tablo 30: Annenin Eğitim Durumuna Göre Umutsuzluk Puanları ile ilgili Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 31: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	77

Tablo 32: Babanın Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	78
Tablo 33: Babanın Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları.....	78
Tablo 34: Babanın Eğitim Durumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	79
Tablo 35: Öğrencilerin Dünyaya Geliş Sırasına Göre Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	79
Tablo 36: Dünyaya Geliş Sırasına Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 37: Dünyaya Geliş Sırasına Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 38: Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	81
Tablo 39: Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 40: Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları.....	82

Tezin Başlığı: Ortaöğretim Öğrencilerinin Benlik Algısı ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki.	
Tezin Yazarı: Seda Özge VİDİNLİOĞLU	Danışman: Prof. Dr. Ersin ALTINTAŞ
Kabul Tarihi: 31 Ağustos 2010	Sayfa Sayısı: viii (Ön kısım) + 129 (Tez) + 5 (Ekler)
Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri	Bilim Dalı: Eğitimde Psikolojik Hizmetler
<p>Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Sakarya ili Hendek ilçesindeki üç okul türündeki liselerden 208 kız 306 erkek toplam 514 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Öğrenciler yansız örnekleme metodu seçilmiştir. Araştırmada verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Offer Benlik İmgesi Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS for Windows 11.5 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir.</p> <p>Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrencilerin benlik algı düzeylerinin olumsuzluğu arttıkça, umutsuzluk düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin benlik algısı ile umutsuzluk ölçeğinin tüm alt boyutları arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin benlik algısı düzeylerine göre okul türü, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı düzeyi, anne-baba tutumu, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile cinsiyet, sınıf düzeyi, doğum sırası, seçmeyi düşündükleri meslek değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.</p> <p>Öğrencilerin umutsuzluk düzeylerine göre cinsiyet, okul türü, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı düzeyi, anne-baba tutumu değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu doğum sırası, seçmeyi düşündükleri meslek değişkenlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırmanın bulgularına yönelik tartışma yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Benlik, Benlik Algısı, Umutsuzluk.	

Title of the Thesis: The Relation Between Self Perception and Hopelessness Level Considering High School Students

Author: Seda Özge VİDİNLİOĞLU **Supervisor:** Prof. Dr. Ersin ALTINTAŞ

Date: 31 August 2010

Nu. Of Pages: viii (pre text) + 129 (main body) + 5 (appendices)

Department: Educational Science

Subfield: Psychological Utility at the Education

In this research, the relations between self perception and hopelessness levels of the high school students are analysed in aspects of various variables. The research was carried out with the relational survey model. A total of 514 students from three different types of high schools in Sakarya Hendek participated in this study. Students were chosen by random sampling method. In this study, Personal Information Sheet, Offer Self Image Scale and Beck Hopelessness Scale were used for data collection. The data of this research were analysed with the statistics package program of SPSS for Windows 11.5.

According to the results of research, a positive and significant relation is seen between the level of the self perception and hopelessness of the students. The level of hopelessness of students are higher while the level of self perception is more negative. A positive and significant relation were found between the self perception of students and all of the sub-scales of hopelessness scale. According to the self perception level of students, significant differences were found out in terms of parameters such as school type, social-economic standard, academical success, attitude of parents, education of mother, education of father. In terms of the self perception level of students; gender, grade level, sibling order and the selected professions no significant differences were found.

According to the level of hopelessness of students, significant differences were found in terms of gender, the school type, social-economic standard, academical success and attitude of parents. The level of hopelessness of students, no significant differences were found in terms of grade level, education of mother, education of father, sibling order, the selected professions. The result of the research were discussed and some advice were given.

Keywords: Adolescence, Self, Self-Perception, Hopelessness

GİRİŞ

Problem Durumu

İnsan dünyaya geldiğinde ilk olarak anne, baba ve aileyle etkileşim halindedir. Aile çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yanında, sahip olduğu tutum, değer, rol ve alışkanlıkları çocuğa aktarır. Aile içerisinde etkileşimlerle çocuk davranışlarını şekillendirir. Daha sonra çocuk yaşlıları ve arkadaşları ile tanışır, oyunlar sosyalleşmeye yardımcı olur. Okula başladığında çocuğun gelişimini etkileyen etmenler de çeşitlenir. Okul, öğretmenler ve arkadaşları ile çocuğun çevresi daha da genişler.

Ergenlik çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir. Ergenin duyguları çok çabuk değişebilir. Çabuk sevinir, çabuk üzülür, ilgisi farklı yönere kayabilir. Dikkati çabuk dağılıp, derslere kendini vermekte zorluk çekebilir. Çabuk sinirlenir, asi davranışlar sergileyebilir. Otoriteye karşı gelir, kuralların çok olmasından yakınır. Aslında ergenin yaşadığı bu çelişkiler kendini bir birey olarak ortaya koyma çabasıyla kaynaklanır. Genç, kendini tanıma, kim olduğunu, neye değer vereceğini, amacını bulmak için kendi yerini arama çabasıdır. Erikson'un da belirttiği gibi bu dönemin en önemli gelişimsel sorunu kimlik arayışıdır. Ben kimim?, Nereye yönelmeliyim?, İlgilerim neler?, Neler yapabilirim? gibi soruları kendine sorar ve yanıtlarını aramaya çalışır. İşte bu soruları cevaplaması benlik gelişimi ile ilgilidir. Gander ve Gardiner (1993) "Ergenliği en iyi tanımlayan düşüncüyü seçmek zorunda kalsaydık, pek çok şeyin hem nedeni hem de sonucu olan kimlik arayışını ya da benlik kavramını seçerdik" diyerek bu dönemde benliğin önemini vurgulamışlardır.

Toplumda kendine rol ve yer sağlama çabasını özdeşleşme süreci ile gerçekleştirir. Kendi kimliğini bulma çabasında etrafındaki başarılı, popüler, örnek insanlardan kendi benliğine bir şeyler katmaktır. Böylece kendi yerini, yaşam tarzını, düşünce şeklini, dünya görüşünü, hatta giyim tarzını bile örnek aldığı kişilere göre şekillendirir.

Ergen, yavaş yavaş bir yaşam felsefesi, bir dünya görüşü ve ahlaki inançlar geliştirmeye başlar. Ve bu genç insan 'Kim olduğunu, nereye doğru gittiğini, ne tür olanakları bulunduğunu' yanıtlayacak bir kimlik duygusu oluşturmak zorundadır. Kişinin kimliğini bulması, başkalarına ne denli bağımlı olursa olsun, kendini diğerlerinden ayrı bir varlık, bir birey olarak algılamasına, kendini bir 'bütünlük' içinde görmesine, 'ben

varım' demesine bağlıdır (Yavuzer, 2003:287). Bu nedenle, ergenlik döneminde olumlu bir benlik algısı ve benlik algısının gelişimi çok önemlidir.

Ortaöğrenim öğrencileri ile ilgili araştırma sonucunda, gençlerin üzerinde durduğu sorunları Köknel (1999) şu şekilde belirtmiştir: Büyüklerin baskısı, arkadaş edinmede zorluk, kız-erkek arkadaşlığının olmaması - aile tarafından anlaşılması ve karşı çıkılması, boş zamanları etkin şekilde değerlendirecek olanakların olmaması, yüksek öğretim ya da meslek seçimi konusunda endişeler, geleceğe güvensizlik, kişiliğine güvensizlik, yalnızlık, sorunlarına yardımcı olabilecek kişi ya da kuruluşların olmayışı vb... Dikkat edilirse gençlerin dile getirdikleri, yakındıkları konu ve sorunların hemen hepsi, onların toplum içinde durumlarını belirleyememiş, gerçek rollerini ve yerlerini alamamış olmalarından kaynaklanmaktadır (Köknel ve diğ., 1999:94).

Gencin benlik gelişimi, onun için önemli olan kişilerin görüşlerinden etkilenerek oluşur. Bu kişiler onun yaşamında önemli olan anne-baba, öğretmenleri, arkadaşları gibi kişilerdir. Bu kişilerin onu beğenip beğenmemesi, yaptığı bir davranıştan dolayı kızması veya desteklemesi, onunla övünmesi veya utanması gencin benliğinin biçimlenmesinde etkilidir.

Ergenlik dönemindeki anne-baba önceden olduğu kadar önemli değildir, yakın arkadaşlıkları, arkadaş grupları gencin yaşamında daha önemli kişiler haline gelir. Anne-baba ile bazı fikir çatışmaları, anlaşmazlıklar olurken, arkadaşları ile aynı duyguları paylaşmakta, aynı heyecanları yaşamakta ve kendini bu gruplarda daha iyi hissetmektedir. Bu gruplarda genç kendini grubun bir parçası olarak görür, benlik değeri artar, kendini önemli hissetmeye başlar. Aynı zamanda arkadaş grupları sosyal becerilerinin gelişmesi için bir fırsattır.

Ergenlerin benlik gelişimi beden imgesinden de etkilenmektedir. Bu dönemde fiziksel olarak gelişen bedenine bakış açıcı ve benmerkezci düşünce yapısı nedeniyle dış görünüşü ergen için önemlidir. Sanki herkes ona bakıyor, onun dış görünüşünü inceliyor gibi bir düşünceye sahip olduğundan dış görünüşüne önem verir. Bu dönemde bedenini olumsuz algılaması kendini olumsuz değerlendirmesine, özgüveninin düşük olmasına neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, olumsuz beden algılamasının depresyon ve anksiyeteye sebep olabileceğini göstermektedir.

Bireyin benlik gelişimi etkileyen etmenlerden biri de bireyin benimsediği değer yargıları ve sahip olduğu inanç sistemidir. Bireyin değer yargılarının oluşmasında ise ailesi, içinde yaşadığı çevre ve kültürel ortamın etkisi bulunmaktadır.

Gordon Allport'un 'Normal kişilik gelişiminde bunalımlar' araştırmasını Özyürek (1978) Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde bir grup öğrenciye uygulamıştır. Araştırmada öğrenimleri süresince öğrencilerin gelişimlerine, öğretmenlerin etkisinin nasıl olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkileri daha çok kişilik gelişimi ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuç öğrencilerin kişiliklerinin hem çocukluk hem ergenlik yıllarında öğretmenin etkisinde kaldığını açıklamaktadır. Aynı araştırmada ailenin etkisi de incelenmiştir. Öğrencilerin % 44'ü ailesinin yetişmesinde olumlu rolü olduğunu belirtirken, % 34'ü çok az rolü olduğunu, % 22'si olumsuz rolü olduğunu belirtmiştir. Buradan öğrencilerin yarısından fazlasının yetişmelerinde ailelerinin olumsuz ve eksik etkisi olduğunu anlıyoruz (Özyürek, 1978:84-85).

Benliğin gelişiminde, ergenin içinde yaşadığı kültürel ortam oldukça etkilidir. Önceki yıllarda aile, okul ve öğretmenleri, arkadaşları önemli bir role sahipken, son yıllarda gencin benlik gelişimine etkileyen etmenler çeşitlenmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle bilgisayar ve internet hızla bir bilgiye, olaya erişmeye fırsat tanıyor. Televizyon ve medya gençleri her alanda etkilediği gibi kişilik gelişimlerinde etkiliyor. Gençler izledikleri dizi oyuncularını ile kendilerini özdeşleştiriyor, onlar gibi konuşmaya, davranmaya başlıyor hatta yürüyüşleri bile o kişilere benziyor. Dizilerdeki olaylar, senaryolar çoğu zaman, gençler tarafından gerçek hayatta uygulamaya geçiriliyor. Şiddet, aksiyon, kız-erkek arkadaşlığı vb... ile ilgili konular uygulandığı gibi, çok normal olarak algılanıyor. Magazin programlarındaki ünlüler, mankenler, örnek alınan kişiler oluyor. Gençler, kitle iletişim araçları ve medyanın etkisiyle kendilerine uygun olmayan örnekler de seçebiliyor. Bu da benlik gelişimlerini olumsuz etkileyebiliyor.

Türkiye İnsani Gelişme Raporuna (2008) göre, gençlerin % 56'sı ilköğretimden sonra liseye devam etmektedir. Yalnızca % 18'i liseden mezun olduktan hemen sonra üniversiteye giriyor. Bu rakamlar gençlerin eğitim süresince nasıl elendiğini çarpıcı biçimde gösteriyor. Bu araştırmada, lise veya üniversiteye gitmeyen gençlere bu durumun nedenleri sorulmuştur. Yaklaşık % 30'u işe girip para kazanmaları gerektiğini ya da okul harcamalarını ödeyecek ekonomik durumları olmadığını söylerken, %

50'sinin ifade ettiği neden "ilgi ve istek eksikliği" dir. Bu son grubun, % 60'ının düşük gelirlilerden geldiği görülmektedir. Eğitimlerine devam etmeyen bu gençlerin % 11'inin okula gitmelerine ise aileleri engel olmuş. Okula kayıt oranı yükseköğrenim düzeyinde % 37 azalarak, % 19'a düşüyor. Yksekğrenimde kayıt oranının düşüklüğünün sebebi kısmen niversite giriş sınavı, kısmen de ekonomik koşullardandır. Eğitim politikalarının ve sınav sistemlerinin sık sık değişen yapısı, uygulama zorluğu getirmekte, fazla hızlı değişiklik ve reformlar gençleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Türk eğitim sistemi, elit bir ğrenci grubunu, ğretimin İngilizce yapıldığı Fen Liseleri ve Anadolu Liseleri gibi iyi okullara yönlendiriyor. Bu durum, sistemin geri kalanının zararına işliyor. Sorun, çok yüksek kaliteyi hedefleyen okulların bulunmamasından değil, bunlarla diğerleri arasındaki eğitsizliğin büyüklüğünden kaynaklanıyor. Türk ğrencilerinin ortalama okuryazarlık ve matematik becerileri, uluslar arası ölçütlere göre düşüktür. Daha iyi okulların mezunları çok yoğun rekabetin yařandđđı, ülke çapında düzenlenen niversite giriş sınavını geçmeyi başarıyor ve niversite sonrasında kayıt içi sektörde güvenli işlere girebiliyorlar. Yalnızca standart ortaöğretim okulları mezunları çok arzu edilen yksekkul öğrenimine yönelik donatıldığından, sanayinin talep ettiği mesleki beceri ihtiyaı karşılanmıyor. Ortaöğrenim ve mesleki eğitim alanlarındaki durum daha ciddi bir sorun oluşturuyor. İşverenler niversite mezunlarından ziyade teknisyenlere ihtiyaç duyduklarını söylemekle birlikte, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre meslek okullarından mezun ve halen işsiz olan gençlerin sayısı 250 bini aşkındır (Türkiye İnsani Gelişme Raporu, 2008).

Ülkenin genelindeki yüksek oranda işsizliğin yanı sıra, lise ve üniversiteden mezun olanlardan çok büyük sayıda genç iş bulmakta ciddi sıkıntılar yaşıyor. Yeni mezunlar ve aileleri işsizlik süresi uzadıkça umutlarını kaybetmeye başlıyor. Türkiye'de gençlerin en çok istediği Şey, doğru düzgün bir iş bulmak. Genliğin Durumu Araştırması'nı yanıtlayan gençlerin % 49,1'i en çok istedikleri Şeyin "iyi bir iş" olduğunu söylemiştir. % 18,1 ile "saygınlık" ve % 16,9 ile "sevgi" daha arkadan gelmektedir (Türkiye İnsani Gelişme Raporu, 2008).

İçinde bulunduğumuz sosyal, kültürel ve ekonomik Şartlar gençlerin hayata bakış açılarını etkilemektedir. Şahin ve diğerleri (2009), niversite ğrencilerinin sorunları ile

ilgili çalışmada 1512 öğrenciye “Üniversite Öğrencilerinin Beklentileri ve Sorunları” adlı ölçek uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, gelecek kaygısı boyutundaki sorunlar; mezun olunca iş bulamama korkusu, işsizlik, geleceğe ilişkin belirsizlik ve gelecekte umutsuzluk olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencileriyle konferanslar ve programlar yapan Güçlü (1997)’ ye göre gençlerin sorunlarından bazıları şunlardır; işsizlik, üniversitelerin eğitim yetersizliği, hayat pahalılığı, üniversiteye giriş sınavı, gelecek kaygısı vb... Bu sorunlar değerlendirilirse, üniversiteyi kazanıp kazanmayacakları, okulu bitirince iş bulup bulamayacakları, hayat şartlarının zor olması, geleceğe yönelik kaygı yaratmaktadır. 2010 yılında uygulanacak olan üniversiteye giriş sınavı (YGS-LYS), sistem değişikliği ve katsayıların sık sık değişmesi ve net açıklanmaması öğrencilerde kaygıya sebep olmaktadır. Tüm bu sorunlar gençlerin geleceğe yönelik umutsuz olmalarına, hayattan zevk alamamalarına, hayata karamsar bakmalarına neden olabilmektedir.

Bu bağlamda, ortaöğretim öğrencilerinin benlik gelişimini etkileyen etmenlerin çeşitlenmesi ve geleceğe yönelik umutsuzluk yaşamaları bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Problem

Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Alt Problemler

1. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
  - a. Kız ve erkek öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
  - b. Kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

- a. Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
  - b. Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri okul türlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- a. Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
  - b. Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri algılanan sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- a. Gelir düzeyi farklı olan öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
  - b. Gelir düzeyi farklı olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri algılanan akademik başarı düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- a. Öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
  - b. Öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri algılanan anne-baba tutumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- a. Anne-baba tutumları farklı olan öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Anne-baba tutumları farklı olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

7. Ortaöğretim öğrencilerin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri annenin eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

a. Anneleri farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Anneleri farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri babanın eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

a. Babaları farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Babaları farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

9. Ortaöğretim öğrencilerin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri dünyaya geliş sırasına göre farklılaşmakta mıdır?

a. Kaçınıcı çocuk olmasına göre öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Kaçınıcı çocuk olmasına göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri seçmeyi düşündüğü mesleğe göre farklılaşmakta mıdır?

a. Farklı mesleği seçmelerine göre öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Farklı mesleği seçmelerine göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

11–20 yaş dilimleri arasındaki ergenlik çağı, kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu arayış içinde ergen, kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır (Yavuzer, 2003:277).

Yeterli bir benlik gelişimi, insanın kendisine sorduğu üç temel soruyu yanıtlayabilmesine bağlıdır: Ben kimim? Nereye yönelmeliyim? ve Neden? İşte bu sorulara, ‘gençlik’ adı verilen ve kendine özgü karakteristikleri olan bu dönemde yanıt aranır (Geçtan, 1988:93). Bu bağlamda ergenlik döneminde bireyin olumlu bir benlik algısı geliştirmesi gerekmektedir. Bireyin benlik gelişiminde ailesi, okul, akran, arkadaş grupları, öğretmen, kişilerarası ilişkiler, kitle iletişim araçları ve bireyin kendi deneyimlerinin etkisi bulunmaktadır.

Ergenlik döneminde genç, bu güne kadar ne yaptığının ve ne olduğunun farkına varmakta ve bundan sonraki hayatının kaderini tayin edebilmektedir. Kendisini tanımlamaya ve bir kimlik oluşturmaya zorlayan birtakım baskı ve güdülerle karşılaşır (Kulaksızoğlu, 2002:32). Ergenlik döneminde bireyde oluşan bu baskılar bireyin umutsuz olmasına sebep olabilmektedir. Özellikle son yıllarda yaşamdan zevk almayan, geleceğe dair umutları tükenmiş, yaşantılarına yanlış anlamlar yükleyen, başarısız olacağını düşünen gençler görmekteyiz. Teknolojinin gelişmesiyle ve popüler kültürün etkisi altında kalan gençler doyumsuz, hayattan zevk almayan, karamsar bireyler olabilmektedir.

Ortaöğrenim gören gençler geleceğe yönelik amaçlarında umutsuzluk yaşamaktadırlar. Ülkemizde hatta dünyada meydana gelen ekonomik kriz, gençlerde işsiz kalma, üniversiteyi kazanamama gibi korkular meydana gelmekte ve geleceğe yönelik umutsuzluk duyguları taşımaktadırlar.

Bu araştırma ile ortaöğrenim gören ergenlerde, oldukça önemli bir kavram olan benlik algıları ile umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Benlik algısı ve umutsuzluk ile ilgili çok sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir. Ancak, ortaöğrenim öğrencilerinde benlik algısı ve umutsuzluk konularını birlikte ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Son yıllarda gençlerin benlik algılarını ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen etkenlerin değişmesi ve çeşitlenmesi de bu araştırmanın önemini ortaya

koymaktadır. Bu nedenle çalışma öğrencilere, anne-babalara, öğretmenlere, psikolojik danışmalara ve bundan sonra yapılacak araştırmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ortaöğretim öğrencilerin benlik algılamaları ile umutsuzluk düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaktır. Araştırmada ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin hem benlik algılamaları hem de umutsuzluk düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, algılanan akademik başarı düzeyi, algılanan sosyo ekonomik düzey, algılanan anne baba tutumu, dünyaya geliş sırası, anne baba eğitim düzeyi ve seçmeyi düşündüğü meslek değişkenleri açısından da incelenecektir. Bu araştırmada temel amaç mevcut durumu olduğu gibi ortaya koymak ve bu mevcut durum içerisinde bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Ergenlik Dönemi

Unesco gençlik çağı olarak 12–24 yaş dilimlerini kabul etmiştir. Gençlik çağı bedensel değişme ve gelişmeyle başlar. Bunu ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme izler (Köknel ve diğ., 1999:89).

Ergenlik ve delikanlılık çağındaki hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, kimliğin henüz tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal yerin henüz kesinleşmemesi, aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenlerle bu çağ, sorunlarla yüklü fırtınalı bir dönemdir (Öztürk, 1997:85). Ergenlik, insan yaşamında çok değişik ve derin biyolojik ve toplumsal değişimleri içeren bir değişim dönemi. Ergenlik en kritik değişimlerin, duygu, yargı ve tutumlarda en keskin gelişmelerin davranışlarda en çarpıcı bozulmaların yer aldığı yaş dönemidir (Ünlüoğlu, 1987:209). Ergenlik çocukluk ve yetişkinlik arasında bir moratoryumdur, değişim ve büyümeyi içine alır. Bu dönem bittiğinde ergen belli bir kimliğe sahip bireyselleşmiş ve ayrılmış bir birey olmalıdır (Haran, 2004:47).

Kişilik gelişiminde sonraki yaşam tarzını şekillendirecek ve büyük ölçüde istikrar sağlayacak yeni oluşumlara önemli bir zemin teşkil eder. Buradan hareketle bu kritik dönemi, kişiliğin kalıcı olarak temellendiği en esaslı yaşam evresi olarak kabul edebiliriz (Bahadır, 2002:60). Ergen fizyolojik olduğu kadar ruhsal olarak da olgunlaşır ve bedenindeki değişimler sonucu yaşadığı yeni duygu, duyum ve isteklere ek olarak dünyaya bakışında yeni birçok yollar geliştirir (Elkind, 1979:34).

Ergenlik dönemi insan türünün hırçın olduğu bir geçiş dönemidir. Hall'a göre bu hırçınlıklar, zıtlıklar arasında gidiş-gelişler sonucu ergenin coşkusal yaşamında kendini göstermektedir. Neşe, coşku, sevinç gibi durumları çöküntü, umutsuzluk ve sıkıntı durumları izleyebilmektedir (Garrison ve Garrison, 1983:90).

Ergenler duygusal yönden de bazı çelişkiler yaşamaktadır. Bir gruba katılma özleminin yanı sıra yalnızlıktan hoşlanma, ebeveynin hoşlanmadığı şeyleri sevme, yetişkini hor görme, arkadaşlarının kendisini engellediğini hissederse duyduğu öfke ve nefrete karşın ait olmayı isteme, geleceğe karşı coşkuyla yönelişe karşın endişe ve umutsuzluk taşıma bu dönemin çelişkili duyguları arasında sayılmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 1990:25).

İlk ergenlik döneminde, olumsuz benlik kavramı bir stres kaynağı olabilir. İlk ergenliğin toplumsal, bilişsel ve fiziksel değişikliklerin birleşimi genç insanları güçlerini sorgulamaya ve onları kendilerinden kuşkulu ve mutsuz hissetmeye zorlama eğilimindedir. Araştırmacılar 8 ve 18 yaşları arasındaki bireylerin benlik kavramının ergenliğin başlarında daha olumsuz olduğunu bulmuşlardır. Son ergenlikte genç insanların çoğu daha rahattır ve daha az stres altındadır (Çok, 1994:909).

Ergenlerin duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, amaç ve beklentileri üç katmandan oluşur. Bunlar; temel kişilik yapısı, gençlik çağına özgü psiko-sosyal özellikler, gencin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleridir. Bu üç katmanın oluşturduğu kişilik yapısı içinde yerini arama çabasında olan genç, özdeşleşme, sorumluluk, özerklik sorunlarına çözüm arar. Üç kavram arasındaki dengesizlik, bireysel ve toplumsal sorunlara yol açar. Bu kavramların sağlıklı gelişmesi, gençle içinde yaşadığı toplum yapısındaki ekonomik, kültürel dengeye bağlıdır (Yavuzer, 2003: 278-279).

1.1.2. Özdeşleşme

Gencin toplumda rol ve yer sağlaması ve kimliğini bulması özdeşleşme süreciyle gerçekleşir. Gence her an türlü kaynaklardan gelen iletilerin özdeşleşme süreci içinde bütünleşip genç tarafından benimsenenleri gencin kimliğini oluşturur. Bu arada, genç toplum içinde değişik yerlerde değişik roller oynayarak kişiliğini sınar. Böylece özdeşleşme süresinde benimsediği davranışları pekiştirir. Denenmiş, geçerliği sınanmış davranış kalıplarıyla erişkin olmaya hazırlanır (Köknel ve diğ., 1999:92).

Özdeşleşme, ergenlik çağında gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması, en önemli basamağı oluşturur. Erikson bu aşamada bireyin, hem cinsel hem de mesleksi olarak, benliğini oluşturma çabası içinde olduğunu düşünür. Erikson'un kuramını temel alarak araştırmalarını sürdüren James Marcia (1980) özdeşleşmeyi şu boyutlar içinde değerlendirir: Benlik; içseldir, birey tarafından yapılandırılır, dinamiktir, bireyin yeteneklerini, inançlarını ve her alandaki yaşantılarını kapsar. Marcia'ya göre bu yapı ne kadar iyi gelişirse, birey kendi özelliklerinin ve 'bireyselliğinin' o kadar farkında olur ve kendisinin kuvvetli ve zayıf taraflarını o kadar iyi görür (Akt., Cüceloğlu, 2000:359).

Gençler bir yandan ana baba etkisinden sıyrılırken öte yandan kendilerine yeni örnekler seçerler. Sürekli değişen hayranlıklar gencin ileride ne olmak istediği ile ilgilidir. Bir kişilik, bir amaç, bir ülkü geliştirirken, yoluna çıkan başarılı ve örnek insanlardan kendi benliğine bir şeyler katmaktadır (Yörükoğlu, 1989:380). Ergen özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verirken, yetiştiği çevrenin ekonomik ve sosyo-kültürel koşullarının etkisi altındadır (Yavuzer, 2003:277). Özdeşleşme, gence kişilik kazandırır, toplumla ilişkilerini biçimlendirir, toplumdaki yerini ve rolünü oluşturur (Yavuzer, 2003:278).

Genç, toplum içinde kendini aramaya, kişilik sınırlarını belirlemeye başlar. Kim olduğunu, ne olacağını, nelere değer verip bağlanacağını, amacının ne olduğunu, toplumdaki yerinin neresi olduğunu bulmaya çalışır. Bilinçli ve bilinçsiz olarak kişiliğini oluşturur. Özerkliğinin, özgürlüğünün, sorumluluğunun dengesini kurar (Köknel ve diğ., 1999:95).

Özdeşleşme süreci içinde gencin art arda kurup sürdürdüğü iletişimler, denediği roller, kullandığı davranış kalıpları birbirleriyle çatışır, birbirine karışır kimlik gelişmesi bozulur. Genç kendi kimliğine yabancı kalır. Bu duruma ‘kimlik karışıklığı’ ya da ‘kimlik bunalımı’ adı verilir. Erikson tarafından tanımlanan bu tablo, gençlerin iç dünyalarında kendi benlikleriyle sağlıklı iletişim kuramamalarından kaynaklanır (Köknel ve diğ., 1999:93).

Nereye yönelmeliyim sorusunun yanıtı, ergenlik ve gençlik döneminde, yetişkin yaşam için gerekli olan yeteneklerin edinilmesini amaçlayan tasarıların geliştirebilmesine bağlıdır. Eğer birey tasarısız ya da tasarıları gerçektışı ise güçlükler baş gösterir. Anlamlı tasarılar geliştirse dahi, eğer bireyin bunları gerçekleştirecek ego gücü yoksa engellemelerle karşılaşır ve bunları aşamadığında değersizlik ve umutsuzluk duyguları ortaya çıkar (Miller,1969, Akt., Geçtan, 1988:94).

1.2. Benlik İmgesi

Purkey (1970) benlik kavramını, “bir bireyin kendisi hakkında sahip olduğu inançların karmaşık ve dinamik bir sistemi” olarak tanımladı. Horrocks (1969) benlik kavramını, bir bireyin “kendi kendine varsaydığı kimliği” olarak tanımladı. Gander ve Gandiner’e göre benlik kavramı, bir bireyin yalnızca ona özgü tutumlardan, duygulardan,

algılardan, değerlerden ve davranışlardan ibaret kendine ilişkin görüşüdür (Gander ve Gardiner, 1993:53).

Benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendi kendimizi görüş tarzımızdan oluşur. Bu bakımdan benlik, kişiliğin öznel yanı olarak tanımlanabilir (Baymur, 1994:264). Benlik, şu soruların cevaplarını içerir;

- a) Ben neyim?
- b) Ben ne yapabilirim? Bende ne gibi yeterlilikler var?
- c) Benim için neler değerlidir? Ben ne yapmalıyım ve ne yapmamalıyım?
- d) Hayatta ne istiyorum?

Yukarıdaki birinci ve ikinci maddelerde “ben neyim?” ve “ne yapabilirim?” sorularının cevapları gerçek benliği; son iki maddedeki soruların cevapları ise gerçekleştirilmek istenen istek, özlem ve emelleri gösteren ideal benliği meydana getirir (Baymur, 1994:265).

Meyvacioğlu’na (1983) göre benlik, bir kimsenin çeşitli özelliklere ne derece sahip olduğu konusunda kendini değerlendirmesidir. Yavuzer’e (2001) göre, bireyin kendini algılama şekli, kim ve ne olduğuna, kimliğine ilişkin düşüncesidir.

Benlik kavramı bireye özgü düşünce, duygu ve idealler ile yetenekleri, karakter ise bu niteliklerin eyleme dönüşmesini ve bireysel farklılıkları içerir (Baltaş ve Baltaş, 2002:41). Benlik, bireyin fiziksel ve sosyal çevresiyle olan etkileşimleri sonucu kazandığı birtakım kişisel duygu, değer ve kavramlar sistemidir (Yavuzer, 2001:17). Cüceloğlu’na göre benlik kavramı, kendimizle ilgili bütün düşünceler, algılamalar, duygular ve değerlendirmelerin tümünün etkileşiminden doğan sonuç, algıdır (Cüceloğlu, 2000:578).

Benlik kavramı, bir bireyin kendini algılama şekli, kim ve ne olduğuna, kimliğine ilişkin düşüncesidir. Benlik kavramı, bir çocuğun sadece kendi algılamaları ve beklentileri ile değil, hayatındaki diğer önemli insanların -ana-babası, öğretmenleri, arkadaşları vs. hakkındaki düşüncelerinden ve ona karşı olan davranışlarından da

etkilenir. Benlik imajı, yani algıladığı benliği (kendini nasıl gördüğü), ideal benliğine (nasıl olmak istediği) yaklaştıkça benlik saygısı artar (Yavuzer, 2001:17).

Benlik birtakım yaşantılar sonunda kazanılan edindik bir yapıdır. Başlangıçta çocuk kendi varlığının farkında değildir. Doğuşta çocuk “ben” ile “ben olmayanı” birbirinden ayırt edemez. Benlik, çocuk doğduğu andan itibaren, başından geçen sayısız olaylarla, çevresindeki kişilerin etkisiyle yavaş yavaş oluşur. Psikososyal benliği gelişme yoluna giren çocuk, önce aile üyeleri ile sosyal bağlar kurar daha sonra kendi akranları ve yaşlıları dünyasını keşfeder. Önce ev, sonra mahalle, daha sonra okul ve başka çevrelerle ilişkiler kurarak, benliği gelişmeye devam eder (Baymur, 1994:265).

“Ben” ya da “benlik” insanın bedensel yapısı, ruhsal ve toplumsal işlevleriyle kurduğu iletişimden gelen iletilerin çözüldüğü, anlaşıldığı, yorumlandığı katmandır. Benliği, insanın kendi iç dünyasıyla ve başkalarıyla kurduğu iletişimin ürünü ve yaratıcısı olarak düşünebiliriz (Köknel, 1997:117). Benlik, kişinin benlik algısını yansıttığından bilişsel ve içgörüseldir; sosyal bilişim ve güdüyü içerecek şekilde etkileşimseldir (Kağıtçıbaşı, 2000:86).

Benlik, bireyin kendi kişiliği üzerindeki bilinçli bilgisini, kendisiyle ilgili kanaatlerinin toplamını ifade eder. Kendimizi ayrı bir birey olarak tanımamızı sağlayan tüm özellikler ve yaşantılar bütünü anlamına gelen bu kavram, insanın düşünebilen, duyabilen, eylemde bulunabilen ayrı bir kişilik olarak kendini fark etmesidir. İşte bu farkındalık, bireyin kendi potansiyellerinin ne olduğu, bunların ne ölçüde ve nasıl gerçekleştirebileceği konusunda belirli bir fikir sahibi olması anlamına gelmektedir (Bahadır, 2002:61).

Benlik, ergenin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür (Kulaksızoğlu, 2002:113). Benlik kavramı, insanın kendisini nasıl gördüğü ve kendisine nasıl değer biçtiğini belirtir. Kişinin kendisi ile ilgili olarak zihninde çizdiği görünümdür (Yavuzer, 1995). Benlik kavramı, kişinin kendini bildiği andan itibaren, çevresi ile etkileşimi yoluyla oluşur ve birey çevresini, bu oluşan benlik kavramına uydurarak algılar; benlik kavramına uygun yaşantıları benliğe özümler, uygun düşmeyenleri ya yadsır ya da benlik kavramına uyacak biçimde değiştirir (Meyvacioğlu, 1983:1). Benliği kuran fikirler, tutumlar ve diğer zihinsel durumlar çocuğun yaşantısının ürünüdür (Jersild, 1983:23).

Benlik kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendi kendimizi görüş biçimimizdir. İç varlığımızın bütünü oluşturarak benlik, hayatta ne istediğine ilişkin emel ve ideallere özgü soruların yanıtladığı durumdur. Benlik bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, istek ve ideallerine ilişkin kanaatlerinden meydana gelir (Tezcan, 1993:12). Benlik kavramı, kendisine nasıl bir değer biçtiği, kendisi ile ilgili olarak, kafasında oluşturduğu görünümüdür. Bu görünüm, kalıtsal özelliklerle değil, anne-babanın çocuklarına ilişkin tavırları, davranışları ile ilk şekillerini alır (Kasatura, 1998:165).

Benlik; kişinin doğasını, özelliklerini ve bireyselliğini algılama biçimi olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı ise kişinin kendisiyle ilgili izlenimleri, taşıdıklarını düşündükleri kimlikleridir. Zaman içinde gelişerek kişilerin kendileriyle ilgili bilişsel algı ve tutumlar oluşturmalarını sağlayan benlik kavramı, insanların kendilerini tanımlama ve değerlendirmelerini olanaklı kılar (İnanç ve diğ., 2005:260).

Öz kavramı, kişiliğin gelişimi süresince oluşan bir kişilik boyutudur. Kişinin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, emel ve ideallerine ilişkin kanıları içerir (Baymur, 1990:265). Benliğin herhangi bir anda ve yerde bilinç, dikkat, algı, bellek, düşünce gibi zihinsel işlevlerle kendi bedenine ve ruhsal yapısına ilişkin imgeleri tasarlamasına, benliğin kendine ilişkin görüntüsü denir (Köknel, 2001:176).

Ben kavramı oldukça özel bir olgu olarak görülmektedir. Bireylerin kendilerine ilişkin düşünceleri oldukça gizli ve kişiseldir. Ancak benlik kavramı aynı zamanda sosyal bir olgudur. Sosyal kökleri vardır, sosyal kimlik ve rolleri içerir, diğerlerine ilişkin algımıza ve belirli sosyal ortamlarda davranışlarımıza rehberlik eder (Brown, 2004:62).

1.2.1. Benliğin Önemi

Benlik, içimizde kendimizi gözetleyen, yargılayan, değerlendiren ve davranışlarımızı düzene koyup bizi yöneten bir güçtür (Baymur, 1994:266). Benlik, insanın içinden ya da dış ortamdan kaynaklanan uyaranları, bilincin açıklık ve dikkatin odaklaşma düzeyine göre, seçici ve sınırlı olarak algılar. Böylece ruhsal enerjinin gereksiz, yersiz kullanılmasını engeller (Köknel, 2001:178).

Lecky, iyi bir ruh sağlığı için benlik tasarımı ile özellikle ideal benlik ile gerçek yaşantıları arasında iyi bir ahenk ve tutarlılık olmasının önemine dikkat çekmiştir. Bir insan ne kadar benlik tasarımına uygun davranabilirse, kendini o kadar rahat hisseder,

ideal benliğe ne kadar ters düşen yaşantıların etkisinde kalırsa, o kadar kaygılanır (Baymur, 1994:267).

Baston (1990), geliştirilen benlik kuramlarının esas amaç olarak kişinin benlik imajını koruması veya geliştirmesi için güdülenmiş olduğunu ve sosyal ilişkilerin bu kendine yarayan amaca ulaşmak için sadece bir araç olduğunu belirtiyor (Akt., Kağıtçıbaşı, 2000:91).

1.2.2. Benliğin Görevleri

Benliğin görevleri şunlardır:

- İçgüdülerden ve dürtülerden kaynaklanan güdülerini engellemek, denetlemek ve düzenlemek,
- Çevredeki nesne ve kişilerle bağlantı kurmak,
- Gerçeği tanımak, denemek, anlamak,
- Gerçeğe uyum sağlamak,
- Çevreden gelen uyarımları sınırlamak, sıralamak, zamanlamak,
- Algılamak, saklamak, hatırlamak, düşünmek, karşılaştırmak, çıkarımlar yapmak, yargıya varmak,
- Kişinin karşılaştığı engelleri aşabilecek güçleri toplamak,
- Geleceğe ilişkin beklenti ve amaçlar saptamak,
- Kişiliği kaygıdan kurtaran savunma düzenlerini kullanmak (Köknel, 1997:118).

Benlik işlevlerinin başlıcaları dürtülerin kontrolü ve düzenlenmesi, gerçeklik duygusu, gerçeği değerlendirme, gerçeğe uyum, sentez şeklinde sıralanabilir. Ayrıca savunma işlemleri ve karşılıklı olarak doyurucu insan ilişkileri kurabilme ve sürdürebilme de benliğin temel işlevleri arasındadır (Vahip, 2002:17).

Benlik, çocuğun bilen ve düşünebilen bir kişi olduğunun bilincine varmasını sağlayan tanıma unsurlarını içine alır. Bu tanıma unsurları, çocuğun kendini kavraması ve fizik

özeliklerini algılamasını sağlar. Benlik duygusal durumları da içine alır, insanın his, duygu ve ruh hallerinin tümünü kapsar (Jersild, 1983:177).

Ego, hem öznel hem de toplumsal yaşamında, bireyin kendini tanımlayıp anlamlandırabileceği ve koruyabileceği içsel olarak işleyen bir referans noktası oluşturur. Ego, benlik, kişilik gibi kavramlar insanın iç dünyasını, dış dünyadan ayıran ve iç dünya ile dış dünya arasındaki etkileşimi düzenleyen yapıları tanımlar (Uzunoğlu, 2006:114).

1.2.3. Benlik Kavramının Boyutları

Strang'a göre (1957) benliğin dört temel boyutu vardır:

1. Genel benlik: Ergenin yetenekleri, statüsü ve rolleri ile ilgili genel kavramdır.
2. Geçici ya da değişen benlik: Ergenin deneyimleri, örneğin; öğretmenin eleştirisi gencin benlik kavramında geçici olarak öz değer yitimine neden olabilir.
3. Toplumsal benlik: Ergenlerin toplumsal benlikleri başka insanlarla kurdukları ilişkiler ve bu ilişkiler sırasında kendilerine gösterilen tepkilerle biçimlenir.
4. İdeal benlik: Ergenler zihinlerinde oluşturdukları ideal benliğe sahip olmak isterler. Sağlıklı ergenlerin gerçek benlikleriyle yansıtılmış ideal benlikleri birbirine yakındır (Akt., İnanç ve diğ., 2005:261).

1.2.4. Benlik Konusundaki Kuramsal Yaklaşımlar

1.2.4.1. William James

Psikoloji bilimi içinde benlik konusunun ele alınışı William James'in *The Principles of Psychology* (1952/1891) adlı eseriyle başlar. James bu eserinde, benliğin "bilen benlik" ve "bilinen benlik" olarak iki boyutta düşünülmesi gerektiğini, bilimin konusunun ise bilinen benlik olmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Çünkü bilen benlik özne, bilinen benlik ise nesnedir. Dolayısıyla psikolojinin konusu bilinen benliktir (Bacanlı, 1997:5).

James'e göre en geniş anlamı ile benlik kişinin kendinin olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamıdır. Bu bütünlük içerisinde maddi benlik bireyi bedeni, fiziksel görünümü, mal, mülk, giyecek aile gibi elementlerden; manevi benlik içsel ve öznel varlığı ve

psikolojik özelliklerden; sosyal benlik, diğerleri ile etkileşim sırasında edindiği kendisi hakkındaki bilgilerden oluşur (Bozkurt, 2008:22).

James benliğin, benliği oluşturan şeyler, bunların doğurduğu duygu ve heyecanlar, benlik duyguları ve bu duyguların harekete geçtiği eylemler, kendi çıkarını gözetme ve kendini koruma konuları açısından ele alındığını belirtmiştir. O, benliğin maddi benlik, sosyal benlik, manevi benlik ve saf ben'den oluştuğunu yazmakla, insanların birçok benliğe sahip olduğu düşüncesinin öncülüğünü yapmıştır (Bacanlı, 1997:6).

1.2.4.2. Eric Erikson

Erikson'a göre benlik kişiliğin oldukça güçlü ve bağımsız bir bölümüdür. Kişinin kimliğini oluşturmak ve çevresi üzerinde egemenlik kurma gereksinimini tatmin etmek gibi hedefler doğrultusunda çalışır. Erikson'un kişilik yaklaşımı benlik psikoloji olarak adlandırılır (Burger, 2006:164).

Erikson, kişilik gelişiminin kişinin yaşamı boyunca devam ettiğini belirtir. Erikson'un kişilik gelişimi tanımı bir yolu çağrıştırır. Bu yol boyunca bebeklikten yaşlılığa kadar yürürüz; ama sekiz ayrı noktada önümüzdeki yol çatallaşır, ilerlemek için ikisinden birini seçmek zorunda kalırız. Erikson bu noktalara bunalımlar der. Bu bunalımları nasıl aşacağımız, kişilik gelişimizin alacağı yönü belirler ve ileriki bunalımları aşma biçimimizi etkiler (Burger, 2006:164). Erikson, her dönemde benliğin özel bir bunalımdan geçerek, o döneme özgü bir benlik sorununu çözdüğünü, bir gelişmeyi tamamladığını ve özel bir benlik öğesinin temel taşını kazandığını tanımlar (Öztürk, 1997:72).

Erik Erikson'a göre ergenlik döneminin en önemli sorunu, kimlik arayışıdır. Dengeli bir kimliğin sağlanması, bireyin 'kendisinde süreklilik ve bütünlük görme yeteneğine' ve 'tutarlı düzenleme yapabilmesine ya da tutarlı yaşantı biçimleri geliştirebilmesine' bağlıdır (Yavuzer, 2003:286).

Erikson bu dönemde ortaya çıkan kişiler arası ilişkiler boyutunun olumlu ucunda kimlik duygusunun, olumsuz ucunda ise rol karışıklığı duygusunun yer aldığı savında bulunur. Eğer genç -anababası sayesinde- ergenliğe yaşamsal bir güven, özgürlük, girişkenlik ve beceriklilik duygusu ile geçerse anlamlı bir kimlik duygusu geliştirmesi olasılığı çok daha artmış olacaktır (Elkind, 1979:35).

Erikson'a göre bu evre kimliğin ortaya çıkmasını sağlayacak bir araştırma, içebakış ve keşfetme evresidir. Erikson için kimlik, önceki evrelerin özdeşleşme öğelerinin, şimdiki gizilgücün ve yeteneklerin, geleceğe ilişkin dileklerin bütünleşme olgusudur. Rol karışıklığından ya da kimlik kargaşasından kaçınarak kişisel bir kimlik oluşturma uğraşı, genç kişinin her şeyden önce kişisel bir bilanço yapmasını içerir: Ben kimim? Nereden geliyorum? Nereye gidiyorum? Bu sorular bireysel ve özeldir, hiç kimse bunları başkasının yerine yanıtlayamaz (Cloutier, 1982:889).

Erikson'a göre benliğin birinci işlevi bir kimlik duygusu oluşturmak ve bunu korumaktır. Erikson kimliği geçmiş ve gelecekle bütünlük ve süreklilik duygusunu da içeren, karmaşık bir içsel durum olarak tanımlar. Erikson kimlik bunalımı kavramını, güçlü bir kimlik duygumuzun olmadığı zaman yaşadığımız kafa karışıklığı ve çaresizlik anlamında kullanmıştır (Burger, 2006:164).

Gençlik çağı, egonun nesne ilişkilerini işleyiş tarzında özdeşim basamağından ego kimliği basamağına ilerleme dönemine karşılık gelir. Kimlik gelişimi olarak kavramlaştırılan bu ilerleme, gençlerin çoğunda görece rahat, güvenli, dertsiz bir tırmanış biçiminde gerçekleşirken; kimi gençlerde sancılı, sıkıntılı, zaman zaman umarsız bir tırmanma mücadelesine dönüşebilmektedir (Demir ve diğ., 2009:228).

Erikson'un teorisi kişiliğin büyümesinde, biyolojik faktörlerden çok sosyal faktörler üzerinde önemle durur ve benliğin veya kişinin tamama ermesi şartlarına göre ele alır. Bu sürecin başarıyla vardığı en son nokta, son dönem olan benlik bütünlüğüdür (Arkonaç, 1998:405).

Erikson ego işlevlerinin önemini vurgular. Ona göre, sağlıklı kişilik söz konusu olduğunda, dış dünyadan gelen bilgileri bir düzene sokma, algılanan durumları değerlendirme, bilinç düzeyinde çağrıştırılacak anıları seçme, uyum sağlayıcı davranışları yönetme ve geleceğe yönelik tasarımlar yapma görevleri ego tarafından gerçekleştirilir. Bu işlevler egonun kendisini iyi hissetmesini sağlar. Ego iyi çalışırsa insan gereksiz enerji harcamaz, acı üretmez ya da nevrotik bozukluklar yaşamaz (Geçtan, 2004:101-102).

1.2.4.3. Carl Rogers

Rogers'ın teorisinde kişinin kendisi ile ilgili algıları, kanaatleri ve düşünceleri, kişinin fenomenel dünyası çok önemlidir (Arkonaç, 1998:393). Yaşamın başlangıcında 'benlik' bir hiçliktir, mevcut değildir. Sadece farklılaşmamış fenomenolojik alan mevcuttur. Fenomenolojik alanın bireyin bir parçası olanlar ve olmayanlar şeklinde farklılaşması Rogers'a göre benlik kavramının oluşumunda önemlidir (Yanbastı, 1996:256).

Rogers'ın kişilik kuramında benlik kavramı önemli bir yer tutar. Benlik kavramı kişinin kendi hakkında sahip olduğu bir imajdır. Özellikle 'ben neyim?' gibi var olduğunun farkında olma ve 'ben ne yapabilirim?' şeklinde işlevlerinin farkında olmayı içerir (Yanbastı, 1996:254). Kendilik, fenomenolojik alanın bireyin kendisine ilişkin imgesini ve değerlendirmesini içeren farklılaşmış bir parçasıdır (Güleç ve Köroğlu, 1997:178).

Benlik "ben"i karakterize eden düşüncelerin, duyguların, algıların, arzuların, fantezi ve değerlendirmelerin özgün bir bileşimini yansıtır (Kaya, 2007:149). Rogers'a göre benlik, bireyin kendine ilişkin algılamalarını belirleme şeklidir. Bir insanın doğrudan doğruya edindiği basit ve öznel yaşantılar birleşerek benlik algısını oluşturmakta, bireyin benlik algıları başkalarının kendisi hakkındaki yargıları birleşerek benlik kavramını meydana getirmektedir. Benlik kavramı daha çok başkalarının birey hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır (Karahan ve Sardoğan, 2004:86-87).

Rogers'a göre, herkes daha olumlu bir benlik geliştirme çabasındadır. Bu benlik çocuğun kendi yaşantıları ve aynı zamanda onun hayatında önemli etkileri olan ebeveynlerin ve diğer önemli kişilerin çocuğun ben'ine olan tepkileri ile yaratılır. Kişiliğin gelişimi sürecinde benlik, pasif bir atıf çerçevesi olmanın yanı sıra aktif olarak kontrol edici ve tamamlayıcı bir güç olarak da önemlidir. Kişinin benliğine dair kanaatleri iyi, kötü veya orta da olabilir. Yetenekli iken kendini yeteneksiz veya hiçbir yeteneği yokken kendini yetenekli görebilir, bu da onun çevresine uyumunu bozar (Arkonaç, 1998:394).

Rogers benlik bilincine önem verir. Bir kimsenin benlik bilinci onun kendisiyle ilgili düşüncelerini, algılamalarını ve kanaatlerini içerir, kendisini nasıl gördüğünü özetler. Herkes daha olumlu, daha gelişmiş bir benlik geliştirme çabası içindedir. Yapılan davranışla benlik bilinci arasında farklılık varsa o zaman kaygı ortaya çıkar. Farklılık ne

kadar büyükse, kaygı da o kadar kuvvetli olur. Rogers bireyin kendini aldatmaya başlamasıyla kaygı düzeyinin artacağını ve zamanla bireyin benlik bilincinin temelinden sarsılacağını söyler (Cüceloğlu, 2000:428-429).

Koşulsuz olumlu kabul görürsek, ne yaparsak yapalım kabul göreceğimizi ve seveceğimizi biliriz. Anne babalar, onları her zaman seveceğini ve kabul edeceğini çocuklarına hissettirmelidir (Burger, 2006:428). Koşulsuz sevgi içinde büyüyen bireylerin benlik anlayışları güçlü ve olumludur. Bireyin kendini aldatmaya başlamasıyla birlikte kaygı düzeyi artar ve zamanla bireyin benlik bilincinin temelinden sallanması söz konusu olur (Zel, 2001:49).

Kişinin ne olmak istediği konusundaki görüşleri ‘ideal benliği’ oluşturur. Bu terim bireyin ulaşmak istediği ve sahip olduğu takdirde kendisini çok değerli bulacağı benlik kavramını tanımlar. Aslında Rogers’a göre benlik kavramı kişinin kendi hakkında doğru ya da yanlış olan bir takım hipotezlerdir. Bu hipotezlerin örgütlenmesi ile biz bir benlik yapısından söz edebiliriz (Yanbastı, 1996:255).

İdeal ve gerçek benlik arasındaki fark azaldıkça bireyler kendilerini mevcut yetenek ve potansiyelleri ile kabul ederek çelişkisiz yaşayabilir (Kaya, 2007:149). Benlik ile yaşantılar arasında uyumsuzluk doğması bireyin uyumunu bozmakta, buna bağlı olarak da psikolojik sağlığı bozulmaktadır (Karahan ve Sardoğan, 2004:88).

Rogers özellikle bebeklik ve çocukluk dönemlerinde, bireyin başkaları tarafından değerlendirilme tarzının, onun olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmesine nasıl bir etki gösterdiği konusu ile ilgilenmiştir. Rogers benlik ilk oluştuğunda bunun organizmaya ait değerlendirme sürecinin etkisinde kaldığını söyler. Bu değerler sistemi bir bakıma, çocuğun daima ihtiyaçlarını karşılamaya yönelten bir sistemdir. Böylece çocuk, davranışlarını kendini gerçekleştirme amacına doğru yöneltir (Yanbastı, 1996:256).

Rogers’ın kuramına göre benlik hiçbir zaman tamamlanmaz sürekli değişir. Organizma ve benlik kendini gerçekleştirmeye, büyümeye, genişletmeye, zenginleşmeye yöneliktir (Yanbastı, 1996:257).

1.2.4.4. Sigmund Freud

Freud, alt benlik ile benliğin ilişkisini şöyle açıklamıştır: “Alt benlikle olan ilişkisinde, benliğin rolü at sırtındaki bir adam gibidir. Atın daha üstün gücünü sürekli denetlemek ama bir yandan da gitmek istediği yöne doğru atı sürmek zorundadır.”

Psikolojide benlik konusunun önem kazanmasına bir katkı da Freud’un öncülüğünü yapmış olduğu psikanalizden gelmiştir. Psikanaliz literatüründe benlik yerine, egonun ele alındığı görülmektedir (Bacanlı, 1997:6).

Süperego, ego ve id: bunlar kişinin ruhsal aygıtını ayırdığımız üç bölgedir, alandır, yerdir (Freud, 2000:99). Freud, doğduğumuzda tek bir kişilik yapısının alt-benliğin (id) var olduğunu söylemiştir. Alt-benlik bizim bencil kısmımızdır ve yalnızca kişisel isteklerimizi tatmin etmeye çalışır. Alt-benlik haz ilkesine göre hareket eder, diğer bir deyişle herhangi bir fiziksel ve toplumsal sınırlamayı dikkate almaksızın, yalnızca kişisel tatmin sağlayacak şeylerle ilgilenir (Burger, 2006:78).

İd, kalıtımın bir ürünüdür ve tepkinin içgüdüsel seviyesidir. Zihni enerjinin ana kaynağıdır ve tehditlere karşı ben’i koruma, yeniden üretme ve saldırganlıkla ilgilenir (Arkonaç, 1998:386). İd kişiliğimizin karanlık, erişilmez kısmıdır. Ancak ego ile karşılık içinde tanımlanabilir. İçgüdülerden gelen enerji ile doludur, ama hiçbir örgütlenme yoktur, hiçbir ortak irade yaratmaz. İd elbette hiçbir değer yargısını tanımaz; iyi, kötü, ahlak diye bir şey bilmez (Freud, 2000:100-101).

İd en kaba, en ilkel, dürtü ve arzuları içerir. Bu dürtülerden cinsiyet ve saldırganlık diğerlerinden daha baskındır. İd, davranışlarımızın altında yatan psikolojik enerjinin kaynağıdır. Hiç geciktirilmeden bütün isteklerinin yerine getirilmesini bekler. Kişiliğin bu kısmı hiç beklemek istemez, düşünce bu kısımda etkili değildir (Cüceloğlu, 2000:407).

Altbenlik, kendi nitelikleri ve özellikleri içinde, içgüdülerden, dürtülerden kaynaklanan gerilimlerin doyuma ulaşmasını sağlayan davranışları başlatır. Benlik, altbenliğin temelleri üzerinde oturur, yaplanır, gelişir, olgunlaşır (Köknel, 2001:174). Çevreleriyle etkileşime geçen 2 yaş ve altı çocuklarda, kişilik yapısının ikinci kısmı gelişmeye başlar. Benlik(ego), gerçeklik ilkesine göre hareket eder. Benliğin birinci görevi, alt-benliğin dürtülerini tatmin etmektir; ama bunu yaparken içinde bulunulan durumun

gerçeklerini de dikkate almaktır. Benliğin görevi, bu dürtüleri bilinçaltında tutmaktır (Burger, 2006:78). Ego, bilinçle ve dış gerçeklikle yakından ilişkilidir, ancak dürtülerin düzenlenmesine ilişkin bilinçdışı etkinlikleri de vardır. Egonun bir dizi savunma işlevi vardır. Sentez işlevi ego işlevlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesinden sorumludur (Güleç ve Köroğlu, 1997:158).

Benlik, kişiliğin dışı yansımayan özel yanıdır; insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimi, kişiliğine ilişkin özelliklerinin toplamıdır (Köknel, 2001:174). Ego, id’i denetim altında tutmaya çabalayan kişilik birimidir. Ego çoğu kez id ile çelişki halinde olsa da, esas görevinin id’in arzu ve dürtülerini mümkün olduğu kadar yerine getirmek olduğunu bilir ve hep o yönde çalışır (Cüceloğlu, 2000:408).

Ego, akıl yürütücü hareketler halinde kendini ifade eden beyin faaliyetleridir. İd’in ilkel istekleri ne olursa olsun gerçek üstün gelmelidir. Böylece davranışı düzenleyen iki sistem vardır: içgüdüsel ihtiyaçlarıyla id, ve akıl yürütmenin maharetlerini kullanmamızı sağlayan ego. Ego, her zaman çatışan eğilimler arasında anlaşma ve düzeni sağlayamaz, kararsız, etkisiz uyumlar ortaya çıkartabilir (Arkonaç, 1998:386).

Ego (benlik) işlevleri:

- Çevresindeki hangi varlıklarla ilişki kurulacağını seçer.
- Hangi içtepilerin ne biçimde doyuma ulaşacağına karar verir.
- Üst ve alt benlikten gelen istekler için olumlu çözüm yolları bulur.
- Kişinin ve neslin devamı için alt benliğin enerjisini yönlendirir (Özyürek, 2005:41).

Egoyu idden ayıran şey özellikle, içeriğini sentezleme, idde tamamen eksik olan ruhsal süreçlerinde birleştirme ve bütünleştirme eğilimidir. Egonun mantığa ve sağduyuya, idin ise ehlileşmemiş tutkulara karşılık geldiğini söyleyebiliriz (Freud, 2000:103). Egonun tercihleri, hoşlanıp hoşlanmadıkları, hedefleri ve kararları ‘id’ ile ‘süperego’ tarafından belirlenir; içgüdüsel itkilerin süperegoyla veya dış dünyayla aşırı tehlike yaratacak şekilde çatışmamasına dikkat eder. İd’in aradığı doyumların tadını çıkarmak ister, ama süperegonun yasaklarına da uyma eğilimi gösterir (Horney, 1998:155).

Çocuk beş yaşına geldiğinde, kişilik yapısının üçüncü bölümü de oluşur. Üst-benlik, toplumun özellikle de anne babaların değer yargılarını ve standartlarını temsil eder. Üst-benlik, neyi yapabileceğimiz ve yapamayacağımız konusunda daha çok kısıtlamalar getirir (Burger, 2006:79). Süperego, bizim için her türlü ahlaki kısıtlamanın temsilcisi, kusursuzluk anlayışının savunucusudur (Freud, 2000:93).

Freud toplumun inandığı, ‘doğru’ ve ‘yanlış’ kararlarının kaynağını teşkil eden kısma üst-ben (süperego) adını verir (Cüceloğlu, 2000:408). Süperego, ego işlevinin bir üst gelişmiş basamağıdır. Süperego bir kişinin çocukluğunda ebeveynleri ile olan özdeşleşmesinin bir sonucu olarak kabul ettiği ve daha sonra kendi sosyal yaşantılarını temel alarak biraz değiştirdiği değerleri tarif eder (Arkonaç, 1998:387). Süperego egonun bir bölümünden gelişir. İçselleştirilen süperego ve ego yapıları çocuğun kişilik gelişiminin temelini oluşturur (Güleç ve Köroğlu, 1997:158-159). Çocuğun süperegosu, ebeveyn modeli üzerine değil, kendi çocukluklarındaki kısıtlamalarında onların süperegoaları üzerine kurulur; içerikleri ayındır ve bu süperego geleneğin, kuşaktan kuşağa aktarılarak zamana direnen değer yargılarının aracısı olur (Freud, 2000:94).

Freud’un konuya ilişkin yazılarını incelersek, temel iddiasının süperogonun, ilk yasaklayıcı kişiliğin iç temsilcisi olduğunu görürüz. Bu, yasak dürtüleri, özellikle de saldırganca dürtüleri şaşmaz bir güçle yakalayan ve kişiyi acımasızca cezalandıran bir gizli polis örgütü gibidir. Süperego kaygı ve suçluluk duyguları yaratıyor gibi gözüktüğü için Freud, bunun yok etme gücüyle donanmış olması gerektiği sonucuna varıyor (Horney, 1998:176).

Üstbenlik, kişiliğin ruhsal yapısının değer, ilke, kural, yargı birikimini ve düzenini oluşturur. Günahkârlık ve suçluluk duygusunun ağırlığı, derinliği, şiddeti ve süresi, üstbenliğin baskıcı, denetleyici, engelleyici, erteleyici, yasaklayıcı işlevlerine bağlı davranışların ortaya çıkmasına yol açar (Köknel, 2001:175).

Alt benlik, benlik ve üst benliğin istekleri birbirini hem tamamlar hem de birbiriyle çelişir. Sağlıklı bir kişide güçlü bir benlik, alt-benlik ve üst-benliğin kişilik üzerinde aşırı kontrol sahibi olmasına izin vermez (Burger, 2006:80).

1.2.4.5. Harton Cooley ve George Mead

Cooley'e göre benlik kavramı çocukluk döneminde oluşur ve zamanla bireyin yeni toplumsal etkinliklere katılmasıyla önem kazanır. Cooley'e göre benlik bireyin içgüdüsel duygularının karşılıklı etkileşim ile düzenlemesidir. Çocuk erken yaşlarda aile ve akrabalık gibi birincil gruplarda gördüğü davranışları anlayarak onlarla işbirliğine gider. Daha sonra bu gruplarda gördüğü her türlü davranışı kendi açısından yorumlayarak, kendini bunlara göre değerlendirir. Başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü anlamaya çalışır. Cooley bu sürece ayna benlik adını verir. Böylece başkalarının bize yansıyan tavır ve hareketleri kendimize yansıtılanı gördüğümüz bir aynaya benzer. İşte bu yansımadan benlik kavramı gelişir (Özkalp, 2002:82).

Horton Cooley, bireyin ben olarak kabul ettiği duyguların ben olmayan olarak kabul ettiği duygulardan daha güçlü olduğunu ifade etmiştir. Cooley, "ayna benlik" kavramını bireyin kendini başkalarının algıladığı gibi algılaması olarak tanımlamıştır (Bacanlı, 1997:8).

Cooley, bireyin sosyal ilişkilerinden kendisi ile ilgili olarak edindiği izlenimlerin bütünü benlik tanımının merkezine oturarak kavrama sürekli gelişebilirlik ve değişebilirlik özelliği katmıştır. Cooley'e göre benlik duygusu, bireyin etkileşimde bulunduğu, kendisi için özel anlam taşıyan ya da taşımayan hemen herkesi içeren ve başkalarının olumlu/olumsuz tepkileri ile şekillenen kişinin kendi varlığını sürdürmesine yönelik bir içgörü alanıdır (Bozkurt, 2008:23).

George Mead'e göre benlik kavramı kişinin başkalarının kendisine nasıl tepkide bulunduğuyla ilgilenmesinin bir sonucu olarak sosyal etkileşim içinde ortaya çıkar (Bacanlı, 1997:8). Kendilik kavramının bireyin başkalarının tepkilerini algılamasından çok, onlara karşı olan tepkilerinin önemli olduğunu savunmuştur. Mead'e göre bireyin kendisinin farkında olmasının başlangıcı anne ve çocuk ilişkisiyle başlar. Daha sonra bebek yaşamda kalabilmek için diğer insanlarla ilişkilerini sürdürür. Bebek kendisi için önem taşıyan bireylerin farkına varmasıyla ve onlarla kurduğu iletişimlerle yaşamını kolaylaştırır ve çevresine uyum sağlar. Böylece toplumsallaşır (Özkalp, 2002:83-84).

1.2.4.6. Carl Gustav Jung

Jung'a göre kişilik birbiriyle etkileşimde bulunan çok sayıda sistemden oluşur. Bu sistemler ego, kişisel bilinçaltı ve onun kompleksleri, kolektif bilinçaltı ve arketipler, persona, anima, animüs ve gölgedir. Bütün bunların bileşimi olan bütünleşmiş kişiliği simgeleyen benlik bulunur (Yanbastı, 1996:48).

Ego: Kişiliğin bilinçli sitemidir. Birlik, bütünlük ve süreklilik duygusunu sağlar. Ego kişiliğin benlik kavramının oluştuğu yerdir (Yanbastı, 1996:48).

Kişisel bilinçaltı: Bireyin zamanında bilinçli ancak daha sonradan görmezlikten gelinmiş yada bastırılmış çocuksu düş ve arzularından, yüksek algılarından ve sayısız unutulmuş tecrübelerinden meydana gelmiştir ve sadece ona aittir. Bir takım kompleksler, anne kompleksi gibi, düşünce ve algılar öncelikle burada oluşur (Yanbastı, 1996:48).

Jung, kişisel bilinçaltından ayrı olarak hepimizin ortak bir bilinçaltına sahip olduğumuzu söyler. Ortak bilinçaltımız, bilinç düzeyine çıkartılması zor olan düşünceler ve imgelerden oluşur. Jung'a göre nasıl bazı fiziksel özelliklerimizi atalarımızdan kalıtım yoluyla alıyorsak, bilinçaltı psişik özellikleri de alırız (Burger, 2006:157).

Kolektif bilinçaltı ve arketipler: Kolektif bilinçaltı kişisel bilinçaltının daha derinlerinde olan yönüdür. Arketip, duygusal yönü güçlü, kalıtımla gelen evrensel bir düşünce biçimidir (Yanbastı, 1996:49). Arketipler, kolektif bilinçdışındaki evrensel sembolik anlamı olan temsili imgelerdir. Arketip imgeleriyle kişisel ilişki sonucu ortaya çıkan ve duygu özelliği taşıyan düşünceler ise kompleks olarak adlandırılmıştır (Güleç ve Köroğlu, 1997:160). Kolektif bilinçaltında bulunan belli başlı arketipler şunlardır:

Ben, bilinçdışında diğer arketipleri ve onların bilinç düzeyinde ortaya çıkışlarını düzenler, örgütler ve kişiliğin bütünleşmesini sağlar. Bir insan kendisini uyum içinde hissedebildiği oranda 'ben' görevini iyi yapıyor demektir. Her insanın amacı kendini gerçekleştirebilmektir. Buna ulaşabilmek için uzun, güç ve karmaşık bir yolun aşılması gerekir. Bu nedenle ben, orta yaşlara geldiğinde ortaya çıkar. Çünkü bundan önce kişilik gelişimini ve bireyleşimini sağlamamıştır. İnsanın kendini gerçekleştirebilmesi için ego ile işbirliği gereklidir. Kişiliğin bireyleşebilmesi için insanın kendisine ilişkin her şeyi

bilinçlendirmesi gerekir. Eğer ego ben arketipinin çağrularına uymaz ve bilinç dışı içeriğinin 'ben' e ulaşmasına fırsat vermezse insan kendini tanıyabilme olanağından yoksun kalır (Yanbastı, 1996:52).

Ben arketipinin gelişmesi ile insan kendini daha iyi tanımaya, algılamaya ve anlamaya çalışır. Jung ben arketipini diğer arketipler üzerindeki çalışmalarını tamamladıktan sonra fark etmiş ve bireyleşmiş olmanın gerçek olduğunu savunmuştur (Yanbastı, 1996:53). Bilincin ortasında 'Ben' oturur, bilincin öznesidir. Dış ve iç dünyamızdaki bütün yaşantılarımız, algılanabilmeleri için 'Ben'den geçmek zorundadırlar (Gürol, 1991:31).

Persona, 'Ben'in dış dünyaya dönük parçasıdır. Jung personayı şöyle tanımlar: 'Persona, işlevsel bir komplekstir; uyum ya da gerekli uygunluk için oluşmuştur' ancak kişilikle bir tutmamak gerekir. Persona, bireyle toplum arasında insanın nasıl görünmesi gerektiği konusunda bir uzlaşmadır. Çevrenin koşullarıyla, bireyin içyapısal gereksinimi arasında bir uzlaşma (Gürol, 1991:39). Gerçek kişiliği dış dünyadan saklayan maskeye 'persona' adını vermiştir. Persona yerleşik hale gelirse bireyin kendisi de gerçek kişiliğini tanıyamaz (Güleç ve Köroğlu, 1997:160).

Anima, erkeğin dişi yönüdür; animüs ise dişinin erkeksi yönüdür. Bu arketiplerin temel işlevi, eş seçimi ve bir ilişki yürütme süreçlerine rehberlik etmektir (Burger, 2006:157). Jung'a göre çocuk gelişiminde ana ve babanın rolü farklıdır. Erkek çocuğun babası ile ilişkisi animasının gelişimini belirler. Ana-baba birlikte personanın gelişiminde etkili olurlar (Yanbastı, 1996:57).

Jung, gölge kavramının kişiliğimizin karanlık yönünü temsil ettiğini söyler. Gölge insanlığın kötülüğe eğilimli yönüdür. Gölgenin bir kısmı, bastırılmış duygular şeklinde kişisel bilinçaltındadır, bir kısmı da ortak bilinçaltındadır (Burger, 2006:158).

Psike kişiliğin tümüdür. Bilinçli ya da bilinçdışı tüm duygu ve davranışları içerir. Bireyin fizik ve toplumsal çevresine uyum yapmasını sağlar. Psike, birbirinden farklı biçimde çalışan ancak birbiriyle etkileşim durumunda olan sistemlerden oluşur. Bilinç, kişisel ve ortak bilinçdışı tümüyle psikeyi oluşturur (Yanbastı, 1996:54).

Jung içedönük ve dışadönük kavramlarını ilk kullanan kişidir. Jung, bir kimsenin etkin bir yaşam sürdürebilmesi için bu iki yönü denge içinde tutması gerektiğini savunmuştur.

Ona göre kişilik sorunları, içedönüklük ve dışadönüklük arasında var olan dengesizlikten doğar (Cüceloğlu, 2000:415).

1.2.4.7. Alfred Adler

Bireysel psikolojinin baş görevi, bireyin düşüncesindeki, duygularındaki, hareketlerindeki, bilincinde ve bilinçdışındaki, kişiliğinin her ifadesindeki birliği kanıtlamaktır. Adler bu birliği hayat tarzı olarak tanımlar. Ego da bireyin tarzından başka bir şey değildir (Adler, 1997:82). Adler çeşitli özellikleri ve değerleri ile her insanın tek ve kendine özgü olduğuna inanır. Her insanın davranışları diğerlerinden yaşam biçiminin özellikleri ile ayrılır (Yanbastı, 1996:72).

Adler kişinin genel bir amaca ulaşmak için geliştirdiği yaşam biçiminin benlik kavramı ve benlik idealine, dış dünya hakkındaki düşüncelerine ve ahlaki inançlarına dayandığını öne sürerek, benlik ve ideal benlik konularına eğilmiştir (Bacanlı, 1997:7). Adlere göre kişilik bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak gelişir (Yanbastı, 1996:72). Adler'e göre kişiliğin şekillenmesinde sosyal etkilerin daha büyük bir önemi vardır (Arkonaç, 1998:389).

Adler'in kişilik kuramlarına getirdiği bir katkı yaratıcı benlik kavramıdır. Adler benliği, karar yeteneğinin sahip ve bireye amaçlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistem olarak tanımlamıştır. Benlik sürekli olarak bireye çözüm yolları sağlayacak yaşantıları arar ve bunları dış dünyada bulmaya veya yaratmaya çalışır (Yanbastı, 1996:72).

Adler, çocuğun ileriki yıllarında kişilik sorunu yaşamasına neden olacak iki tür anne baba davranışı belirlemiştir. Birincisi çocuklarına çok özen gösteren ve aşırı koruma sağlayan, dolayısıyla da çocuğunu *şımartma* tehlikesi yaratan anne baba davranışdır. Ailesi tarafından şımartılmış insanlar kendi başlarına yaşamakta, kendi kararlarını almakta ve her gün karşılaştığı sıkıntı ve hayal kırıklıklarıyla başa çıkmakta zorlanmaktadır. Ebeveynlerin yaptığı ikinci hata da çocukları *ihmal etmektir*. Büyüme sürecinde anne babasından çok az ilgi gören çocuklar, soğuk ve şüpheli olur. Yetişkin olduklarında sıcak insani ilişkiler kurmakta zorlanırlar (Burger, 2006:153).

Adler, kişiliğin gelişiminde *doğum sırasının* önemini vurgulayan ilk psikologdur. Yani ailenin ilk çocuğu, ortancadan; ortancalar da daha sonra doğanlardan farklı özellikler geliştirir. Adler ilk doğan çocukların anne babalarından aşırı ilgi gördüklerini, bu

nedenle de şımartıklarını söylemiştir. Ancak bu şımartma kısa sürer çünkü ikinci bebeğin gelmesiyle birinci, 'tahttan indirilir'. Anne babanın ilgisi, yeni gelen bebekle paylaşılmak zorundadır. Sonuç olarak, ilk doğan çocuğun aşağılık duygusu güçlenir. Ortanca kardeşler asla şımartılma lüksüne sahip olmamışlardır. Adler, ortanca kardeşlerin güçlü bir üstünlük çabası gösterdiklerini söyler. Bunun sonucunda da, gayet başarılı insanlar olurlar. En küçük kardeşler, çocuklukları boyunca ailenin bütün üyeleri tarafından şımartılır. En son doğan çocuklar güçlü aşağılık duygularına sahiptir, çünkü çevrelerindeki herkes onlardan büyük ve güçlüdür (Burger, 2006:154).

1.2.4.8. Karen Horney

Horney'in kuramının merkezinde kendilik (self) kavramı vardır. Kişilik kavramını bir sosyal ilişkiler ağı içinde ve çevresiyle etkileşim halinde işlev gören bireysel bir birim olarak tanımlamıştır. Kişiliğin üç boyutunu aktüel kendilik, gerçek kendilik ve idealize kendilik olarak tanımlamıştır (Güleç ve Köroğlu, 1997:164-165). Horney'e göre gerçek benlik, bireyin kendisi ile barışık olması, bütünleşebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesidir (Altıntaş ve Gültekin, 2005:54).

Horney ego ideali kavramının tanımında Freud'dan ayrılır. Ego idealini, kendisini kabul etmeyen bir benliğin ulaşmak istediği ütopyik bir amaç olarak tanımlar (Geçtan, 2004:223). İmgelerin ürünü olan ülküleştirilmiş benliğin iki ayrı yönü vardır. Bir yandan kişi benliğine egemen olan amaca ulaşmaya çalışır, öte yandan bu amacı gerçekleştirmiş olduğunu var sayar (Yanbastı, 1996:112).

İnsanlara doğru, insanlara karşı ya da onlardan kopuk tutumlardan biri insanın temel yaşam biçimi olarak benimsenirse, ortaya yapay bir kişilik çıkar ve insan gerçek benliğine yabancılaşır. Gerçek benlik ile idealleştirilmiş benlik arasındaki kopukluk arttıkça anksiyete de büyüğünden, benimsenmiş olan nevrotik tutum daha da pekiştirilir (Geçtan, 2004:238).

Ülküleştirilmiş benlik imgesini gerçekleştirme çabası Horney'in gurur sistemi dediği bir dizi nevrotik tutumun geliştirilmesine neden olur.

1) Nevrotik kişi bir yandan kendisini ülküleştirilmiş imge olarak görür, öte yandan bunun çevresindekilerce sürekli olarak doğrulanmasını ister.

- 2) Nevrotik kiři kusursuz saydıđı benliđine uygun dűřmeyen davranıřlarda bulunursa kusurunu hoř gűrmez.
- 3) Gururuna yűnelebilecek olası tehditlerden sakınmak için, her tűrlű yola bařvurur.
- 4) Nevrotik kişi kendine karşı nefret duygusu geliştirir.
- 5) Kendine yabancılařtıđı kiřilik bűtűnleřimi de bozulur.
- 6) Kiřiliđin bűtűnleřtirebilme çabasıyla, hazzın űlkűleřtirdiđi benliđi bazen hořlanmadıđı benliđi ile űzdeřleřir. Bu sűre Horney'in temel çatıřma diye adlandırdıđı olgunun en űnemli yanlarından biridir (Yanbastı, 1996:112).

Horney, ocuđun sađlıklı bir kiřilik geliřtirebilmesi için temel kořulun ona sevgi, destek ve anlayıř sađlayabilen bir ortamın varlıđı olduđu gűrűřűnű sıklıkla belirtmiřtir. ocuk ancak bűyle bir ortamda ařması gereken evreleri yařayarak kendi kimliđini geliřtirir ve gereken dűnemde ana-babasından koparak aile utesindeki geniř toplum grubundaki yerini alır (Geçtan, 2004:236).

1.2.4.9. Erich Fromm

Fromm'a gűre kiřilik, bir bireye űzgű olan ve bireyi eřsiz kılan, dođuřtan getirilmiř ve sonradan kazanılmıř tinsel niteliklerin tűműdűr (Fromm, 2000:58). Olgun ve űretici birey, kendisini kendi gűleriyle űzdeř bir aracı olarak gűrmekten, kimlik duygusunu çıkarır. Bu kendi olma duygusu, kısaca 'Ben ne yapıyorsam O'yum' anlamına gelecek řekilde dile getirilebilir (Fromm, 2000:78). İnsan bir kimliđe sahip olmak ve diđer insanlardan farklı bir varlık olduđunu hissetmek ister. Eđer bu amaca kendi çabalarıyla ulařamazsa, bir diđer kiřiyle yada bir grupta űzdeřleřerek sınırlı bir farklılık sađlayabilir. Bűylesi bir durumda kimlik duygusu birisi olmaktan deđil, birine ait olmaktan kaynaklanır (Altıntař ve Gűltekin, 2005:73).

Fromm, kişilik gelişiminde ebeveyn-ocuk ilişkileri űzerine odaklanmıştır. Dođan ocuk annesinden ayrılır ve ayrı bir organizmik űnite oluşturur. Bu biyolojik ayrılma bireysel insan yaşamının başlangıcıdır. Annesi ve babasıyla bağları, kendi benliğini kazandığı zayıflar (Altıntaş ve Gűltekin, 2005:73).

Fromm, kullanılan kaçış düzenekleri ile ilişkili olarak bazı kişilik örüntüleri tanımlamıştır. Bu kişilik tipleri alıcı, kötüye kullanan, biriktirici, pazarlayıcı ve üretken kişiliklerdir. Alıcı kişilik, büyüsel bir yardım ediciye bağımlı hale gelir. Kötüye kullanan kişilik başkaları üzerinde güç kullanarak onları sömürür. Biriktirici kişiliğin güvensizliği ve yitime korkusu biriktirmesine ve tutmasına neden olur. Pazarlayıcı kişiliğin otomatik uyma eğilimi vardır, benliğini bir meta gibi satar ve değeri başarı terimleriyle tanımlar. Üretken kişilik, sevme ve yaratıcı çalışma yeteneğine sahiptir. Fromm'un kişilik kuramı, kişiliğin iç belirleyicilerinden çok, kişiliğin dış sosyal güçler ve kültürel etkilerce biçimlendirilmesini konu edinir (Güleç ve Köroğlu, 1997:166).

1.2.4.10. Gordon Allport

Allport, 1925'te ABD'deki bir üniversitede kişilik üzerine bilinen ilk dersi vermiştir (Burger, 2006:238). Allport'un kişilik kuramının merkezinde 'özellik' (trait) kavramı vardır. Allport özelliği, belirleyici bir eğilim ya da alışkanlıkların bileşiminden oluşan eylem yatkınlığı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda özellikler, kişilik tanımlamasının temelini oluşturan, genelleşmiş davranış yatkınlıklarıdır (Güleç ve Köroğlu, 1997:174). Allport, bireyin kişiliğini en iyi tanımlayan 5 ya da 10 özelliğe temel özellikler adını verir. Temel özelliklerin sayısı kişiye göre farklılık gösterse de, Allport bazen bir özelliğin kişilikte baskın olduğunu belirtir. Bu kişileri tek bir temel ayırıcı özellikle tanımlamak mümkündür (Burger, 2006:240).

Allport, özellikle çocukların kendilik gelişim süreçleriyle ilgilenmiştir. Allport doğumda çocukların, çevrelerinden farklı olarak bir kendilik kavramlarının olmadığını söyler. Zaman içinde bedenlerinin dünyadaki diğer nesnelere farklı olduğunu anlamaya başlarlar. Bu noktadan itibaren çocuk, kimlik ve kendini beğenme duygusu, en sonunda da bir kendilik duygusu geliştirir. Kimlik gelişiminin ergenlik boyunca devam ettiğini belirtir. Allport, kendiliğin tüm yönlerini tek bir kavram altında toplayarak buna **bildiğim ben (proprium)** adını vermiştir (Burger, 2006:241). Allport, proprium'un tutumlar, niyetler ve değerlendirmelere işaret eden tutarlılığın merkezi olduğunu ve insan eylemini yönlendirdiğini kabul etmiştir (Bacanlı, 1997:10).

Proprium kavramı Allport'un psikoloji bilimine kazandırdığı önemli bir kavramdır. Kişilik boyutları bu terim sayesinde daha somut ve araştırılabilir, ölçülebilir nitelik kazanmaktadır.

Benlik terimini kullanmayışının nedenlerini ego ile karıştırmamak, yeni bir terim kazandırmak ve bireyin aynı zamanda bilen oluşumunu da vurgulamak amacına bağlayarak açıklamıştır. Proprium kişiliğin bedensel biliş, benlik imajı, benlik saygısı, benim olanlar algısı, mantıksal düşünme, benlik özdeşimi amaçlı çaba ve bilmek işlevlerini kapsayan çok yönlü bir kavramdır (Yanbastı, 1996:208).

Allport'a göre insan kişiliği kendi içinde kapalı ve kendine özgü bir sistemdir. Burada kişiler arası ilişkiler, kültür ve roller ancak insan kişiliği hakkında bilgi veren kaynaklardır. Fakat doğrudan rol oynayan etmenler değildir. Bireyin güdeleri, özellik veya eğilimleri ve kişisel stili onun kişiliğinin en önemli parçaları olmaktadır (Silah, 2000:264).

1.2.4.11. Harry Stack Sullivan

Sullivan, benlik yerine “ben sistemi” kavramını kullanmış ve bu kavramı “anksiyetenin zararlarından kaçınmak veya bu zararları azaltmak ihtiyacıyla ortaya konan bir eğitici yaşantılar organizasyonu” şeklinde tanımlamıştır (Bacanlı, 1997:10).

Sullivan'a göre gerçek ya da hayal ürünü kişiler arası bir ilişki olmadan, kişilik var olmaz. Kişilik, ‘insanın yaşadığı ve varlığını bulduğu karmaşık kişiler arası ilişkilerden asla soyutlanamaz’ (Sullivan,1953) İnsanları anlamının tek yolu, onların çeşitli kişiler arası durumlarda nasıl davrandıklarını gözlemlemektir. Sullivan’ın sistemine göre ‘kendi’ kavramı sadece diğer insanlarla olan ilişkilerde anlam kazanır (Akt., Burger, 2006:177).

Anksiyete sonucu gelişen dinamizme Sullivan, benlik ya da benlik sistemi adını verir. Anksiyete başlangıçta anneden çocuğa geçer. Kişi anksiyeteyi azaltmak için ya da ondan kaçınmak amacıyla türlü önlemler alır, davranışlarını denetler. Bu koruyucu önlemler bazı davranış biçimlerini onaylayan, bazı davranış biçimlerini yasaklayan benlik sistemini oluşturur (Yanbastı, 1996:123). Benlik sistemi bireyin güvenliğini sağlar. Kişiliğin geri kalanına yabancılaşmasına engel olur ve diğer insanlarla ilişki kurmasına yardım eder (Yanbastı, 1996:124). Kendilik gerginliği kabul edilebilir yollarla giderir, bireyin anksiyetenin tutsağı olmasına engel olur, kişiliğin etkin işlev gören bir bütün olarak varlığını sürdürmesini sağlar (Güleç ve Köroğlu, 1997:166).

Sullivan'a göre üç önemli benlik sistemi vardır.

1.İyi ben: Anneyle olan, ödül getiren, hoş karşılanan ilişkiler sonucunda oluşur. Çocuk kendine karşı olumlu duygular geliştirir ve kendine olan saygısını artırır.

2.Kötü ben: Annenin hoş karşılamadığı durumlar sonucunda oluşur. İstenmeyen davranışın engellenmesinde bireye yardımcı olur. Ancak kötü bende birey kendine karşı olumsuz duygular geliştirir.

3.Ben ve ben olmayan: Yapıcı bir fonksiyonu yoktur. Birey diğer benliklerle olan bağı koparır, kontrol edemez hale gelir. Benliğin bir kısmı bilinçaltı düzeyde kalır (Yanbastı, 1996:123).

İyi-ben ve kötü-ben kişileştirmeleri, büyük oranda bilinç düzeyinde yer alır. Ancak ben-değil kişileştirmesi, tehdit edici bulduğumuz için kendilik sistemimizden çözüştürdüğümüz ve bilinçaltında sakladığımız yönlerimizi yansıtır (Burger, 2006:179).

Sullivan küçük çocuklardaki benlik sisteminin bir çeşit yansıyan değer vermeler süreci ile oluştuğunu öne sürmektedir. Önemli başkaları tarafından değerli bulunan çocuk zamanla kendisine değer vermeye başlar. Hayatında önemli olan kişilerin, özellikle annesinin onaylaması öz-onaylamanın başlangıcı olduğu gibi, diğer önemsiz kişilerin onaylamaması da çocuğu kendini onaylamamaya götürür (Jersild, 1983:187).

1.2.4.12. Abraham Maslow

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı benlik kavramını içermektedir. Kendini gerçekleştirme aşamasına ulaşan insanların benlik bilinçleri de sağlıklı bir şekilde oluşmuştur (Zel, 2001:49). Maslow'un kuramında benlik bilinci önemli bir yer tutar. Maslow güduları mertebeli bir yapı içinde görür ve insanların alt basamaktaki gereksinimleri giderir gidermez, üst aşamadaki güduları doyurmaya yöneleceğini kabul eder. Bireyin ulaşabileceği en yüksek yer kendini gerçekleştirme noktasıdır (Cüceloğlu, 2000:429-430).

Maslow iki tür güdü belirlemiştir. Biri, gerek duyulan bir nesnenin eksikliğinden duyulan yetersizlik güdüsüdür. Açlık ve susuzluk gibi temel gereksinimler bu sınıfa girer. Maslow ayrıca karşılık beklemeden sevmek ve kişinin kendini gerçekleştirme gibi gereksinimleri de büyüme gereksinimleri olarak tanımlamıştır. Maslow yetersizlik

ve büyüme gereksinimlerini beş ana sınıfa ayırmıştır; böylece gereksinimler hiyerarşisi ortaya çıkmıştır (Burger, 2006:431).

Maslow'a göre insan temelde iyidir. Ancak toplum, bireyin iç gereksinimlerinin doyurulmasını engelleyerek gelişimini ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Sosyal kurum ve süreçler bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olabilir. Maslow'un kuramının idealize prototipi olan kendini gerçekleştirmiş insan, yeteneklerini ve gizil güçlerini tümüyle kullanabilen insandır (Güleç ve Köroğlu, 1997:174).

1.2.4.13. Heinz Kohut

Self (kendi, kendilik, benlik) psikolojisi, insanın kendine verdiği değeri ve bütünlüğü koruyabilmesinde dış ilişkilerinin önemini vurgular (Geçtan, 2004:113). Self psikolojisinde tedavinin amacı benlik bütünlüğünü koruyabilmeye yöneliktir (Geçtan, 2004:115).

Benliğin gelişimi ve zenginleşmesi yönünden diğer insanlara, ayrı varlıklar olarak değil, benliğin ihtiyaçlarını karşılayacak ve besleyecek objeler olarak bakılabilir. Güven verici ve destekleyici rolleriyle 'self obje' denilen bu kişiler, insan olmaktan çok işlev olarak nitelendirilebilirler (Geçtan, 2004:115).

Kohut kendilik saygısı ve kendilik bütünlüğünün gelişim ve sürdürülmesini, cinsellik ve saldırganlıktan daha önemli görmüştür. Gelişimin iki yolu olduğunu ileri sürmüştür. Biri nesne ilişkilerine, diğeri ise kendiliğin yükseltilmesine yöneliktir (Güleç ve Köroğlu, 1997:172).

1.2.5. Benlik Algısının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuğun benliğinin oluşması çok uzun bir süreci kapsar. Yaşamın başından itibaren ben ve sen arasındaki farklılığı algılamaya ve anlamaya çalışan çocuk, aynada kendini gördüğünde ilk kez 18–24 aylıkken "bu benim" der. Neiser (1992) çocukların kendi davranışlarına bakarak benlik oluşturduklarını belirtmektedir. Çocuğun kendi yaptıklarını algılayarak oluşturduğu bu benlik, çevresel benlik olarak adlandırılır. Çocuğun artan yaşantıları yoluyla geniş bir benliğe ulaşacağını düşünen Neiser'e göre,

çocuk ne yaptığından hareketle ne yapacağını imgelemektedir (Akt., İnanç ve diğ., 2005:193).

Benliğin gelişimi bir ayırım yapabilme sürecidir. Çocuk yaşamına başladığı devrede kendini annesinin bir parçası sayar. Doğumdan itibaren uzun bir süre çaresiz ve bakıma muhtaç bir durumdadır. Fakat eninde sonunda kendi başına eyleme geçen bir canlı olduğunun farkına varmaya başlar (Jersild, 1983:179).

Öz (Benlik) kavramının gelişimi, bireyin çevresiyle olan yaşantılarının algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreçtir. Bu süreç doğumla başlar, önce bedensel, sonra ruhsal ve toplumsal gelişme, öz kavramının oluşumunu etkiler. Bebeklik döneminden başlayarak çevresindeki insanları tanımaya ve onları birbirinden ayırt etmeye başlayan bebek, çevresi ile etkileşimini sürdürürken bir yandan da kendine ilişkin algıları oluşturur. Özellikle kendisine yakın kişilerin tutumu ve değerlendirilme biçimleri onun için çok önemlidir. Bu konuda onu hoşnut eden ya da düş kırıklığına uğratan çeşitli yaşantılar sonucu birey kendine değer verme duygusunu geliştirir. Bu duygu öğrenilerek geliştirilir ve bir kez oluştuktan sonra, artık diğer insanların kendisini gerçekten nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve organizmanın tüm davranışlarını etkiler (Geçtan, 1981, Akt., Ulusoy, 2007:184).

Benlik içinde bulunduğu, yaşadığı kültür ortamından aktarılan, kişiliğini oluşturacak iletileri önce içe-atım adını alan savunma düzeniyle içine alır. İçe atılan iletilerin taşıdığı bilgiler, değerler önce benliğin içinde yabancı bir cisim gibi varlığını sürdürür, daha sonra özdeşleşme adını alan savunma düzeni aracılığıyla benliğin bir parçası olur (Köknel, 2001:175). Kimlik gelişiminde çevre ilişkileri, arkadaşlıklar, özdeşleşmeye imkân tanımaları bakımından çok önemli fonksiyonlar icra eder. Ergen, başkaları ile ilişkilerinde, özellikle akranları arasında iken, aşırı uyma özelliği gösteren bir süreçten geçerek farklı rollerin kendine uyup uymadığını tespit etmeye çalışır. Bu çabası, onun ideal benliğini şekillendirir (Bahadır, 2002:63).

Benliğin kültürel ortamda yapılandırılması, sosyalleşme süreci üzerinde doğrudan etkilidir. Bunun nedeni çocuk yetiştirme ve sosyalleşmenin amaca yönelik olmasıdır. Bu amaç, kültürel açıdan değer verilen yetişkin özelliklerinin yetişen insanda oluşturulması ve etkin benliğin geliştirilmesidir (Kağıtçıbaşı, 2000:103). Benlik gücünün yeterli biçimde gelişebilmesi ve çocuğun özgüveninin oluşabilmesi için, önce

anne babanın kendilerine saygılarının olması, çocukları ile aralarında olumlu bir iletişim kurabilmeleri ve güven veren bireyler olmaları gerekir (Kasatura, 1998:165).

1.2.5.1. Benlik Algısının Gelişiminde Ailenin Etkisi

Bireyin içinde yaşayıp geliştiği aile çevresi, bu ortamdaki insanlarla olan ilişkileri ve etkileşimi kişiliğinin yapılanmasında önemli bir fonksiyona sahiptir. Ailede aile bireylerinin birbirleri ve çocuklarla olan ilişkileri kişilik gelişiminde çok önemlidir. Anne-babanın çocuk eğitiminde kullandıkları yöntemlerin sert ya da yumuşak olması, çocuğun aile bireyleri tarafından istenip istenmemesi, kardeşler arasındaki doğum sırası ve yaş farkı, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun psikososyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmaması ailede çocuğun kişiliğini etkileyen başlıca faktörler olmaktadır (Silah, 2000:237).

Çocuk, bir yaş civarında benlik bilincinin temelini oluşturur. Dört-beş yaş civarında ise iyi ya da kötü şeklinde güçlü bir kanı geliştirmiştir. Bu gelişen kanıyı değiştirmek ise çok zordur. Çocuğun kendisi hakkında olumsuz yargılar oluşturmaması için kendisine ya da davranışlarına ilişkin olumsuz mesajlar göndermemek ve ego'yu aşağılayıcı dil kullanmamak gerekir (Çağdaş ve Seçer, 2002:7).

Sürekli çocuğun olumsuz özellikleri üzerinde yoğunlaşmak, onun olumsuz özellikleri ile popüler olmasına, arkadaşları ve çevresindeki diğer kişiler tarafından bu özellikleri ile algılanmasına neden olur. Bu durum çocuğun olumlu benlik gelişimini engeller. Anne-baba ve öğretmenler, çocuk olumlu bir davranışta bulunduğu ve bir işi başardığı zaman ona gülümseyerek, başını okşayarak ve beğenisini ifade ederek çocuğun benlik gelişimini olumlu yönde etkileyebilir. Bu nedenle anne-baba ve öğretmenler, çocuğun olumsuz davranışları yerine olumlu davranışları üzerinde yoğunlaşmalıdırlar (Çağdaş ve Seçer, 2002:7).

3-6 yaş merak ve girişim dönemidir. Girişim duygusu benliğin olumlu yönde gelişmesinde önemli rol oynar. Bu dönemde çocuğun davranışlarından ve ilgilendiği konulardan dolayı eleştirilmesi, korkutulması girişim gücünü kaybetmesine neden olur. Atılımlarından dolayı sık sık korkutulan, ceza verilen çocuk, kendisini ve yaptığı işleri değersiz görmeye, güvensiz bir benlik yapısı geliştirmeye başlar. Böyle bir benlik yapısı çocuğun ürkek, uysal, girişim duygusundan yoksun büyümesine, yetişkinlik döneminde

de edilgin, ürkek ve bağımlı kalmasına neden olabilir (Güngör, 1993, Akt., Çağdaş ve Seçer, 2002:7). Aile bütünlüğü; benlik imajı için temel oluşturur ve sosyal etkinliklere katılma veya aile geçmişini keşfetmek veya genişleyen aile üyeleriyle ilgilenmek gibi yollarla desteklenir ve sürdürülür (Yavuzer, 2001:25).

Ana-baba-çocuk ilişkisini inceleyen araştırmacılar, ana-babaların, çocuklarını yetiştirirken izledikleri yöntemin, ana-babanın kişiliği, ana-babanın tutumları ve davranış nitelikleri olmak üzere üç temel öğeye dayandığını belirtmektedirler (İnanç ve diğ., 2005:195).

Genel olarak “kabul eden” ana baba davranışlarının egemen olduğu ailelerde yetişen çocuklar, hem toplumsal hem de kişisel ilişkilerinde “kabul” davranışları geliştirmektedirler. Bu çocuklar, arkadaşlarını seven, onları düşünen, işbirliğine yatkın, neşeli, duygusal yönden kararlı kişilik özellikleri gösterirler. “Reddeden” ana babaların çocuklarında, suçluluk eğilimleri, dikkat çekmeye yönelik istenmeyen davranışlar, aşağılık duygusu ve güvensizlik görülmektedir. Bu davranışlar, çocukta giderek saldırgan ya da pısrık, çekingen, içe-dönük ve utangaç bir kişiliğe yol açmaktadır (İnanç ve diğ., 2005:197).

Sullivan anne-babaların çoğu zaman çocuklarıyla dalga geçerek ya da başka engellemelere başvurarak ergenin zaten hassaslaşmış kendilik imgesini daha da incittiğini belirtir (Burger, 2006:181).

1.2.5.2. Benlik Algısının Gelişiminde Arkadaşlarının Etkisi

Yakın ilişkilerin benlik gelişimine katkısı olduğu yaygın olarak kabul gören bir görüştür. Bu görüşe göre ergen benlik gelişimini gerçekleştirebilmek için kendisini duyarlı ve düşünceli olmaya götürecek yakın arkadaşlık ilişkileri yaşamalıdır (Kasatura, 1998:77). Ergenlik döneminde temel bağlanma örüntüsü oluşturulan kişiler ile ergen arasındaki ilişkiler kimlik biçimlenmesi sürecinde önemli bir yere sahiptir (Morsümbül ve Tümen, 2008:30).

Çocuk arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde onlardan birçok şeyi öğrenir. Bunlar arasında paylaşma, mücadele, kavga etme, büyüklerle olan ilişkiler, başarı ve sevilme sayılabilir (Özkalp, 2002:87).

Kimlik, başka insanlarla iletişim ve etkileşim sonucu elde edileceğinden, genç arkadaş grupları içinde sağladığı uyumla farklı rolleri dener. Bu rollere ilişkin davranışlar yapar. Böylece grup gence kimlik ve toplumsal çevre kazandırır. Genç bu ortamdan kopmamak için onun ortak kavramlarını, simgelerini, eylemlerini benimser, özümser. Gruba katılan gençler çevreden uzaklaştıkça gerçeklerden soyutlanır, topluma yabancılaşırlar. Soyutlanma ve yabancılaşma gruba katılan gençlerin grup altkültürü adını alan değişik ve yeni bir kültür yaratmalarına yol açar. Bu altkültürün ailede ve çevrede etkin olan kültürden farklı ortak amaçları, beklentileri, değerleri, inançları, duyguları, düşünceleri, ilke ve kuralları vardır (Köknel ve diğ., 1999:96).

1.2.5.3. Benlik Algısının Gelişiminde Okul ve Öğretmenlerin Etkisi

Aldıkları sorumluluklar, onlara gösterdikleri yol, davranış ve kişilik özellikleriyle öğrenciye, ilk örnek olacak kişi öğretmenlerdir (Özkalp, 2002:87). Jung'a göre, çocuk gelişimde öğretmenler çocuk kişiliğindeki aksamaları fark edebilmeli, çocuğu zayıf yönlerini geliştirmeye teşvik etmelidir. Örnek: düşünme eğilimli bir öğrenci ayrılaşmamış duygusal işlevleri geliştirmeye, içe dönük biri dışa dönüklüğü güçlendirmeye yönlendirilmelidir. Erkek öğretmenler kız öğrencilerin animusunun, kadın öğretmenler de erkek öğrencilerin animasının gelişmesine katkıda bulunabilirler (Yanbastı, 1996:58).

Toplumsallaşma sürecinin önemli birimlerinden olan eğitimci ve rehberler bireye, iyi-kötü, doğru-yanlış, değerli-değersiz oldukları konusunda ayna tutarlar; öğrenciler aynada gördüklerini -yani çevresindeki insanların tepkilerini- kendilerini yargılamada anahtar olarak kullanırlar. Eğitimci bilinçli olarak seçecekleri etkileşim biçim ve yaklaşımları ile öğrencilerin kendi benlikleri ile ilgili düşüncelerini 'ben işe yaramam' noktasından 'iyiyim ve işe yarayabilirim' noktasına getirerek bireyin potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için benlik saygısını yükseltebilir (Bozkurt, 2008:24).

Amatora ve diğerlerinin araştırmasında öğretmen ve öğrenciler kişilik özellikleri açısından incelenmiş ve her iki grup arasında paralellik bulunmuştur. Buna göre, öğretmenler ile çocuklar ve kişilikleri birbirlerini karşılıklı etkilemektedir (Akt., Jersild, 1983:268).

1.2.5.4. Benlik Algısının Gelişiminde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi

Radyo televizyon insanın dünya görüşünü, tutum ve davranışlarını etkilemekte ve geri bildirimler ile insanları belirli bir yolda değiştirmektedir. Medyanın, insanlar üzerinde olumlu olduğu kadar olumsuz etkileri de olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle televizyonda gösterilen şiddete yönelik filmlerin çocukların toplumsallaşmasında çok zararlı vardır (Özkalp, 2002:88). Televizyon özellikle yetişmekte olan gençler için etkili bir araç konumundadır. Genç izleyicilerin gerçekte ilgili algılamalarına etki edebildiği gibi, toplumsal değerleri, stereotipleri ve davranışları da yaratır ve pekiştirir (Oğuz, 2005:34).

1.2.5.5. Benlik Algısının Gelişiminde Kişilerarası İlişkilerin Etkisi

Bir genç, diğer önemli kişilerle kurduğu etkileşimler aracılığıyla bir benlik kavramı geliştirir. Bu benlik kavramı hem kendisi hakkındaki algılamalarından hem de bu kendilik algılarına ilişkin olarak geliştirdiği değerlerden oluşur (Nelson, Jones, 1982:21). Özellikle kendisine yakın olan kişilerin tutumları önemlidir. Çocuk bu kişilerin kendisinde değer verdikleri davranışları benimser, bu kişilerin değer vermediği davranışlardan kaçınır. Zamanla bireyin özdeşleştirdiği bu değerler, onun değer sistemini oluşturur (Yanbastı, 1996:256).

Bireyi yetiştiren ebeveyn veya bakıcılardan başlayarak, öğretmen, arkadaş, iş ortamındakiler gibi yaşam süresince etkileşimde bulunduğumuz hemen herkesin bize karşı tepkileri kendimize ilişkin değerlendirme ve bilgilerimizi etkiler. Bizim için önemli kişilerin bizimle övünmeleri veya beğenmediklerini gösteren tepkiler vermeleri benliğimizin alacağı şekli etkileyecektir. Kendisine sürekli çirkin, beceriksiz, tembel olduğu söylenen öğrenci sonunda bu nitelikleri benimseyecektir. Çevresinden olumlu tepkiler aldığı da bu tepkilere göre kendisi ile ilgili algılaması olumlu olacaktır (Bozkurt, 2008:23).

Çevremizdeki insanların bize karşı tepkileri benliğin muhtevasını etkiler. Böylece benlik, acı ve tatlı birçok yaşantılar sonunda öğrenilen ve her an gelişmeye devam eden bir kavramdır. Her yaşantı, her baştan geçen olay benliğe bir şeyler katar (Baymur, 1994:266).

1.2.5.6. Benlik Algısının Gelişiminde Beden İmgesinin Etkileri

Beden imajı bireyin kendi fiziksel görünüşü hakkında sahip olduğu olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerdir. Beden algısı ise, kişinin kendi vücudunu algılama şeklidir. Bireyin vücut yapısı, zihninde hayalini kurduğu ideal beden yapısından çok farklı ise beden memnuniyetsizliği görülmektedir (Demir, 2006:8).

Ergenlik döneminde kişinin değişen fiziksel görünüşüyle ilgili sıkıntıları ve kaygıları bulunmaktadır. Bu değişim sürecinde ergen sürekli kendisine ve çevresine eleştirel bir tutumla yaklaşmakta ve sürekli çevresiyle olduğu kadar kendi kendisiyle çelişki içine düşmektedir. Bu dönemde fiziksel görünüş ergen için sosyal kabulün en önemli faktörlerinden birisidir. Fiziksel görünüşünden memnun olan ergen çevresiyle ve kendisiyle da barışık olmaktadır (Bencik, 2006:120).

Ergen boyunun hızla uzaması, vücutça serpilip değişmesi ve cinsel olgunluğun öznel ve nesnel durumlarıyla karşı karşıyadır. Bütün bu değişimlerin, kız olsun erkek olsun, ergenin kişiliğini bulmasında olumsuz etkileri olduğu açıktır. Ergenin bütün bu değişiklikleri özümleyerek olumlu bir kimliğe kavuşması ve kendine güven kazanması için elbette zamana gereksinimi vardır (Yavuzer, 2003:287).

Ergenlik çağına has “benmerkezci” düşünce yapısı ergenlik çağındaki gençlerin hemen hepsinde gözlenen, dış görünüşlerinin yeterince iyi olmadığına ilişkin kaygıları da beraberinde getirir. Ergenlik döneminde, çocukluk dönemlerinde rastlanmayan bir hızla beden yapısındaki oranlarda, dış görünümünde değişiklikler ortaya çıkar. Ancak bedenlerindeki hızlı değişime ayak uydurmakta güçlük çekerler. Bazıları “ çevre tarafından kabul edilebilmek için, en önemli şey dış görünüştür” gibi hatalı düşüncelere kapılırlar. Bununla birlikte bu çaba genellikle geçicidir; gençlerin çoğu ergenlik dönemlerinin sonlarına doğru daha bağımsız ve daha tutarlı bir dış görünüşü benimsemeye başlarlar (Kılıçcı, 1989:35).

Campbell ve Wilbur (2009) benlik algısındaki cinsiyet farklılıklarını incelemişlerdir. Karşı cinsten arkadaşlıkları değerlendirirken kadınların mevki ve gelire, erkeklerin gençlik ve güzelliğe daha fazla önem verdiği bulunmuştur. Özellikler açısından erkeğin benlik algısında statünün önemli bir görünüş olduğu, oysa kadının benlik algısında fiziksel çekiciliğin önemli görünüş olduğu bulunmuştur.

Sayı, Uçanok ve Güre (2002), yaptığı araştırmada erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik tanımlamalarında fiziksel görünümle ilgili ifadeleri, hızlı bedensel değişimler nedeniyle dikkatin bedene yönelmesine özgü bir durum olarak değerlendirilmektedir. Göksan (2007)'ın ergenlerde beden algısı ile ilgili yaptığı araştırma sonucunda kız öğrencilerin % 63,7'si ve erkek öğrencilerin % 49'u bedenlerinin herhangi bir bölümüyle ilgili memnuniyetsizlik bildirmiştir (Göksan, 2007:43). Sümer ve Şendağ (2009) kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre beden imgeleri ile ilgili daha olumsuz değerlendirme yaptıklarını tespit etmiştir.

1.2.5.7. Benlik Algısının Gelişiminde Bireyin Kendi Deneyimlerinin Etkisi

Benlik sosyal yaşantılar sonucunda kazanılan bir oluşumdur. Toplumsal yaşamda bireylerin birden fazla statüsü vardır. Bu statülerin gereği olan davranışları sergilediğimizde de rollerimizi gerçekleştirmiş oluruz. Birey bu rollerini oynarken birçok insanla sosyal ilişkiye girer ve burada en iyi özelliklerini göstermeye çalışır. Böyle hareket ederken bile gerçek benliğine ters davranmış olmaz. Çünkü iyi yönlerini gösterirken zamanla bu iyi yönler benliğinin birer parçası şekline dönüşür (Zel, 2001:49).

Bireyin kendi deneyimleri, daha sonraki olaylara vereceği tepki konusunda ona ışık tutar. Örneğin, bir çocuk eğer okulda düşük başarı gösteriyorsa, bu hayal kırıklığına neden olabilir ve benlik değerine zarar verebilir. Bu döngü olumlu bir şekilde de işleyebilir. Eğer bir çocuk başarılı olursa ve başarıları kabul görürse, kendi becerilerine olan inancı gelişebilir ve daha çok çalışmak için kendini güdülenmiş hissedebilir (Yavuzer, 2001:26).

Ergenin kendisiyle ilgili değerlendirmeleri olumsuz ise bu durum ergende sıkılgan ve utangaç davranışlara yol açar. Bu gençler ideal benliklerine ulaşamadıkları için mutsuz olurlar. Kendilerini oldukları gibi kabul eden ve kendileriyle ilgili olarak olumlu görüşler taşıyan ergenler, ideal benlikleriyle amaçlarını bütünleştirebilirler (İnanç ve diğ., 2005:262).

1.2.5.8. Benlik Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Offer ve arkadaşları (1977), on üç-on dokuz yaşlar arasındaki bireyler için Offer Benlik İmgesi Ölçeğini kullanarak dört farklı toplumdaki 10 bin ergenin benlik imgesini

incelediler. Yazarlar, Amerikan ergenlerinin İrlanda'daki, Hindistan'daki, Avustralya'daki yaşlılarından daha mutlu, daha iyimser, daha doyumlu olduğunu bildirdiler. Amerikan ve Avustralya erkek ve kadınları Hintli ve İrlandalı gençlerden daha olumlu benlik imgelerine sahiptiler. Yazarlar, ergenlerin benlik imgesinin olasılıkla, "karakter yapısındaki ya da ruh sağlığındaki temel bir farklılıktan çok, kültürel değişkenlerin bir yansıması olduğu sonucuna varmaktadırlar (Gander ve Gardiner, 1993:454).

Taysi (2000), üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ve arkadaşlarından ve aileden sağlanan sosyal desteği incelemiştir. Araştırmaya göre, aileden algılanan sosyal destek ölçeği puanlarıyla, Offer benlik imgesi ölçeğinin aile ilişkileri alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı ve yüksek ilişki olduğu bulunmuştur. En fazla sosyal destek kaynağının aile olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aileden algılanan sosyal desteğin kız öğrencilerden çok erkek öğrencilerin benlik saygısında etkili olduğu saptanmıştır.

Güleç (2002) ergenlerin öfke yaşantıları, benlik algıları ve akademik başarı ilişkilerini incelediği araştırmasında, 191 erkek, 148 kız olmak üzere 339 ergene "Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği", "Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği" uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile benlik algısı arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Üstün ve Akman (2002), 8-11 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocukların benlik algılarını incelediği araştırmaya göre, korunmaya muhtaç çocukların kendi benlik algıları ideal benliklerinden düşük olduğu bulunmuştur.

Yurtdışından dönen Türk Öğrencilerinin uyum düzeyleri ve benlik algılarını inceleyen Akbalık, Karaduman, Oral ve Özdoğan (2003) 161'i Türkiye'ye dönmüş ve 138'inin ise yurt dışı yaşantısı bulunmayan toplam 299 öğrenciye Uyum Ölçeği ve Piers-Harris Öz Kavramı Ölçeği uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, Piers-Harris Öz Kavramı Ölçeğinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alt ölçeklerden sadece zihinsel ve okul durumu alt ölçeği puanları açısından yurtdışı yaşantısı olmayan öğrencilerin, yurtdışından dönen öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

Gezici ve Güvenç (2003) çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı ve benlik kurgusu açısından karşılaştırdığı araştırmasında 217 kadına yetişkinler için benlik algısı ölçeği ve dengeli ayrışma-bütünleşme ölçeği uygulamışlardır. Araştırma bulgularına göre, uzman bir işte çalışan kadınların bütünsel özdeğerlerinin hem ev kadınlarının hem de vasıfsız işte çalışan kadınların bütünsel özdeğerlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre, uzman bir işte çalışmanın kişisel sağlık ve yeterlik duygusunu arttırdığını ve özdeğere katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca kadınların çalışma durumu ve yaş grubu değişkenleri benlik algısı ve benlik kurgusunda ortaya çıkan farklılıklarda anlamlı olduğu bulunmuştur.

Hakan (2004) Anadolu lisesi öğrencileri ile yurt dışı yaşantısı geçiren ve Anadolu liselerine gelen öğrencileri benlik tasarımı açısından karşılaştırdığı araştırmasında 238 öğrenciye “Benlik Tasarımı Ölçeği” ile “Öğrenci Kişisel Bilgi Formu” uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre yurt dışı yaşantısı geçirmeyen grup, yurt dışı yaşantısı geçiren gruptan daha olumlu benlik tasarımına sahip olduğu bulunmuştur.

Arnas (2004) sokakta çalışan çocukların öz kavramlarını incelemiştir. Araştırmada, okul dışı zamanlarında sokaklarda çalışan 9-16 yaşlarında 66 erkek çocuk ile sokakta çalışmayan 66 sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileden toplam 132 erkek çocuğa Piers-Harris Öz Kavramı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sokakta çalışan çocukların öz kavramı puanları akranlarından daha düşüktür. Bu durumun çocuğun sokakta çalışıyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğretir (2004), pozitif düşünmeye dayalı grup eğitimi programının annelerin benlik algısı, eşlerine ve çocuklarına yönelik tutumları ile kendini denetleme becerisi ve otomatik düşünceleri üzerinde etkisi araştırmıştır. Uygulanan “Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitim Programının” annelerin olumlu davranışlarının sayısını artırmada, olumsuz davranışlarının sayısını azaltmada etkili olduğu ve bu etkinin uzun süreli olduğu anlaşılmaktadır.

Türkbay, Özcan, Doruk ve Uzun (2005) ergenlerin psikiyatrik belirtileri ve benlik saygıları üzerine kimlik bocalamasının etkilerini araştırmışlardır. Araştırma grubu, yatılı bir erkek meslek lisesinin öğrencilerinden oluşmakta olup, öğrencilere Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Belirti Tarama Listesi 90-R ve Kimlik Duygusu Değerlendirme

Aracı uygulanmıştır. Bu çalışma, kimlik bocalaması olan ergenlerin daha sık psikiyatrik belirtilere ve düşük benlik saygısına sahip olduğunu göstermektedir.

Ordu (2005), psikososyal risk yatkınlığı olan ergenlerin benlik algılarını geliştirici grup çalışması yapmıştır. Çalışma, yaşları 15-17 arasında değişen, 5 kız, 6 erkek, toplam 11 ergenle gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesi Ön Görüşme Formu ve Offer Benlik İmgesi Ölçeği ve sonrasında son test olarak tekrar Offer Benlik İmgesi Ölçeği uygulanmıştır. Psikososyal risk yatkınlığı olan ergenlerin olumlu benlik algılarını geliştirmeye yönelik olarak geliştirilen grup çalışmasının, ergenlerin olumlu benlik algılarında etkili olmuştur. Psikososyal risk yatkınlığı olan ergenlerin, kendini tanıma, karar verme, iletişim becerileri ve olumsuz davranışlarla baş etme becerileri açısından kendilerini geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Akbaba, İşgör ve Sezer (2005) 'Olumlu kişilik özellikleri kazandırmaya yönelik sınıf içi rehberlik etkinlikleri program denemesi' araştırması ile 12-15 yaş arası öğrencilere sınıf içi rehberlik etkinlikleri programı hazırlamışlardır. Araştırmanın deney ve kontrol grubuna öğrenciler, Offer Benlik İmgesi Ölçeği sonuçlarına göre ortalamanın altında puan alanlardan seçilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, geliştirilen olumlu kişilik özellikleri kazandırmaya yönelik sınıf içi rehberlik etkinliklerinin öğrencilerin genel anlamda benlik imgeleri puanlarını anlamlı şekilde yükselttiği görülmüştür.

Özen (2006) ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisini araştırmıştır. İstanbul'daki özel ilköğretim okulları ve özel liselerinin 6, 7, 8 ve 10. sınıflarında öğrenim gören 622 öğrenciye 'Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği', 'Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği' ve 'Offer Benlik İmgesi Ölçeği' uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, hem kız hem de erkek ergenlerin zorbalığa maruz kalmaları ile benlik algıları arasında negatif bir ilişki olduğu, olumsuz benlik algısının zorbalığa maruz kalmayı beraberinde getirdiği görülmektedir.

Ergenlerde duygusal istismar ve ihmal ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen Savi (2006), 166 öğrenciye Duygusal İstismar Ölçeği, Offer-Benlik İmgesi Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin duygusal istismar ve ihmal düzeyleri arttıkça benlik algısı düzeyleri azalmakta ancak genel kaygı düzeyleri yükselmektedir.

Duran (2007), sanat benlik-kavramının benliğin diğere boyutları ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmada 172 üniversite öğrencisine Sanat Benlik-Kavramı Ölçeği ve Tennessee Benlik-Kavramı Envanteri uygulanmıştır. Öğrencilerin sanat benlik-kavramı puanları ile benlik-kavramı toplam puanları arasındaki ilişki anlamlı düzeydedir. Araştırma, sanat benlik-kavramının benliğin diğere boyutları olan ahlaki, kişisel ve sosyal benlik kavramlarıyla ilişkisini ortaya koymaktadır.

Kuyucu (2007), boşanmış ailede yetişen ergenlerin benlik değeriyle bilişsel çarpıtmaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya göre, boşanmış ailede yetişen ergenlerin benlik değeriyle bilişsel çarpıtmaları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ergenlerin benlik saygıları yükseldikçe, bilişsel çarpıtmaları azalmaktadır. Anababasının tekrar bir araya gelmesini isteyenlerin kendilik kavramı sürekliliği daha yüksektir. Boşanma nedeniyle kendilerini öfkeli, suçlu hissedenlerin, hissetmeyenlere göre, benlik değeri, kendilik kavramı sürekliliği daha yüksek; depresif duygulanımı daha düşüktür.

Güler (2007), Tanrı'ya yönelik atıflar, benlik algısı ve günahkârlık duygusunu yetişkin örneklemede incelemiştir. Araştırmada Tanrı algısı ile benlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireyin Tanrı algısı olumlu yönde arttıkça benlik algısı da olumlu yönde değişmektedir. Benlik algısı ile günahkârlık algısı arasında ters yönde anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Olumsuz benlik algısına sahip bireylerin günahkârlık duygusu puanları daha yüksek bulunmuştur.

Koç (2008) kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyonu araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini depresyon tanısı almış 64 depresyon hastası ile depresyonda olmayan 71 normal birey oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; depresyon tanısı almış bireylerin, normal bireylere göre; kendilik algılarının daha düşük olduğu, kişilerarası tarzlarının daha olumsuz olduğu ve daha fazla öfke yaşantılarının olduğu görölmüştür. Kendilik algısı, kişilerarası tarz, öfke davranışları ve kişilerarası öfke depresyon puanlarını yordamaktadır. Olumsuz kendilik algısının, olumsuz kişilerarası tarzların ve öfke yaşantılarının depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Karlı (2008), psikosomatik sorunlara sahip bireylerde kendilik algısı, kişilerarası tarz ve öfke arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini psikosomatik hastalığı olan 125 birey ile sağlıklı 209 birey oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, hasta grup ile sağlıklı grup arasındaki kendilik algısı, kişilerarası tarz ve öfke

değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Saldırgan öfke davranışları, kendilik algısı, yaşam doyumu ve kişilerarası memnuniyet değişkenleri hem hasta grupta hem sağlıklı grupta stres belirtilerini yordamaktadır. Psikosomatik bozukluğu olan kişilerin kendilik algılarının daha olumsuz, kişilerarası iletişim tarzlarının sorunlu, öfke düzeylerinin ise daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ercan (2008), genç yetişkinlerin aşk biçimleri ve benlik tiplerini incelemiştir. Araştırmaya göre, Türk kültüründe üç benlik tipinin ağırlıklı olduğunu görülmektedir: Bireyci-ilişkisel-toplulukçu, bireyci-ilişkisel ve ilişkisel toplulukçu. Araştırmada dikkat çeken bir sonuç, katılımcıların önemli bir bölümünün hiçbir benlik tipi içerisinde sınıflandırılmamış olmasıdır. Bu sonuç kimlik gelişimlerini tamamlayamamış bireylerin benlik tiplerinin sınıflandırılmamasına neden olabilir.

Sarı ve Cenkseven (2008) ilköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi ve benlik kavramını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda benlik kavramının tüm alt boyutlarının okul yaşam kalitesi ile ilişkilerinin anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, öğrencilerdeki benlik kavramının, okullarındaki yaşamı ne ölçüde olumlu algıladıkları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Okulda kişilerarası sosyal ilişkilerinden tatmin olan ve kendini uyumlu biri olarak değerlendiren öğrencilerin, okullarındaki yaşam kalitesi düzeyini de daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur.

Santos, Saraiva ve De Sousa (2009) intihar girişimi, benlik algısı, başa çıkma ve depresyonu incelemişlerdir. Örneklem, deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmıştır. 9 ay süren inceleme sonucunda, ölümle sonuçlanmayan intihar girişimleri olan bireylerde yüksek depresif belirtiler, problem çözme yeteneğinde güçlük ve düşük benlik algısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İntihar davranışında benlik algısı ve başa çıkma koruyucu faktörler, depresyon ise kolaylaştırıcı bir etkidir.

Tutar, Altınöz ve Çakıroğlu (2009), işgörenlerin kendilik algılarını bireysel özellikler bakımından değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre, evli olanlar bekârlardan, yaşları daha ileri olanlar gençlerden daha yüksek kendilik algısına sahiptir. Olumlu kendilik algısı üzerine yapılan araştırmalar, kendilik algısı yüksek olan insanların daha yüksek sosyal yeterliğe sahip olduklarını göstermiştir. Kendilik algısının yüksekliği kendilik algısıyla doğrudan ilişkili olan benlik saygısının da yüksek

çıkmasını sağlamıştır. Benlik saygısı arttıkça, arkadaşlık ilişkilerinin de arttığını göstermiştir.

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramlarını inceleyen Yüksel (2009)'in araştırmasında empati ve benlik kavramı arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Buna göre empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin benlik algıları daha sağlıklıdır.

1.3. Umutsuzluk

Umutsuzluk olumsuz olaylara karşı psikolojik bir tepkidir ve olumsuz beklentilerle oluşur. Gelecekle ve geleceği değiştirmenin beklentisiyle ortaya çıkan çaresizlikle ilişkilidir. Umutsuzluk bir özellik veya durum olabilir (Dunn, 2005:153).

Rideout ve Montemuro (1986), umudu bireyin gelecekle ilgili bir amacı gerçekleştirmede sıfırdan fazla olan beklentileri olarak ele alırken, Romero (1989) amaca ulaşma beklentisinin duygusal bir ögesi olarak ele almaktadır. Miller (1985) ise umut kavramını, duygu, beklenti, yanılsamak, istek olarak tanımlamakta ve umudun yaşamın içgüdüsel bir ögesi olduğunu bireyleri incitmekten koruyarak potansiyellerini kolaylaştırdığını ifade etmektedir (Akt., Şahin, 2009:273)

Hem umut hem de umutsuzluk, bireyin gelecekteki gerçek amaçlarına ulaşma olanaklarının olası yansımalarıdır. Umut ve umutsuzluk karşıt beklentileri simgeler. Umutta amaca ulaşmak için uygulamaya konan planların başarılacağı öngörüsü varken, umutsuzlukta başarısızlık yargısı vardır. Bu iki uç beklenti kişiden kişiye, durumdan duruma beklenen sonucun ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine bağlı olarak değişiklik gösterir (Dilbaz ve Seber, 1993:134). Umutsuzluğa eşlik eden bulgular değersizlik, çaresizlik, umutsuzluk, kararsızlık, eyleme geçememe, işlerini sürdürememe ve suçluluk duygularıdır (Ağır, 2004:89).

Yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlar, işsizlik, üniversiteye giriş ve eğitim sorunları ergenlerin ruhsal gelişimlerini ve ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu dönemde yaşanan önemli ruhsal sorunlardan birisi de umutsuzluktur. Eğitim ve öğretimde karşılaşılan güçlükler, işsizlik, yoksunluk ve yoksulluk gibi etkenler ergenlerdeki umutsuzluk düzeyini daha da artırmaktadır (Özmen ve diğ., 2008:9).

Ceyhun ve Ceyhun'a göre lise öğrencileri ergenlik dönemine özgü sorunların yanı sıra üniversiteye girme hazırlığı içindedir ancak üniversiteye girmenin oldukça zor olduğu ülkemizde gençlerin umutsuz olmaları beklenen bir durumdur (Ceyhun ve Ceyhun, 2003:221).

Bugüne dek gerçekleştirilen bazı araştırmalar işsizlik ve yoksulluğun fiziksel hastalıklar, bedensel yakınmalar, stres bozuklukları, depresyon, umutsuzluk, içe kapanma, öz saygı yitimi, bunaltı bozuklukları ve davranış bozuklukları gibi ruh sağlığı sorunlarına yola açtığını vurgulamıştır (Kaya, 2007:15).

Bolland, Lian ve Formichella (2007) anne figürünün, şiddetin, travmatik stresin, üzüntünün, toplum bilincinin, yaşanan yerin, anneyle olan yakınlığın ve dini duyguların ergenlerin umutsuzluğunu etkilediğini tespit etmişlerdir.

1.3.1. Umutsuzluk ve Depresyon

İnsan depresyondaiken, o an yaşadığı olaylara kötümser açıdan bakmakla kalmaz, kendisi için hiçbir umut ışığı olmadığını hisseder; karamsarlık içinde, “Artık ne anlamı var? Ölse çok daha iyi olurdu” diye düşünmeye başlar. Umutsuzluk, depresyonun intihar istekleri ve girişimleriyle en yakından ilişkili olan yönüdür. Yaşanılan bu yoğun umutsuzluk duygusu, kişinin geleceğe ilişkin olumsuz bakış açısına bağlıdır. İnsan depresyondaiken düşüncelerini fazlasıyla çarpıtmaktadır (Blackburn, 2003:114).

Depresyon umutsuzluk teorisi, umutsuzluğun yeterli yakınsal sebeplerini açıklar. Umutsuzluk kötü olayların meydana gelebileceği veya iyi olayların meydana gelemeyeceği şeklindeki beklentilerle belirlenir ve bunu değiştirmek için hiçbir şey yapamayacağı beklentisine bağlıdır. Bu teoriye göre önce sadece umutsuzluk gelişir, daha sonra umutsuzluk depresyonu gelişir (Abela ve Seligman, 2000:362).

Kişide depresyonda bir duygusal durumun varlığı, hastanın kendisini üzgün, kederli, hüznü, kasvetli, neşesiz, canı sıkın, morali bozuk, mutsuz, acınacak halde, perişan, zavallı, dertli, çaresiz, boşluktaymış gibi, sinirli, düş kırıklığına uğramış, çökkün vb. bir biçimde tanımlaması ile tanınır (Köroğlu, 2006:57). Depresyonla anlamlı derecede ilişkisi olan faktörler, öğrencilerin kendilerini yalnız hissetmeleri, kendilerine güvenememeleri, kendi cinsleri ve karşı cins ile arkadaşlık kurmada güçlük çekmeleri,

duygularını ifade etmede güçlük çekmeleri, sigara, alkol kullanmaları ve kronik sağlık sorunlarının olması gibi problemlerdir (Türkleş ve diğerleri, 2007).

Depresyondaki birçok kişi derin bir umutsuzluk içindedir. Hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağından, hiçbir şeyin düzelmeyeceğinden korkarlar. Bazıları hiçbir şeyin kendilerine bir yararı dokunulmayacağına öylesine inanır ki ölümü bile istemeye başlar. Ölseler daha iyi olacağını düşünmeye başlayabilirler (Köroğlu, 2006:56).

Ölümü arzulamaya kadar varan umut-umutsuzluk duyguları hiçbir zaman gerçekçi değildir. Böylesi bir umutsuzluk, kişinin kafasında yaptığı değerlendirmeye bağlıdır. Böyle düşünüldüğünde, problem çözme yeteneği engellenmiş ve hareketsizliğe itilmiş olursunuz. Oysaki problemlerin çoğu çözümlenebilir cinstendir (Blackburn, 2003:115).

1.3.2. Umutsuzluk ve İntihar

Durkheim'a göre 'Ölüme götüreceğini bilerek, olay kurbanı tarafından girilen olumsuz bir eylemin doğrudan doğruya, ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölüme intihar denir' (Arkun, 1978:25).

İntihardaki ana duygu umutsuzluk, çaresizliktir. Kişinin içinde bulunduğu zorlayıcı yaşam, kendisine fazla bir hareket alanı bırakmamakta ve bireyi olabildiğince sıkıştırmaktadır. Bu sıkıştırılmışlık içinde bireyin duyguları hem çaresizlik hem de umutsuzluk olmaktadır. Bu çaresizlik ve umutsuzluk içinde kişi, kendini öldürmeyi tek çıkış yolu olarak görmektedir (Özkarslı ve diğ., 2009).

İntihar davranışına yatkınlıkta, yaş, cinsiyet, psikiyatrik bozukluklar, umutsuzluk hisleri, zorlu yaşam olayları, çocukluk dönemi yaşantıları, cinsel ve fiziksel istismar öyküsü, ailesel ve genetik faktörler, fiziksel hastalık öyküsü, psikososyal ve çevresel faktörler gibi çok çeşitli risk faktörleri yer almaktadır (Atay ve Gündoğar, 2004:41).

Araştırmaların pek çoğunda ortak bulgu 15- 24 yaşları arasında intihar teşebbüsünün oranının en yüksek düzeye ulaştığıdır. Çocuklarda ergenlik döneminde içe kapanma, kimlik krizi ve insanlardan kaçma, boşluk, bıkkınlık yorgunluk gibi daha pek çok duygusal özellik göz ardı edilmemeli, ergenin psikolojik özelliklerine uygun tavır alınmalıdır (Suvarlı, 1995:99). Aile işlevinin özellikle ergen intihar girişimlerinde

önemli olduğu, aile içinde yakın olmayan, güvensiz, sorun çözmeye yönelmeyen ilişkilerin intihar davranışını desteklediği bilinmektedir (Dilsiz ve Dilsiz, 1993:127).

İntihar, stres yaratan yaşam koşullarına karşı tepki veren normal kişilerden, ağır ruhsal rahatsızlıkları olan hastalara kadar geniş bir toplum kesiminde görülebilmektedir. İntihar eden kişi gerçekten ölmek arzusunda olabileceği gibi, bu davranışında acısını, çaresizliğini ve umutsuzluğunu dile getirmek amacı da gütmüş olabilir. Bu yönleri ile intiharı kişinin yardım çağrısı olarak değerlendirmek mümkündür (Can ve Sayıl, 2004:54). İntihar oranlarına göre, gençlikte girişimlerin çok gerçek intiharların sayısının az olmasına karşılık, yaşlılıkta gerçek intiharların sayıları çok, girişim sayısı azdır (Arkun, 1978:163).

İntihar davranışı sergileyen ergenlerin yaşamlarında zorlanma hissettikleri ya da zorlanma altında olduklarını hissettikleri göze çarpmaktadır. Bu kaygı başlı başına bir sorun olabileceği gibi gencin zorlanmalarından veya kendisini gelecekle ilgili inşasından da kaynaklanıyor olabilir. Kimlik geliştirmenin ergenliğin yaşam ödevi olduğu düşünüldüğünde bu anlam kazanmaktadır (Eskin, 2000:233).

Buluğ çağında, idin cinsel isteklerinin artmasıyla bu içgüdüler şiddetlenir, diğer taraftan üstben yasakçı rolünü bırakmadığı için çatışma meydana gelir. Bu çağda, cinsiyet isteklerini yeni bir üstbene göre dizginleme zorlukları bir takım psikik problemler yaratır ve alınganlık, sevilmediği inancı şeklinde kendini açığa vurur (Arkun, 1978:163).

Yapılan birçok araştırmada intihar ve umutsuzluk arasında yakın bir ilişkinin olduğu ve umutsuzluğun bu davranışları yordadığı bulunmuştur. Umutsuzluk; intihar, intihar girişimi ve intihar düşüncesi için bağımsız bir risk faktörü olarak tanımlanmaktadır (Ceyhun ve Ceyhun, 2003; Ak ve diğ., 2009; Çırakoğlu ve diğ., 2008; Sayar ve diğ., 2000; Koyuncu ve diğ., 2003; Ak ve diğ., 2006; Batıgün 2005; Beck 1993; Williams ve diğ., 2007; Kuo ve diğ., 2004; Zeyrek ve diğ., 2009; Fidan ve diğ., 2009; Bakım ve diğ., 2007; Thompson ve diğ.,2005; Williams ve diğ., 2008; Gençöz ve diğ., 2007; Bayam ve diğ., 1995).

1.3.3. Umutsuzlukla İlgili Yapılan Araştırmalar

Palabıykoğlu ve diğerlerinin (1993) araştırmasına gore, intihar davranışı olan grup olmayan gruba gore birçok aile işlevini oldukça olumsuz algılamaktadır. İntihar davranışı olan grubunun aile işlevlerini oldukça olumsuz algılamasının, bozuk bir aile ortamına bağlı olabileceği gibi, ailenin sorunlarının ciddiyetini inkar etmesine de bağlı olabilir. Boye bir ev ortamında yaşayan birey izolasyon, yalnızlık, umutsuzluk duyguları sonucunda intihar davranışına yonelebilmektedir.

Holat ve diğerleri (1994), intihar girişiminde bulunan kişilerde umutsuzluk ile intihar niyeti şiddeti ve depresyonun ilişkisi araştırmıştır. Tüm rneklem grubunda umutsuzluk düzeyi ile depresyon arasında, depresyon ile intihar niyeti arasında ve umutsuzluk ile intihar niyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Range ve Penton (1994) umut, umutsuzluk ve intihar fikirlerini kolej ğrencilerinde incelemişlerdir. 206 öğrenciye yaşam nedenleri envanteri, umutsuzluk ve umut leği uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına gore, beklendiği gibi umut azaldıkça, umutsuzluk artmıştır. Öğrencilerdeki umutluluk; onların yaşam amacı, hayatlarına destek oluşu, inançlarla başa çıkmalarına yardımcı ve intihar düşüncelerinden ve intihar eylemi geliştirmekten vazgeirici olarak bulunmuştur.

Haran ve Aydın (1995) depresyon, umutsuzluk, sosyal beğenirlik ve kendini kurgulama düzeyinin intihar fikirleri ile ilişkisini araştırmıştır. Bu araştırma kriz grubunu oluşturan 80 kişi ve normal grubu oluşturan 80 kişi olmak üzere toplam 160 kişi ile yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına gore normal deneklerde ve kriz grubunda intihar fikri hem depresyonla hem de umutsuzlukla ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırma kriz grubundaki deneklerin, umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Pinto ve Whisman (1996) intihar eğilimi olan ve olmayan hastaneye yatırılmış ergenlerde intihar davranışının olumsuz etkisi ve bilişsel çarpıtmaları incelemişlerdir. Araştırmaya 13-18 yaşları arasında intihar girişimi olan 90 ergen, intihar fikri olan 68 ergen ve intihar fikri olmayan 70 ergen kontrol grubuna alınmıştır. İntihar fikri bildiren ergenlerde, bildirmeyenlere gore önemli ölçüde bilişsel çarpıtma, yüksek umutsuzluk ve daha düşük benlik kavramına sahip oldukları bulunmuştur.

Alloy ve Clements (1998) depresyon ile umutsuzluk teorisini incelemişlerdir. Araştırmada 100 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Umutsuzluk; depresyon ile ilişkili olan üzüntü ve düşük enerji semptomlarını tahmin etmekte başarısız olmuş ancak diğer psikopatolojik semptomlardan birincil psikotizm, düşmanlık ve paranoyayı tahmin etmektedir.

Benlik değeri, umutsuzluk ve kariyer beklentilerini inceleyen Tanç (1999), bankaların telefon bankacılığı müşteri hizmetleri yetkililerine Beck Umutsuzluk Ölçeği, Benlik Değeri Ölçekleri ve Kariyer Beklentileri Ölçeği uygulamıştır. Araştırmaya göre, kişinin benlik değeri yükseldikçe kendini gerçekleştirmeye yönelik kariyer beklentilerinin düzeyi de yükselmektedir. Benlik değeri ve umut düzeyi arasında doğrudan bir ilişki gözlenmemiş, fakat benlik değerinin 'kendinden memnuniyet', 'gereksiz övünmeden kaçınma', 'yansıtmadan kaçınma' ve 'gereksiz kıyaslamadan kaçınma' boyutlarının umudun 'iyimser beklentiler' boyutu ile ilişkili bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Bayam ve diğerleri (2002) sivil savunma birliği çalışanlarındaki kaygı, umutsuzluk ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve posttravmatik stres bozukluğu sıklığını araştırmıştır. 1999 Marmara depreminde yaşanan felaketlerde görev alan Ankara Sivil Savunma Birliği çalışanlarından 45 kişi araştırmaya alınmıştır. Eldeki veriler, yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilerek, sivil savunma grubu gibi deprem anını Ankara'da yaşayan aynı sayıdaki kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kontrol grubuyla karşılaştırıldığında Ankara Sivil Savunma Birliği çalışanlarında umutsuzluk düzeyi anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Hunter ve O'Connor (2003), intihar fikirlerinde umutsuzluk, geleceği düşünme ve mükemmeliyetçiliğin etkisini araştırmışlardır. Araştırmaya göre mükemmeliyetçilik ve geleceği olumlu düşünme; umutsuzluğun, depresyon ve anksiyetenin etkisinin ötesinde intihar fikirleri ile ayırt edici olarak bulunmuştur. Mükemmeliyetçilik ve geleceği olumlu düşünmenin birbirleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Dilbaz ve Aytekin (2003), alkol bağımlılarında intihar düşüncesi ile ilgili araştırmasının sonuçlarına göre, Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlarda intihar girişimi olan kişiler ile intihar girişimi olmayan kişiler arasında anlamlı bir fark vardır. İntihar girişimi olan grupta umutsuzluk puanlarında belirgin yükselme görülmektedir.

Aydın ve İşleyen (2004), huzurevinde kalan yaşlıların umutsuzluk düzeylerini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çoğunluğu huzurevinde kalmaktan memnun olmalarına karşın, yaşlıların umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Artan ölüm düşüncesi, yalnızlık ve nihai sona yaklaşma korkusu umutsuzluk durumunu etkilemektedir.

Page ve diğerleri (2006) intihar girişimi düzeyini değerlendirmek için üç Güneydoğu Asya ergen örnekleminde (Tayvan, Filipinler, Tayland) ergen intihar girişimi puanlarının yüksek olmasının umutsuzluk ve yalnızlık ile ilişkili olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre her iki cinsiyette, intihar girişiminde olanların umutsuzluk ve yalnızlık duyguları, girişimde bulunmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya göre umutsuzluğun yanında yalnızlığın da intihar girişiminin belirleyicisi olduğu bulunmuştur.

Yerlikaya (2006) bilişsel- davranışçı yaklaşıma ve hobi eğitime dayalı umut eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisini incelemiştir. Birinci deney grubuna, araştırmacı tarafından geliştirilen Bilişsel- Davranışçı Yaklaşıma dayalı umut eğitimi programı, ikinci deney grubuna ise yine araştırmacı tarafından geliştirilen Hobi Terapiye dayalı umut eğitimi programı 11 oturum halinde uygulanmıştır. Her iki umut eğitimi programı, ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyini düşürmede etkili olmuştur.

Kızıltoprak (2006), şizofrenik hasta ailelerinde yapılan eğitim programının ailelerin umutsuzluk düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, deney grubuna uygulanan eğitimin ailelerin umutsuzluk puanları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Aile işlevselliğine etkisinde ise problem çözme üzerinde olumlu etki ettiği belirlenmiştir.

Akalın (2006), okul öncesi öğretmen adaylarının mesleki algıları ile geleceğe yönelik umut düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin mesleki algılarının olumlu olduğu ve umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Üniversitede okul öncesi öğretmenliğinde okuyan öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri, çocuk gelişimi bölümünde okuyan meslek lisesi öğrencilerine göre düşüktür.

Blankstein, Lumley ve Crawford (2007), mükemmeliyetçilik, umutsuzluk ve intihar düşüncesini; günlük sorunlar, benlik saygısı, iyimserlik ve algılanan sosyal destek gibi değişkenler ile araştırmışlardır. 205 üniversite öğrencisi örneklem olarak alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre mükemmeliyetçilik; intihar fikirleri, kişilerarası umutsuzluk ve başarı umutsuzluğunu hem kadın hem erkekler için anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Erkek öğrencilerde diğerlerine yönelmiş mükemmeliyetçilik ile umutsuzluk, kişilerarası umutsuzluk ve intihar fikirleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Diyaliz tedavisi alan bireylerin umut-umutsuzluk ve sosyal destek düzeylerini inceleyen Şahin (2007), sosyal destek ve umutsuzluk arasında negatif bir ilişki olduğu, hastaların algıladıkları toplam sosyal destek düzeyleri arttıkça umutsuzluk düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Landis ve diğerleri (2007), şehirde yaşayan gençlerde stres ve umutsuzluğu incelemiştir. Bu araştırmada kronik ve kontrol edilemeyen stres ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Deniz ve diğerleri (2007), üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu, umutsuzluk ve akademik başarılarını problem çözme yaklaşımları açısından incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin problem çözme yaklaşımları umutsuzluk puanlarını anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Problem çözme yaklaşımlarından kendine güvenli yaklaşım ve kaçınan yaklaşımın umutsuzluk üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çiftçi (2007) yaşadıkları şiddet nedeniyle sığınma evlerine başvuran kadınların umutsuzluk, depresyon ve üreme sağlığı durumlarının incelemiştir. Kadınların geleceğe yönelik umut- umutsuzluk durumları ve depresyon duyguları değerlendirildiğinde; Beck umutsuzluk ölçeği ortalama puan değeri 7.23 ± 5.09 olarak bulunmuş ve alt düzeyde umutsuzluk yaşadıkları görülmüştür. Depresif duygularının ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu puanların sığınma evinde kalma sürelerine göre uzun süredir kalanların lehine farklılık gösterdiği ve depresyon düzeylerinin umutsuzluk düzeylerine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çocukluk çağı travmalarının üniversite son sınıf öğrencileri arasındaki umutsuzluk ve sigara-alkol kullanımı üzerine etkisini inceleyen Özen ve diğerleri (2007) 1026 öğrenciye Beck Umutsuzluk Ölçeği, Boratav Depresyon Tarama Ölçeği, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği uygulamışlardır. Umutsuzluk puan ortalamaları 5.9 ± 4.6 olarak bulunmuştur. Sigara içenlerde umutsuzluk ve depresyon puanları içmeyenlerden daha yüksektir. Çocukluk çağındaki travmalar, öğrencilerde; geleceğe karşı ümitsizlik, depresif mizaç, olumsuz kendilik algısı ve sigaraya yönelme davranışında artışa yol açmıştır.

Dünyayı adil yargılama ve geleceğe dair umut/umutsuzluğu inceleyen Uğur (2007), araştırmada 60'ı depresyon tanısı alan 60'ı ise kontrol grubu olmak üzere 120 kişi araştırma grubuna almıştır. Bu çalışmada umutsuzluğun, hem depresyonla hem de kontrol odağıyla anlamlı pozitif ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur. Depresyon tanısı alan grubun umutsuzluk ve kontrol odağı puanları, depresyon tanısı almayan grubun umutsuzluk ve kontrol odağı puanlarından anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Bireysel adil dünya inancının ise depresyon, umutsuzluk ve kontrol odağıyla negatif ilişki içinde olduğu bulunmuştur.

Polislerin umutsuzluk düzeyi ile problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi inceleyen Dündar (2008)'a göre polislerin problem çözme becerilerinin, umutsuzluk düzeyi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Umutsuzluk düzeyi yükseldikçe problem çözme becerisi azalmaktadır.

Eliüşük (2008), şizofrenili hastası olan ailelerde algılanan sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini, toplam 152 şizofrenili hastası olan ailelerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre şizofrenili hastası olan ailelerin algılanan sosyal destek puanları ile umutsuzluk puanları arasında negatif bir ilişki vardır. Algılanan sosyal destek arttıkça umutsuzluk puanları düşmektedir.

Taliaferro ve diğerleri (2008), kolej öğrencilerinde fiziksel aktivite ile umutsuzluk, depresyon, ve intihar davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya göre, öğrencilerin % 65.4'ü umutsuzluk duyguları belirtmiştir. Kız ve erkek öğrencileri için fiziksel aktivitenin anlamlı olarak umutsuzluk, depresyon ve intihar riskini azalttığı bulunmuştur. Her hafta fiziksel egzersiz yapan bayan öğrencilerin umutsuzluk, depresyon ve intihar riskinin azaldığını bulunmuştur.

İntiharın kişilikle ilişkisini inceleyen Yumru ve diğeri (2008), intihar girişiminde bulunmuş 69 kişiye Mizaç ve Karakter Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulamışlar ve ruhsal bozukluğu olmayan 77 kişilik kontrol grubuyla karşılaştırmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, intihar girişimi grubunda, umutsuzluk ortalama puanı 10.8 ± 5.8 olarak bulunmuştur. İntihar girişiminde bulunmuş kişiler kontrol grubu ile karşılaştırıldığında zarardan kaçınma, kendini aşma skorları yüksek; kendini yönetme, işbirliğine yatkınlık, ödül bağımlılığı skorları düşük bulunmuştur. İntihar girişimi grubunda BUÖ zarardan kaçınma puanı ile pozitif yönde; ödül bağımlılığı, sebat etme, kendini yönetme, işbirliğine yatkınlık puanı ile negatif yönde ilişkilidir.

DeLisle ve Holden (2009), üniversite öğrencilerinde depresyon, umutsuzluk ve ruh acısı arasındaki ayırıcı farkları araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ruh acısı, depresyon ve umutsuzlukla ilişkili bulunmuştur. Buna göre, intihar riskinde ruh acısının en önemli belirleyici olduğu bulunmuştur.

Vatan ve Dağ (2009), MMPI- 2 ölçeği ile farklı psikopatolojik belirtilerin problem çözme becerileri, umutsuzluk, çaresizlik, talihsizlik arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, belirli problem çözme yaklaşımlarının, umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizlik düzeylerinin psikopatoloji belirtilerinin önemli yordayıcılar olabileceği sonucuna varılmıştır. Umutsuzluk değişkeni depresif belirtiler, kaygı ve somatizasyon ile ilgili ölçeklerin yordayıcıları arasında yer almaktadır.

Uysal ve Ayten (2009) ruhsallık-umutsuzluk ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, “mistik düşünce, bütünlük algısı ve özdeşim hissi” gibi ruhsal nitelikler umutsuzluğu azaltırken, “kendilik kaybı ve sezgi-duygu aşkınlığı” gibi özelliklerin motivasyonu azalttığı, gelecekle ilgili duygu ve düşüncelerde karamsarlığı artırdığı bulunmuştur.

Sütütemiz ve diğeri (2009) küresel krizin, küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumlarına göre psikolojik sağlığına etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre umutsuzluk arttıkça depresyonun da arttığı görülmektedir. Evlilerin umutsuzluk düzeyi bekârlara göre daha yüksektir. Çünkü evli bireyler ekonomik kaygı nedeniyle kriz döneminde daha fazla endişe duymaktadır. Diğer yandan, krizden yüksek

düzyde etkilene işleme sahiplerinin çoğunluğunun (yaklaşık %60'ı) hem depresif hem de umutsuz olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki, çeşitli değişkenler açısından incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırma ilişkisel tarama modelidir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı Sakarya ili Hendek ilçesindeki liselerde okuyan öğrencileri kapsamaktadır. Araştırmanın evreni Sakarya ili Hendek ilçesindeki lise öğrencileridir. Araştırmanın örneklem grubu Sakarya ili Hendek ilçesindeki üç okul türündeki liselerden yansız örnekleme metodu ile seçilen toplam 514 öğrenciden oluşmaktadır.

Öğrencilerin sınıf, cinsiyet ve okul durumlarına göre dağılımı Şekil 1’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Kapsamına Giren Öğrencilerin Sınıf, Cinsiyet ve Okul Durumlarına Göre Dağılımı

Gruplar	Cinsiyet	Normal Lise	Meslek Lisesi	Anadolu Lisesi	N	%
9. Sınıf	Kız	28	1	29	58	11.28
	Erkek	16	53	22	91	17.70
10. Sınıf	Kız	30	5	11	46	8.95
	Erkek	14	35	30	79	15.37
11. Sınıf	Kız	27	3	13	43	8.37
	Erkek	15	42	19	76	14.79
12. Sınıf	Kız	27	12	22	61	11.87
	Erkek	13	28	19	60	11.67
Toplam		170	179	165	514	100

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında ‘Kişisel Bilgi Formu’ ve iki farklı ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin benlik algısını ölçmek amacıyla ‘Offer Benlik İmgesi

Ölçeği' ve umutsuzluk düzeylerini belirlemek için 'Beck Umutsuzluk Ölçeği' kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Bu anket formunda; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, algılanan sosyo-ekonomik düzey, algılanan akademik başarı düzeyi, algılanan anne-baba tutumu, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, kaçınıcı kardeş olduğu, seçmeyi düşündüğü mesleğe ilişkin sorular yer almaktadır.

Öğrencilerin bilgilerini analiz ederken bazı değişkenlerde gruplama yoluna gidilmiştir. Anne eğitim durumu incelenirken üniversite ve yüksekokul mezunu olan annelerin sayısının çok az olması nedeniyle ortaöğretim-üniversite mezunu anneler tek grupta toplanmıştır. Baba eğitim durumu değişkeninde ise okuryazar babaların sayısının az olması nedeniyle okuryazar-ilköğretim mezunu şeklinde gruplanmıştır. Öğrencilerin dünyaya geliş sırası ile ilgili değişkende bu sırayı yazmaları istenmiş ve 4.kardeş ve üzeri olanlar tek bir grup altında toplanmıştır. Seçmeyi düşündükleri meslek yazmaları istendiğinde, öğrencilerin ilk yazdıkları meslek incelenmeye alınmış olup, bu mesleklerin sayısının fazla olması nedeniyle 'Mesleki Yönelim Envanteri' ne göre altı alan şeklinde gruplama yapılmıştır. Buna Asker-polis alanı eklenerek toplam 7 meslek grubu ortaya çıkmıştır.

2.3.2. Offer Benlik İmgesi Ölçeği

Özgün adı 'Offer Self- Image Questionnaire' olan ölçek ergenlerin 12 farklı alandaki uyumunu ölçmeyi amaçlayan kendini değerlendirme türünde bir ölçektir. 13-19 yaş arasındaki ergenlere uygulanması uygundur. Ölçeğin orijinal formu 99 madde ve on bir alt ölçekten oluşmaktadır. Offer ve arkadaşları (1988) aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 10 ülkeden toplam 5938 ergenden veriler toplayarak OSIQ-99'un 'evrensel ergenlik' özelliklerini ölçebildiği sonucuna ulaşmışlardır (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ergenden her madde için altı yanıt seçeneğinden (1- Bana çok uygun, 2- Bana uygun, 3-Bana biraz uygun, 4- Bana pek uygun değil, 5- Bana çoğunlukla uygun değil ve 6- Bana hiç uygun değil) kendilerine en uygununu seçip işaretlemeleri istenir. Bu araştırmada 50 maddeden oluşan kısa form OBİÖ-50 kullanılmıştır.

Ölçeğin Türkçe formunda Şahin (1993)'in 739 ergenle yaptığı çalışmada ölçeğin 99 maddelik formunda, güvenirlik .88 olarak bulunmuştur. Toplam ölçek Cronbach Alfa değerleri 13-18 yaş grubunda .84 ile .90 arasında değişmektedir. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışmasına göre OBİÖ-99 toplam puanı ile BDÖ, STAI – S, STAI – T testleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Offer Benlik İmgesi Ölçeğinden alınan yüksek puanlar, benlik imgesinde olumsuz yönde artış anlamına gelmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Şahin (1994) OBİÖ-99'un analizini yaptığı bir çalışmada madde sayısının 50'ye indirilebileceğini savunmuş ve OBİÖ-50 kısa formu geliştirmiştir. Ölçeğin iç tutarlığının saptanması ve kavram geçerliğinin sınanmasına yönelik olarak yapılan analizlerde 99 maddelik toplam ölçekte genel homojenliğe uymayan ve alt ölçek homojenliğine katkıda bulunmayan maddeler tespit edilmiştir. Ardından her maddenin dış geçerlik ölçütlerinden Beck Depresyon Envanteri ve Kaygı Envanteri puanlarıyla korelasyonları hesaplanmıştır. Böylece maddelerin ayırıcı geçerliklerinin saptanmasına ve madde ayıklama sırasında güvenirlikle birlikte geçerlik bilgilerinin de kullanılmasına olanak sağlanmıştır. Bu analizler sonucunda 50 maddeden oluşan bir OBİÖ-50'nin 99 maddelik ölçekle yapılan ayrımları yapabildiği ortaya çıkmıştır (Akt., Damarlı, 2006:46).

OBİÖ'nün uzun ve kısa formları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise OBİÖ-50'nin güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 99 maddelik formuyla 50 maddelik formu arasındaki toplam puanlar korelasyonu ise $r = .94$ olarak bulunmuştur.

OBİÖ- 50'nin geçerliğine dış geçerlik ölçütleriyle bakılmış ve OBİÖ-50'nin BDE ile $r=.61$, Sürekli Kaygı puanlarıyla $r = .66$, Durumluk Kaygı puanlarıyla $r = .71$ ve Yaşam Doyumu puanlarıyla $r = .71$ korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Bu korelasyonlar anlamlı düzeydedir ve OBİÖ-99'un korelasyonlarından daha yüksektir. Yapılan regresyon analizinde de dış geçerlik ölçütlerinin kuvvetli yordayıcılar olduğu ve ancak yaş ve cinsiyetin anlamlı olmayan yordayıcılar oldukları görülmüştür (Şahin, 1994, Akt., Damarlı,2006: 46).

2.3.3. Beck Umutsuzluk Ölçeği

1974'de Beck ve arkadaşları bireyin geleceğe yönelik karamsarlık düzeyini belirlemeyi amaçlayan "Umutsuzluk Ölçeği"ni geliştirmişlerdir. Bu ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanabilen kendini değerlendirme ölçeğidir. 20 maddeden oluşur, 0-1 arası puanlanır.

Maddelerin 11 tanesinde "evet" seçeneği 9 tanesinde ise "hayır" seçeneği 1 puan alır. 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15. ve 19. sorularda "hayır"; 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18. ve 20. sorulara ise "evet" yanıtı için birer puan verilir. Puan ranjı 0-20'dir. Alınan puanların yüksek olması bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu gösterir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin güvenirlik çalışması Seber ve arkadaşları (1993) tarafından yapılmıştır. 37 depresif hasta üzerinden alınan puanlara göre ölçeğin tümü için bulunan Cronbach alfa katsayısı 0.86, ölçeğin iç tutarlılığının tatmin edici olduğunu göstermektedir. Test-tekrar test yöntemi ile hesaplanan Pearson Momentler çarpımı korelasyonu $r = .737$, ölçeğin puan değişmezliği açısından da güvenilir olduğunu göstermektedir.

Yapı geçerliğinde, ölçeğin hasta ve kontrol gruplarına uygulanması sonucunda elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark önemli düzeyde farklı bulunmuştur. Uyum geçerliği için ölçeğin uyum geçerliği hasta grubu puanları ile Beck Depresyon Envanteri ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı 0.65 ve 0.55 bulunmuştur (Seber ve diğ.,1993).

Ölçekte Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından daha geniş bir örneklem üzerinde geçerlik çalışması yapılmıştır. Hem normal kişiler, hem de psikiyatrik ve kronik-fiziksel hastalığı olan toplam 373 kişilik bir örneklem grubunda Alfa güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmaları Beck Depresyon Envanteri kriter alınarak yapılmış, tanı gruplarına göre iki ölçek arasında bulunan korelasyon katsayıları .68- .71 bulunmuştur.

Ölçekte yapılan faktör analizi sonucunda "Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler", "Motivasyon kaybı" ve "Umut" olmak üzere üç faktör bulmuşlardır. Beck ve arkadaşları (1974) ölçeğin orijinalinde de üç faktör bulmuşlardır. 1, 6, 13, 15 ve 19. maddeler "Gelecek ile ilgili duygular", faktörünü; 2, 3, 9, 11, 12, 16, 17 ve 20. maddeler

"Motivasyon kaybı" faktörünü; 4, 7, 8, 14 ve 18. maddeler ise "Gelecek ile ilgili beklentiler" faktörünü oluşturmaktadır (Durak ve Palabıyıköğlü, 1994).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli izinler Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alındıktan sonra araştırma uygulamaları yapılmaya başlanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek uygulamaları 2009-2010 eğitim-öğretim yılı aralık ayı içerisinde yapılmıştır. Anket uygulamaları okul yöneticilerinin uygun gördüğü zamanlarda, okul rehber öğretmenleri ile beraber uygulanmıştır.

Bu amaçla okul müdürü, rehber öğretmen ve uygulama yapılan öğrencilere araştırmanın amacı ve nasıl yürütüleceği konusunda ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Anketin uygulanması sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere uygulama öncesi anketleri nasıl cevaplandırmaları gerektiği ve elde edilecek verilerin sadece bu araştırma için kullanılacağı, verdikleri bilgilerin gizli kalacağı ve kimseyle paylaşılmayacağı ifade edilerek sorulara samimi ve tarafsız bir şekilde cevap vermeleri istenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde t testi, tek yönlü varyans ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Bu işlemlerin yapılmasında SPSS 11.5 paket programı kullanılmış ve istatistiksel anlamlılık seviyesi .05 alınmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Tablo 1. Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları İle İlgili Korelasyon Analizi Sonuçları

	Gelecek	Motivasyon	Umut	Umutsuzluk	Benlik Algısı
Gelecek	—				
Motivasyon	.64	—			
Umut	.67	.56	—		
Umutsuzluk	.86	.87	.86	—	
Benlik Algısı	.48	.54	.47	.58	—
Ortalama	.86	2.40	1.62	4.89	119.84
Standart Sapma	1.27	1.84	1.60	4.07	34.92

Öğrencilerin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı .58 ($p < 0.01$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin benlik algıları düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin benlik algı düzeylerinin olumsuzluğu arttıkça, umutsuzluk düzeyleri de artmaktadır. Benlik algıları olumlu olduğunda, umutsuzluk düzeyleri azalmaktadır. Öğrencilerin benlik algıları ile umutsuzluk ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı benlik algısı ile “Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler” alt boyutu arasında .48 ($p < .01$), benlik algısı ile “Motivasyon kaybı” alt boyutu arasında .54 ($p < .01$), benlik algısı ile “Umut” alt boyutu arasında .47 ($p < .01$) olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, benlik algısı ile umutsuzluk ölçeğinin tüm alt ölçekleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısının ve umutsuzluk düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2 ve Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kız	208	122.34	33.40	512	1.337	.182
Erkek	306	118.14	35.88			

Cinsiyete göre benlik algısı puanları arasındaki farklar Tablo 2’de incelenmiştir. Yapılan incelemede kız öğrencilerin benlik algısı puan ortalamaları 122.34 ve standart

sapmaları 33.40 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin benlik algısı puan ortalamaları 118.14 ve standart sapmaları 35.88 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin benlik algısı puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t_{(512)} = 1.337$, $p > .05$).

Tablo 3. Umutsuzluk Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kız	208	4.39	3.68	512	-2.28	.023
Erkek	306	5.22	4.29			

Cinsiyete göre umutsuzluk puanları arasındaki farklar Tablo 3’de incelenmiştir. Buna göre kız öğrencilerin umutsuzluk puan ortalamaları 4.39 ve standart sapmaları 3.68; erkek öğrencilerin umutsuzluk puan ortalamaları 5.22 ve standart sapmaları 4.29 olarak bulunmuştur. Umutsuzluk puanları cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(512)} = -2.28$, $p < .05$). Buna göre, erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin ($\bar{X} = 5.22$), kız öğrencilere ($\bar{X} = 4.39$) göre daha fazla olduğu söylenebilir.

Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Farklı Sınıf Düzeylerindeki Öğrencilerin Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sınıf Düzeyleri	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
9. Sınıf	149	29	Ben. Alg.	116.33	35.37
			Umts.	4.29	3.50
10. Sınıf	125	24.3	Ben. Alg.	119.60	36.12
			Umts.	4.94	4.14
11. Sınıf	119	23.2	Ben. Alg.	123.76	33.36
			Umts.	5.18	4.29
12. Sınıf	121	23.5	Ben. Alg.	120.55	34.60
			Umts.	5.26	4.38
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımları birbirine yakın olmakla birlikte, en fazla öğrenci 9. sınıfta bulunmaktadır (%29). En yüksek benlik algısı puan ortalamasının 11. sınıf öğrencilerinde ($\bar{X} = 123.76$), en yüksek umutsuzluk puanı ortalamasının ise 12. sınıf öğrencilerinde olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 5.26$).

Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5 ve Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 5. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	3738.72	3	1246.24	1.022	.383
Gruplarıçi	621994.19	510	1219.59		
Toplam	625732.91	513			

Yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, öğrencilerin benlik algısı puanlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(3,510)} = 1.022$, $p > .05$).

Tablo 6. Umutsuzluk Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	79.78	3	26.59	1.610	.186
Gruplarıçi	8426.44	510	16.52		
Toplam	8506.22	513			

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre umutsuzluk puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,510)} = 1.61$, $p > .05$).

Ortaöğretim öğrencilerinin okul türlerine göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Farklı Okul Türlerindeki Öğrencilerin Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

Okul Türü	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Normal Lise	170	33.1	Ben. Alg.	118.52	33.80
			Umts.	4.49	3.94
Meslek Lisesi	179	34.8	Ben. Alg.	125.84	36.89
			Umts.	5.57	4.23
Anadolu Lisesi	165	32.1	Ben. Alg.	114.69	33.06
			Umts.	4.55	3.96
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Tablo 7 incelendiğinde, öğrencilerin okul türlerine göre dağılımının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin en yüksek benlik algısı puan ortalamasının

($\bar{X} = 125.84$), ve en yüksek umutsuzluk puan ortalamasının ($\bar{X} = 5.57$), meslek lisesi öğrencilerinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin okul türlerine göre benlik algı düzeyleri arasındaki bu farklılığın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Okul Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	11108.97	2	5554.48	4.618	.010
Gruplarıçi	614623.94	511	1202.78		
Toplam	625732.91	513			

Okul türlerine göre benlik algısı puanları arasındaki farklar Tablo 8’de incelenmiştir. Buna göre, öğrencilerin okul türlerine göre benlik algısı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2,511)} = 4.618$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi okul türünden kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Okul Türüne Göre LSD Post-Hoc Sonuçları

Okul Türü	Okul Türü	Ortalamalar Arası Fark	p
Normal Lise	Meslek Lisesi	-7.31(*)	.049
	Anadolu Lisesi	3.83	.312
Meslek Lisesi	Normal Lise	7.31(*)	.049
	Anadolu Lisesi	11.15(*)	.003
Anadolu Lisesi	Normal Lise	-3.83	.312
	Meslek Lisesi	-11.15(*)	.003

* $p < 0.05$

Hangi liselerdeki öğrencilerin benlik algısı puanları arasında farklılaşma olduğunu anlamak amacıyla LSD post hoc testi uygulanmıştır. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile okul türleri açısından bulunan bu farklılığın meslek lisesi öğrencilerinden kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, meslek lisesi öğrencilerinin benlik algısı, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerinin benlik algısından daha düşük bulunduğu söylenebilir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okul türlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Umutsuzluk Puanlarının Okul Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	129.062	2	64.531	3.936	.020
Gruplarıçi	8377.166	511	16.394		
Toplam	8506.228	513			

Öğrencilerin okul türlerine göre umutsuzluk puanları arasındaki farklar incelendiğinde, umutsuzluk puanları arasında okul türü bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2,511)} = 3.936$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Umutsuzluk Puanlarının Okul Türüne Göre LSD Post-Hoc Sonuçları

Okul Türü	Okul Türü	Ortalamalar Arası Fark	p
Normal Lise	Meslek Lisesi	-1.08(*)	.013
	Anadolu Lisesi	-.06	.886
Meslek Lisesi	Normal Lise	1.08(*)	.013
	Anadolu Lisesi	1.01(*)	.020
Anadolu Lisesi	Normal Lise	.06	.886
	Meslek Lisesi	-1.01(*)	.020

* $p < 0.05$

Tablo 11’de yapılan LSD post hoc testine göre, meslek lisesi öğrencilerinin benlik algıları, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeylerine göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Algıladıkları Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyo-Ekonomik Düzey	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Düşük	18	3.5	Ben. Alg. Umuts.	144.83 7.22	42.47 5.92
Orta	456	88.7	Ben. Alg. Umuts.	119.01 4.87	34.03 4.01
Yüksek	40	7.8	Ben. Alg. Umuts.	118.10 3.95	38.05 3.43
Toplam	514	100	Ben. Alg. Umuts.	119.84 4.88	34.92 4.07

Tablo 12’deki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri incelendiğinde, öğrencilerin çok az bir kısmı düşük sosyo-ekonomik düzeyde olduğunu belirtmiştir (% 3.5). Öğrencilerin % 7.8’i yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olduğunu belirtmiştir. Dağılımın orta sosyo-ekonomik düzeyde yoğunlaştığı görülmektedir (% 88.7). Benlik algısı ve umutsuzluk puan ortalamasının düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerde en yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 144.83$, $\bar{X} = 7.22$). Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	11681.83	2	5840.91	4.861	.008
Gruplarıçi	614051.08	511	1201.66		
Toplam	625732.91	513			

Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre benlik algısı puanları arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. Buna göre, öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre benlik algısı puanları arasındaki farklar istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F_{(2,511)} = 4.861$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Benlik Algısı Ölçeği Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre LSD Post Hoc Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey	Sosyo-Ekonomik Düzey	Ortalamalar Arası Fark	p
Düşük	Orta	25.82(*)	.002
	Yüksek	26.73(*)	.007
Orta	Düşük	-25.82(*)	.002
	Yüksek	.90	.874
Yüksek	Düşük	-26.73(*)	.007
	Orta	-.90	.874

*p<0.05

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin benlik algısı puanlarındaki farkın nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD post hoc uygulanmıştır. Orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin benlik algıları, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin benlik algılarından anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin benlik algıları, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin benlik algılarından daha düşüktür.

Ortaöğretim öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15. Umutsuzluk Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	133.34	2	66.67	4.069	.018
Gruplarıçi	8372.88	511	16.38		
Toplam	8506.22	513			

Tablo 15 incelendiğinde, öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre umutsuzluk puanları arasındaki farklar istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F_{(2,511)} = 4.07$, $p < .05$). Bulunan farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan LSD post hoc testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Umutsuzluk Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre LSD Post Hoc Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey	Sosyo-Ekonomik Düzey	Ortalamalar Arası Fark	p
Düşük	Orta	2.34(*)	.016
	Yüksek	3.27(*)	.005
Orta	Düşük	-2.34(*)	.016
	Yüksek	.92	.166
Yüksek	Düşük	-3.27(*)	.005
	Orta	-.92	.166

*p<0.05

Yapılan varyans analizi sonucu ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan LSD post hoc testi sonucuna göre; orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri ile düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler arasında fark bulunduğu, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeylerine göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeyine Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Akademik Başarı	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Kötü	36	7	Ben. Alg.	144.53	35.54
			Umts.	7.80	4.80
Orta	331	64.4	Ben. Alg.	121.29	34.37
			Umts.	5.00	4.02
İyi	147	28.6	Ben. Alg.	110.52	32.70
			Umts.	3.91	3.62
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri; kötü, orta, iyi şeklinde sınıflandırılmış olup, öğrencilerin %7’si akademik başarısını kötü, %64.4’ü orta, %28.6’sı iyi olarak belirtmişlerdir. En yüksek benlik algısı puan ortalamasının akademik başarısı kötü olan öğrencilerde olduğu görülmektedir ($\bar{X}$ =144.53). En

yüksek umutsuzluk puan ortalamasının da akademik başarısı kötü olan öğrencilerde olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 7.80$). Öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeyleri ile benlik algısı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Algılanan Akademik Başarıya Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	35398.70	2	17699.35	15.321	.000
Gruplarıçi	590334.21	511	1155.25		
Toplam	625732.91	513			

Yapılan varyans analizi, öğrencilerin algıladıkları akademik başarıya göre benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($F_{(2,511)} = 15.321$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19. Algılanan Akademik Başarıya Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları

Algılanan Akademik Başarı	Algılanan Akademik Başarı	Ortalamalar Arası Fark	p
Kötü	Orta	23.23(*)	.000
	İyi	34.00(*)	.000
Orta	Kötü	-23.23(*)	.000
	İyi	10.76(*)	.001
İyi	Kötü	-34.00(*)	.000
	Orta	-10.76(*)	.001

* $p < 0.05$

LSD post hoc testi sonucunda akademik başarıları kötü, orta, iyi olan öğrencilerin benlik algı düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Akademik başarısı kötü olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı orta ve iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür.

Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Algılanan Akademik Başarıya Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	450.73	2	225.36	14.296	.000
Gruplarıçi	8055.48	511	15.76		
Toplam	8506.22	513			

Tablo 20’de yapılan varyans analizine göre, öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F_{(2,511)} = 14.296$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için uygulanan LSD post hoc testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Algılanan Akademik Başarıya Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları

Algılanan Akademik Başarı	Algılanan Akademik Başarı	Ortalamalar Arası Fark	p
Kötü	Orta	2.80(*)	.000
	İyi	3.89(*)	.000
Orta	Kötü	-2.80(*)	.000
	İyi	1.08(*)	.006
İyi	Kötü	-3.89(*)	.000
	Orta	-1.08(*)	.006

* $p < 0.05$

Tablo 21 incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarı düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre, akademik başarısını kötü olarak algılayan öğrenciler, akademik başarısını orta ve iyi algılayan öğrencilere göre daha umutsuz olduğu tespit edilmiştir. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, akademik başarısı iyi olan öğrencilerden daha yüksektir şeklinde yorumlanabilir.

Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarına göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin Anne-Baba Tutumlarına Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Anne ve Baba Tutumları	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Demokratik	102	19.8	Ben. Alg. Umuts.	121.14 4.94	33.67 4.01
Otoriter	84	16.3	Ben. Alg. Umuts.	126.14 5.05	32.92 4.08
Baskıcı	55	10.7	Ben. Alg. Umuts.	144.49 7.87	36.86 5.09
İlgili	273	53.1	Ben. Alg. Umuts.	112.45 4.21	32.99 3.58
Toplam	514	100	Ben. Alg. Umuts.	119.84 4.88	34.92 4.07

Öğrencilerin anne-baba tutumlarının dağılımı incelendiğinde, ilgili anne-baba tutumunun diğerlerinden daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (%53.1). Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin ise en az olduğu görülmektedir (%10.7). En yüksek benlik algısı puan ortalaması baskıcı anne-baba tutumu olan öğrencilerde olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 144.49$). En yüksek umutsuzluk puan ortalamasının da baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerde olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 7.87$). Öğrencilerin anne-baba tutumları ile benlik algısı puanları arasındaki bu farklılığın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 23. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Benlik Algısı Puanları İle İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	51837.22	3	17279.07	15.355	.000
Gruplarıçi	573895.69	510	1125.28		
Toplam	625732.91	513			

Gruplar arasındaki farkın anlamlılığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda; öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarına göre benlik algısı puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3,510)} = 15.355$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 24’de görülmektedir.

Tablo 24. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post Hoc Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Tutumu	Algılanan Anne-Baba Tutumu	Ortalamalar Arası Fark	p
Demokratik	Otoriter	-5.00	.312
	Baskıcı	-23.35(*)	.000
	İlgili	8.68(*)	.026
Otoriter	Demokratik	5.00	.312
	Baskıcı	-18.34(*)	.002
	İlgili	13.69(*)	.001
Baskıcı	Demokratik	23.35(*)	.000
	Baskıcı	18.34(*)	.002
	İlgili	32.04(*)	.000
İlgili	Demokratik	-8.68(*)	.026
	Baskıcı	-13.69(*)	.001
	İlgili	-32.04(*)	.000

*p<0.05

LSD post hoc sonuçları incelendiğinde baskıcı ana baba tutumunun demokratik, otoriter ve ilgili anne baba tutumuna göre olumsuz bir benlik algısına sahip olduğu görülmüştür. Demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerin, ilgili anne baba tutumuna sahip öğrencilere göre benlik algısı daha olumsuzdur diyebiliriz.

Ortaöğretim öğrencilerinin anne-baba tutumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	616.98	3	205.66	13.295	.000
Gruplarıçi	7889.24	510	15.46		
Toplam	8506.22	513			

Yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($F_{(3,510)} = 13.295$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili LSD Post-Hoc Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Tutumu	Algılanan Anne-Baba Tutumu	Ortalamalar Arası Fark	p
Demokratik	Otoriter	-.10	.854
	Baskıcı	-2.93(*)	.000
	İlgili	.72	.111
Otoriter	Demokratik	.10	.854
	Baskıcı	-2.82(*)	.000
	İlgili	.83	.089
Baskıcı	Demokratik	2.93(*)	.000
	Otoriter	2.82(*)	.000
	İlgili	3.66(*)	.000
İlgili	Demokratik	-.72	.111
	Otoriter	-.83	.089
	Baskıcı	-3.66(*)	.000

*p<0.05

Öğrencilerin anne-baba tutumlarına göre umutsuzluk düzeyi arasındaki farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için uygulanan LSD post hoc testine göre, baskıcı anne-baba tutumu diğer gruplardan anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin umutsuzluk düzeyi otoriter, demokratik ve ilgili anne-baba tutumuna sahip öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin annelerinin eğitim durumlarına göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Annelerin Eğitim Durumuna Göre	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Okuryazar	43	8.4	Ben. Alg.	129.98	42.22
			Umts.	4.91	4.36
İlköğretim	348	67.7	Ben. Alg.	121.28	34.05
			Umts.	4.98	4.19
Ortaöğretim-Üniversite	123	23.9	Ben. Alg.	112.22	33.40
			Umts.	4.60	3.61
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Öğrencilerin anne eğitim durumları dağılımı incelendiğinde, en fazla sayının ilköğretim mezunu olan annelerde olduğu görülmektedir (%67.7). Benlik algısı puan ortalamaları

incelendiğinde annesi okuryazar olan öğrencilerin benlik algı puan ortalamalarının en yüksek olduğu bulunmuştur ($\bar{X} = 129.98$). Umutsuzluk puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre benlik algısı puanları arasındaki bu farklılığın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Annenin Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile ilgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	12266.35	2	6133.18	5.109	.006
Gruplarıçi	613466.56	511	1200.52		
Toplam	625732.92	513			

Anneleri farklı eğitim düzeyindeki öğrencilerin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin benlik algısı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermiştir ($F_{(2,511)} = 5.109$, $p < .05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için LSD post hoc testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Annenin Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları İle İlgili LSD Post-Hoc Bulguları

Anne Eğitim Durumu	Anne Eğitim Durumu	Ortalamalar Arası Fark	p
Okuryazar	İlköğretim	8.70	.121
	Ortaöğretim-Üniversite	17.75(*)	.004
İlköğretim	Okuryazar	-8.70	.121
	Ortaöğretim-Üniversite	9.05(*)	.013
Ortaöğretim-Üniversite	Okuryazar	-17.75(*)	.004
	İlköğretim	-9.05(*)	.013

* $p < 0.05$

Gruplar arasındaki farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi incelenmiştir. Öğrencilerin benlik algıları annelerin eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde, annesi okuryazar olan öğrencilerin benlik algısı annesi ortaöğretim-üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşüktür. Annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algısı annesi ortaöğretim-üniversite mezunu

olan öğrencilere göre daha düşüktür. Annesi ortaöğretim-üniversite mezunu olan öğrencilerin benlik algıları annesi okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anne eğitim durumuna göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasındaki farklılığın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30. Annenin Eğitim Durumuna Göre Umutsuzluk Puanları ile ilgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	13.22	2	6.61	.398	.672
Gruplarıçi	8493	511	16.62		
Toplam	8506.22	513			

Yapılan varyans analizi sonucunda, annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark saptanamamıştır ($F_{(2,511)} = 0.398$, $p > .05$) . Ortaöğretim öğrencilerinin babalarının eğitim durumlarına göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Okuryazar- İlköğretim	275	53.5	Ben. Alg.	145.25	41.38
			Umts.	5.75	4.10
Ortaöğretim	179	34.8	Ben. Alg.	115.09	31.18
			Umts.	4.61	3.65
Üniversite	60	11.7	Ben. Alg.	113.45	31.79
			Umts.	4.10	3.46
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Öğrencilerin babalarının eğitim durumları dağılımı incelendiğinde, en fazla sayının okuryazar-ilköğretim mezunu olan babalarda olduğu görülmektedir (%53.5). Benlik algısı puan ortalamaları incelendiğinde babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algı puan ortalamalarının en yüksek olduğu bulunmuştur

($\bar{X} = 145.25$). Babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin umutsuzluk puan ortalamalarının en yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 5.75$).

Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre benlik algısı puanları arasındaki farklılığın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Babanın Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	12026.95	2	6013.48	5.007	.007
Gruplarıçi	613705.97	511	1200.99		
Toplam	625732.92	513			

Yapılan varyans analizi sonucunda; babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin benlik algısı arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F_{(2,511)} = 5.007$, $p < .05$). bulunan farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçları Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33. Babanın Eğitim Durumuna Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili LSD Post-Hoc Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	Baba Eğitim Durumu	Ortalamalar Arası Fark	p
Okuryazar-İlköğretim	Ortaöğretim	9.24(*)	.006
	Üniversite	10.88(*)	.028
Ortaöğretim	Okuryazar-İlköğretim	-9.24(*)	.006
	Üniversite	1.64	.751
Üniversite	Okuryazar-İlköğretim	-10.88(*)	.028
	Ortaöğretim	-1.64	.751

* $p < 0.05$

Tablo 33’ye göre, babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algılarının babası ortaöğretim ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algıları, babası ortaöğretim ve üniversite mezunu olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur.

Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasındaki farkın anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34. Babanın Eğitim Durumuna Göre Umutsuzluk Düzeyleri ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	84.57	2	42.283	5.007	.007
Gruplarıçi	8421.66	511	16.481		
Toplam	8506.23	513			

Tablo 34’de bakıldığında, babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(2,511)} = 2.566$, $p > 05$).

Öğrencilerin dünyaya geliş sırasına göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 35’te verilmiştir.

Tablo 35. Öğrencilerin Dünyaya Geliş Sırasına Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Dünyaya Geliş Sırasına Göre	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
1.	215	41.8	Ben. Alg. Umts.	118.59 4.84	34.37 4.07
2.	157	30.5	Ben. Alg. Umts.	122.97 4.95	35.85 4.02
3.	85	16.5	Ben. Alg. Umts.	116.26 4.47	30.98 3.50
4. ve Üzeri	57	11.1	Ben. Alg. Umts.	121.30 5.51	39.80 4.94
Toplam	514	100	Ben. Alg. Umts.	119.84 4.88	34.92 4.07

Tablo 35 incelendiğinde öğrencilerin kaçınıcı çocuk olduklarına göre dağılımlarının en fazla birinci çocuk olanların yoğunlaştığı söylenebilir (%41.8). En yüksek benlik algısı puan ortalamasının ikinci çocuk olanlarda olduğu ($\bar{X} = 126.11$), en yüksek umutsuzluk puan ortalamasının dört ve üzerinde olan çocuklarda olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 4.94$). Ortalamalar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü

varyans analizi uygulanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 36 ve Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 36. Dünyaya Geliş Sırasına Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	3085.68	3	1028.56	.842	.471
Gruplarıçi	622647.23	510	1220.88		
Toplam	625732.92	513			

Öğrencilerin kaçınıcı kardeş olduklarına göre benlik algısı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3,510)} = 0,842$ $p >.05$). Yani, dünyaya geliş sırasına göre öğrencilerin benlik algı düzeylerinde bir farklılık olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 37. Dünyaya Geliş Sırasına Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	37.91	3	12.64	.761	.516
Gruplarıçi	8468.32	510	16.61		
Toplam	8506.23	513			

Tablo 37 incelendiğinde, öğrencilerin dünyaya geliş sırasına göre umutsuzluk puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(3,510)} = .761$, $p >.05$).

Öğrencilerin dünyaya geliş sırasına göre benlik algısı ve umutsuzluk puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Benlik Algısı ve Umutsuzluk Puanları ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Mesleğe Göre	N	%	Benlik Algısı ve Umutsuzluk	Ortalama	S.S.
Teknik ve Fen	194	37.7	Ben. Alg.	124.20	36.46
			Umts.	5.37	4.07
Sosyal Bilimler	112	21.8	Ben. Alg.	116.76	33.54
			Umts.	4.12	3.96
Tıp ve Sağlık	47	9.1	Ben. Alg.	126.11	36.18
			Umts.	4.95	4.10
İdare ve Ekonomi	32	6.2	Ben. Alg.	110.75	29.08
			Umts.	4.44	3.36
Edebiyat ve Dil	43	8.4	Ben. Alg.	118.53	30.45
			Umts.	4.35	3.01
Güzel Sanatlar	46	8.9	Ben. Alg.	114.46	34.82
			Umts.	4.98	4.51
Asker –Polis	40	7.8	Ben. Alg.	114.82	36.76
			Umts.	5.42	5.09
Toplam	514	100	Ben. Alg.	119.84	34.92
			Umts.	4.88	4.07

Bu dağılım incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğu teknik-fen alanındaki meslekleri seçmeyi düşünmektedir (%37.7). En yüksek benlik algısı puan ortalamasının tıp-sağlık alanında olduğu ($\bar{X}=126.11$), en yüksek umutsuzluk puan ortalamasının ise asker-polis alanında olduğu görülmektedir ($\bar{X}=5.42$). Ortaöğretim öğrencilerinin seçmeyi düşündükleri mesleğe göre benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Buna ilişkin sonuçlar Tablo 39 ve Tablo 40’da gösterilmiştir.

Tablo 39. Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Benlik Algısı Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	11654.91	6	1942.49	1.604	.144
Gruplarıçi	614078.00	507	1211.20		
Toplam	625732.92	513			

Gruplar arasındaki farkın anlamlılığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucuna göre; öğrencilerin seçmeyi düşündükleri meslek açısından benlik algısı arasında anlamlı bir farkın olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(6,507)}=1.604, p>.05$).

Tablo 40. Öğrencilerin Seçmeyi Düşündükleri Mesleğe Göre Umutsuzluk Puanları ile İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	141.49	6	23.58	1.429	.201
Gruplarıçi	8364.73	507	16.50		
Toplam	8506.23	513			

Tablo 40'daki varyans analizi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin seçmeyi düşündükleri mesleğe göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur ($F_{(6,507)} = 1.429$, $p > .05$).

YORUM

Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiye dair bulguların yorumu:

Öğrencilerin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri ve umutsuzluk alt ölçekleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrencilerin benlik algı düzeylerinin olumsuzluğu arttıkça, umutsuzluk düzeyleri de artmaktadır. Benlik algıları olumlu olduğunda, umutsuzluk düzeyleri azalmaktadır. Öğrencilerin benlik algısı ile umutsuzluk ölçeğinin “Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler” alt boyutu, “Motivasyon kaybı” alt boyutu ve “Umut” alt boyutu arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlik döneminde genç, kişiliğini, kendi benliğini bulma çabasında kimi zaman üzerinde baskı hissedebilir. Bu baskılar gencin çaresiz ve umutsuz olmasına neden olabilmektedir. Erikson’un belirttiği gibi gençler bu dönemde kimlik oluşturma görevi ile uğraşırken bu görevde başarısız olurlarsa kimlik karmaşası yaşamaktadırlar. Bağımsız bir kimlik oluşturamayan, bu görevde zorlanan ergenlerde umutsuzluk yaşama olasılığı yüksektir.

Yaşar (2001)’in araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin benlik imajları ve umutsuzluk düzeylerini araştırmış ve kurumda kalan ergenlerin, aileleriyle yaşayan ergenlere göre benlik imajı anlamlı düzeyde düşük, umutsuzluk düzeyleri daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ağır (2007) üniversite öğrencilerinin olumsuz benlik algısı, kendini suçlama, çaresizlik, umutsuzluk ve bilişsel çarpıtmaları artış gösterdikçe, buna bağlı olarak umutsuzluk düzeylerinin de arttığını bulmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin benlik algısı düzeyleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Hem kız hem erkek öğrenciler bu dönemde kimlik geliştirme, toplumda kendilerine bir yer edinme çabasıdadır. Bu çaba bütün ergenlerde olduğundan, kız ve erkek öğrencilerin benlik algıları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Damarlı (2006), Gürsoy (2006), Güvenç ve Aktaş (2006), Okman (1999), Barış (2002)

ergenlerde yaptıkları araştırmalarda benlik algısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir. Dinçel (2006), ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemleri incelediği araştırmada, kimlik oluşturma ile ilgili olarak cinsiyet değişkenin anlamlı etkisinin olmadığını bulmuştur. Gülbahçe (2007), Uzun (2002) ve Zırh (1995) benlik imgesi alt ölçekleri açısından cinsiyete göre farklılıklar olduğu ama toplam benlik imgesi puanları açısından anlamlı bir farklılaşma olmadığını ifade etmişlerdir. Taşkıran (2005), Maraba (2007), Bal (2006), Turaşlı (2006) ilköğretimdeki öğrencilerde benlik algısının cinsiyet açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını bulmuşlardır. Özezen (2001), alkolizm tanısı almış ve almamış (normal) babaların 9-16 yaşlarındaki çocuklarında benlik kavramını araştırdığı çalışmada cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığını saptanmıştır. Benlik algısı ile ilgili yapılan bu araştırmalar, bulguyu destekler niteliktedir.

Benlik algısı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyet değişkeni açısından farklı sonuçlar da bulunmuştur. Toy (2006) sanat eğitimi alan ve almayan ergenlerde, İşgör (2003), bir işte çalışan ve çalışmayan öğrencilerde, Bencik (2006) üstün yetenekli çocuklarda, Özer (2001) ergenlerde erkek öğrencilere göre kız öğrencilerin daha olumlu benlik algıları olduğunu tespit etmişlerdir. Ergenlerin cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benlik imajına etkisini araştıran Cenksezen (2002), cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benlik imajına anlamlı etkisi olduğunu bulmuştur.

Halıcı (2005), yatılı ilköğretim bölge okullarına devam eden ve ailesiyle birlikte yaşayan 12-14 yaş grubu çocukların benlik kavramlarını incelemiştir. Kız çocuklarının erkeklere göre daha olumlu bir benlik kavramına sahip oldukları görülmüştür. Erikçi (2005), ana baba yoksunluğunun 9-15 yaş grubu çocukların benlik kavramı üzerindeki etkisini incelemiştir. Ana-baba yoksunluğu içinde bulunan kız çocukların benlik algısının, erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinde yapılan araştırmalarda Yılmaz (1998), Yağışan ve diğerleri (2007) kız öğrencilerinin benlik algılarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğunu tespit etmişlerdir. Demiç (2006), ilköğretim ve ortaöğretimde uygulanan rehberlik çalışmalarının öğrencilerin benlik algıları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, rehberlik uygulamaları öğrencilerin benlik algısı üzerinde olumlu artış sağlamaktadır. Rehberlik uygulamaları öncesinde kız öğrencilerin benlik

algısı puanları erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olarak bulunmuştur, bu farklılık uygulama sonrasında ortadan kalkmaktadır.

Literatürde, erkek öğrencilerin benlik algılarının kız öğrencilere göre daha olumlu olduğunu ortaya koyan araştırmalar da vardır. Çelik (2003), Sarı (2008), Özgüroğlu (1991), Kundakçı (2005) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha olumlu benlik algıları olduğunu bulmuşlardır. Dinç (1992) cinsiyetleri farklı olan ergenlerin benlik algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine olan etkisini araştırmada, benlik algı düzeyi düşük olan gruplarda erkeklerin özsaygı düzeylerinin kızlardan yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çuhadaroğlu ve Sonuvar (1992), adolesan intiharlarında kendilik imgesini inceledikleri araştırmada üç grup adolesana (intihar girişimi olan, psikiyatrik yakınmaları olan ve kontrol grubu) Offer Benlik imgesi ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri, SCL-90 ve yaşam olayları formu uygulamışlardır. Cinsiyet açısından, intihar girişimi olan gençlerde kızların dürtü kontrolü, aile ilişkileri ve ruh sağlıkları erkeklere göre belirgin derecede bozuktur.

Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine göre umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Umutsuzluk puanları cinsiyet değişkeni açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri kız öğrencilere göre daha fazladır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha umutsuzdur. Toplumdaki cinsiyet rolleri ve ekonomik koşullar genç erkekleri iş hayatına, genç kızları ise çok büyük bir bölümünü iş aramaksızın geleneksel eş ve anne rolünü üstlenmeye zorlaması ile ev hayatına yönlendiriyor. Erkeklere bir işe girme, aile kurma ve geçindirme gibi yüklenen rollerin daha fazla olması bu sonucun çıkmasına neden olmuş olabilir. Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz, işsizlik, geçim zorluğu, üniversiteye giriş sisteminin değişmesi gibi bazı sıkıntılar bu sonucun çıkmasına sebep olmuş olabilir. Elde edilen bu bulgunun literatürle tutarlılık gösterdiği bulunmuştur. Bu konu ile ilgili ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmalar incelenmiş olup, bu bulgu ile paralellik gösteren birçok araştırma olduğu görülmüştür.

Özmen ve diğerleri (2008) lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenleri belirlemek amacıyla, yaşları 14-19 arasında değişen 1185 lise 1. sınıf öğrencisine Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulamışlardır. Erkek öğrencilerin kız

öğrencilere göre BUÖ'den daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Şahin (2009) özel sektör işbirlikli bir mesleki ve teknik eğitim kurumu öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerini incelemiştir. Buna göre erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri kız öğrencilere göre daha fazladır.

Batıgün (2005)'ün 15-65 yaş arasındaki bireylerin yaşamı sürdürme nedenleri ve intihar olasılıklarını, umutsuzluk ve yalnızlık açısından incelediği araştırmasında, umutsuzluk puanları erkeklerde daha yüksek olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerini inceleyen Ağır (2007), Çelikel ve Erkorkmaz (2008), Şahin (2009), Ceyhan (2004), erkek öğrencilerin umutsuzluk ortalamasının, kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Tekin ve Taşgın (2008) ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre umutsuzluk düzeylerini incelemiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre umutsuzluk düzeyleri yüksek bulunmuştur. Küçük (2001) işitme engelli çocukların topluma uyum sorunları ve umutsuzluk düzeyleri belirlemek için yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetleri açısından anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiş olup, erkek öğrencilerin umutsuzluk puan ortalamaları daha yüksek çıkmıştır.

Yukarıdaki verilerle aynı doğrultu da olan çalışmaların yanı sıra bu verilerin karşıtı olan araştırmalara da rastlanmıştır. Türk ve Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerini karşılaştıran Üngüren ve Ehtiyar (2009), Türk kız öğrencilerin umutsuzluk düzeyi, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Tokuç ve diğerleri (2009), Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerini incelediği çalışmada, çalışan genç kızların umutsuzluk düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Literatürde cinsiyet ile umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da vardır. Öztürk (1997), Gerede (2002), Tümkaya (2005), Coşkun (2008), Kula (2008), Taner (2008), Gençay (2009), Dereli ve Kabataş (2009), Tekin ve Filiz (2008), Ottekin (2009) yaptıkları araştırmalarda, kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin anlamlı olarak farklı olmadığını bulmuşlardır.

Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre benlik algısı düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerindeki öğrencilerin benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlik dönemi, ana- babaya bağımlılıktan kurtulma, cinsel kimliğini kabullenme, toplumsal yerini araştırma ve bir mesleğe yönelme çabalarının gösterildiği 8–10 yıllık bir çağdır (Öztürk, 1997:85). Bu nedenle öğrencilerin benlik gelişimleri lise boyunca devam etmekte, kim olduğunu, neye değer vereceğini, amacını bu dönemde oluşturmaya çalışmaktadır. Bu dönemin sonunda kişiliği, hedefleri daha netlik kazanır, kendisiyle bütünleşmesi nedeniyle daha rahattır. Bu da öğrencilerin sınıf düzeyleri ile benlik algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamasının sebebi olabilir.

Özer (2001) sınıf düzeylerine göre, Özdemir (2009) yaşa göre ergenlerin benlik algılarının farklılaşmadığını bulmuşlardır. Maraba (2007), Çelik (2003) ilköğretimdeki öğrencilerin benlik algıları ile yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Bu çalışmalar, araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Sınıf düzeyi ve yaş ile benlik algısı arasında anlamlı farklılık bulunan araştırmalar da mevcuttur. Toy (2006), Gültekin (2003), Sarı (2008) öğrencilerin sınıf düzeyleri ve yaşları ile benlik algıları arasında anlamlı farklılık tespit etmişlerdir.

Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma örneklemini lise öğrencileri oluşturduğundan ve yaş grupları arasında önemli bir farklılık bulunmadığından sınıf düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı farklılık çıkmaması normal olarak görülmüştür. Bu bulgu Kula (2008)'nın yaptığı çalışma ile paralellik göstermiştir. Kula (2008), Endüstri Meslek Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, öğrencilerin yaşı ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir. Başka bir araştırmada Dereli ve Kabataş (2009), sağlık yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin iş

bulma endişeleri ve umutsuzluk düzeylerini incelemişlerdir. Öğrencilerin yaşları ile umutsuzluk puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmalardan farklı sonuçlar ortaya koyan araştırmalar da vardır. Batıgün (2005)'ın 15-65 yaş arasındaki bireylerin yaşamı sürdürme nedenleri ve intihar olasılıklarını, umutsuzluk ve yalnızlık açısından incelediği araştırmasında 15-25 yaş grubundaki bireylerin daha az yaşamı sürdürme nedeni belirttikleri, daha fazla intihar olasılığı, umutsuzluk ve yalnızlık puanlarına sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tekin ve Filiz (2008) beden eğitimi ve spor yüksekokullarındaki öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerini incelediği araştırmasına göre 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 1. ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre umutsuzluk düzeyleri yüksek çıkmıştır. Erdoğan ve diğerleri (2002) 8-17 yaşları arasındaki majör depresif bozukluk tanılı çocuk ve ergenlerde belirti dağılımını karşılaştırmıştır. Umutsuzluk ve karamsarlık ergenlerde daha yüksek bulunmuştur. Taliaferro ve diğerleri (2008), kolej öğrencilerinde umutsuzluk sıklığının yaşla birlikte azaldığını ortaya koymuşlardır.

Okul türlerine göre öğrencilerin benlik algısı düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin benlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, meslek lisesi öğrencilerinin benlik algısı, normal lise ve Anadolu lisesi öğrencilerinin benlik algısından daha düşük bulunmuştur. Anadolu Lisesi ile normal lise arasında benlik algısı açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Daha çok düşük gelirli aileler, çocuklarının bir an önce meslek sahibi olmalarını istedikleri için mesleki ve teknik eğitim veren okulları tercih ediyorlar. Aynı zamanda, sınavla girilen fen lisesi, anadolu lisesi gibi okulları kazanamayan öğrenciler bu okullarda okumaya başlıyor. Sosyo-ekonomik düzeyin ve akademik başarının düşük olması gencin benlik algısının gelişimini olumsuz etkileyen etmenlerdir. Bu nedenlerle meslek lisesi öğrencilerinin benlik algıları normal lise ve anadolu lisesine göre daha düşük bulunmuş olabilir.

Literatürde öğrencilerin benlik algılarının okul türleri açısından farklılık bulunduğu araştırmalar vardır. Güven (1996), meslek lisesi öğrencilerinin genel lise öğrencilerine göre daha olumlu benlik algıları olduğunu bulmuştur. Deniz ve Azeri (2006), mesleki müzik eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin benlik kavramlarını belirlemek için

yaptığı araştırmada konservatuar öğrencileri, genel lise ve Anadolu güzel sanatlar lisesi öğrencilerine göre daha olumlu benlik kavramına sahip olduklarını bulmuşlardır. Toy (2006), sanat eğitimi alan ve almayan ergenlerin benlik tasarım düzeylerini incelediği araştırmada, sanat eğitimi alan güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin benlik algılarının normal liselerde öğrenim gören sanat eğitimi almayan ergenlere göre daha olumlu olduğunu bulmuştur.

Gülbahçe (2007) ergenlerde yaptığı araştırmada lise türlerine göre öğrencilerin toplam benlik puanına göre farklılaşma görülmemiştir ancak “Aile ilişkileri” “Beden imgesi” ve “Ruh sağlığı” alt boyutları açısından istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşmalar bulunmuştur.

Okul türlerine göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin okul türlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç meslek lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerine göre daha umutsuz olduklarını göstermektedir. Son yıllarda üniversite hedefi olan, başarılı öğrencilerin fen lisesi, anadolu lisesi gibi liseye giriş sınavı ile kazanılan okullara yönelmesi nedeniyle sınavı kazanamayan öğrenciler meslek liselerine yönelmektedir. Meslek liselerine gelen öğrenciler akademik anlamda başarısı düşük ve üniversite hedefi olmayan öğrencilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda meslek liselerinde üniversiteyi kazanma zorluğu bulunmaktadır. Öğrenciler kendi alanları ile ilgili üniversiteleri tercih ettiklerinde ek puan almaktadırlar ancak lise boyunca üniversiteye giriş sınavına yönelik özellikle sayısal derslerini, müfredatları gereği yeteri kadar görememektedirler. Sayısal dersleri yeterince öğrenemediklerinden üniversiteyi kazanamayacaklarını düşünüp, kaygı yaşamaktadırlar. Bu şartları nedeniyle meslek lisesi öğrencileri daha umutsuzdur denilebilir.

Gençlik Araştırması (2008) raporuna göre, Türkiye’de meslek okullarına gitmeyi seçen öğrencilerin oranı %36’dır. Mevcut sistemde, meslek okullarını seçenler, akademik eğilimi daha düşük olan, başka seçenekleri olmadığı için meslek okullarına yönelen öğrenciler olmaktadır. Öğrenciler ilköğretimden sonra doğru bir yönlendirme

yapılmadan meslek liselerini tercih ediyorlar. Meslek liseleri, mesleki eğitim veren okullar olmasına rağmen, bu okullardan mezun olanlar arasında işsizlik oranı yüksektir. Fabrikaların teknik ara eleman ihtiyacı olmasına rağmen, meslek lisesinden mezun olan öğrenciler yeterli donanımına sahip olmadığı gerekçesi ile iş gücü piyasasında tercih edilememektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin umutsuzluk durumları ile algıladıkları aile işlevselliği arasındaki ilişkinin inceleyen Coşkun (2008), devlet okulunda okuyan öğrencilerin, özel okulda okuyan öğrencilere göre umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Coşkun'un araştırması okul türünün umutsuzluk düzeyini etkilediğini göstermektedir. Farklı okul türlerinde öğrencilerin umutsuzluk düzeylerini araştıran başka bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin benlik algısı düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin benlik algıları sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Düşük sosyo-ekonomik durumdaki öğrencilerin, sosyo-ekonomik durumu orta ve yüksek olan öğrencilere göre düşük benlik algısına sahip oldukları bulunmuştur. Ailelerdeki ekonomik durumdan en çok etkilenen grup çocuklardır. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğun her türlü gelişiminde, imkanları daha rahat kullanabilmesinde etkilidir. Ailenin geliri yükseldikçe öğrencinin ilgi, ihtiyaçlarını karşılamada, gelişimi ile ilgili gerekli ortamı sağlamada, sosyal hayata etkin bir şekilde katılmasında avantajlı bir konuma geçmektedir. Ailedeki ekonomik yetersizlikler, çocuğun bedensel gelişimini, sağlığını olumsuz yönde etkilemekte ve psikososyal sorunlara neden olabilmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler kendini diğerleri ile karşılaştırıp, yetersizlik hissedebilirler. Bu nedenle çocuğun benlik gelişimi sosyal ve ekonomik şartlardan etkilenmektedir. Gençlik Araştırması raporuna göre (2008), ergenlik çağındaki çoğu genç -özellikle düşük gelirli ailelerin çocukları- kendi içlerindeki sarsıcı fiziksel ve psikolojik değişimlerle başa çıkmaya uğraşırken, bir yandan da ailenin ekonomik şartlarına ve sorunlara göğüs germek zorunda kalıyor. Gençlerin sorunları, yoksulluk, yetersiz yaşam becerileri eğitimi, bazı gelenek ve alışkanlıklar ve çocuklarının fiziksel ve psikolojik gelişimleri sırasında yaşadıkları kimlik ve uyum sorunlarına yardımcı olma konusunda ailelerin isteksiz davranması

sonucunda daha kötüleşiyor. Ailenin ekonomik düzeyi ile çocuğun benlik algısı arasında aynı yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Nitekim, yapılan araştırmalar bu görüşü desteklemektedir.

Araştırmanın bu bulgusu birçok araştırma ile paralellik göstermiştir. Can (1991), Erdinç (1995), Zırh (1995), Demiriz (1997), Özgüroğlu (1991), Yılmaz (1998), Özer (2001), Siyez (2003), Gültekin (2003), İşgör (2003), Dinçel (2006), Bal (2006), Gürsoy (2006), Baydarol (2007), Özdemir (2009) alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin benlik algılarının üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın bulgusuyla aynı doğrultu da olan çalışmaların yanı sıra bu bulgudan farklı olan araştırmalara da rastlanmıştır. Demiç (2006), Gülbahçe (2007), Kiremitçi (2008), Sarı (2008) yaptıkları araştırmalarda sosyo-ekonomik düzey değişken ile benlik algısı arasında anlamlı fark olmadığını sonucunu bulmuşlardır.

Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre ortaöğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden kaynaklandığı buna göre düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Son yıllarda ülkemizin şartları, iş bulmanın giderek zorlaşması, tüm dünyayı etkileyen ekonomik kriz, geçim sıkıntısı aileleri olumsuz etkilemektedir. Ailenin imkanları çocukların yaşam koşullarını etkilemekte, maddi imkansızlıklar gençlerin hayata dair amaçlarını gerçekleştirmelerinde onları karamsarlığa itmektedir. Ekonomik koşulları iyi olmayan gençler ya ileride üniversiteyi kazanamazsam, ya iş bulamazsam aileme yük olurum gibi endişeler taşıdıkları için umutsuzluğa kapılıyor olabilirler.

Gençlik Araştırması raporuna göre (2008), düşük gelirli ailelerin çocukları, eğitime ulaşmada çarpıcı bir eşitsizlikle karşı karşıya. Türkiye’de eğitim ve sağlık harcamaları, hane halkının toplam masrafının üçte birini oluşturuyor. Bu durum, düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitimden, daha varlıklı yaşlılarının yararlanabildiği ölçüde pay

almasını engelliyor. Okullara ve dershanelere yapılan harcama, hanehalkı gelirinin önemli bir bölümünü oluşturuyor. Kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşamama, geleceğe dönük iş güvencesinin olmaması, evde, okulda veya yakın çevrede şiddet içeren çatışmalar yaşama gibi sorunlar, Türkiye’de genç kuşağın esenliği ve sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratıyor.

Literatür incelendiğinde, bu bulguyu destekleyen birçok araştırma olduğu görülmektedir. Öztürk (1997), McGee ve diğerleri (2001), Gerede (2002), Tümkaya (2005), Gündoğar ve diğerleri (2007), Tekin ve Taşgın (2008), Özmen ve diğerleri (2008), Çelikel ve Erkorkmaz (2008), Üngüren ve İhtiyar (2008), Kula (2008), Tokuç ve diğerleri (2009), Üngüren ve İhtiyar (2009), Tekin ve Filiz (2008), Şahin (2009), Tümkaya ve diğerleri (2010)’nin yaptıkları araştırmalarda ailenin gelir durum ile umutsuzluk düzeylerini arasında anlamlı bir farklılık olduğu, gelir durumu yükseldikçe umutsuzluk düzeyinin azaldığını ortaya koymuşlardır.

Kronik hastalığı olan bireylerin umutsuzluk durumlarının inceleyen Bayramova ve Karadakovan (2004) umutsuzluk ile hastaların gelir durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur Erhan (2005), zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk, karamsarlık, sosyal destek algıları ve gelecek planlarını incelediği araştırmada annelerin gelir düzeyleri arttıkça umutsuzluk, karamsarlık düzeyleri azalmaktadır. Akandere ve diğerleri (2009), zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerini incelemişlerdir. Asgari ücret alan babaların gelecekle ilgili duygu ve beklentilere ilişkin puanları, gelir durumu 1000–1500 YTL ve 2000–2500 YTL arası olan babaların puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeylerine göre benlik algısı düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı orta ve iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür. Öğrenim hayatı boyunca derslerinin iyi veya kötü olması gencin kendini algılamasını etkilemektedir. İlköğretimde çocuğun başarı duygusunu tatması Erikson’a göre bir

gelişim görevidir. Benlik algısı bireyin kendini algılaması, kendi özelliklerini değerlendirmesi, kendine değer biçmesi, kendini nasıl gördüğü ile ilgili bir kavram olduğundan kişinin akademik anlamda başarılı olması da benlik algılaması içerisindedir. Genç kendini akademik anlamda yetersiz gördüğünde, benliğini algılaması da olumsuzlaşmaktadır. Dersleri kötü olan öğrenciler ‘Ben yapamıyorum, başaramıyorum’ düşüncesinden ‘Ben yeteneksizim, hiçbir işi başaramıyorum’ düşüncesine geçerek yetersizlik, değersizlik gibi duygular hissedebilmektedirler. Başarı düzeyi yüksek öğrenciler anne-babası, öğretmenleri, arkadaşları, akrabaları gibi etkileşimde bulunduğu kişilerden başarısından dolayı takdir gördükçe, başarıları ile anıldıkça kendilerini daha değerli hissederler. Başarı düzeyi düşük olan öğrenciler ise etrafındaki kişiler tarafından ‘Diğerleri yapıyor sen yapamıyorsun’ şeklinde kıyaslamaya maruz kalabilir. Hatta diğerleri tarafından ‘Senden adam olmaz’ gibi sözler ile başarısızlıkları çalışmasından çok kişiliğine bağlanabilir. Bu da gencin kendini olan inancını, kişiliğini olumsuz etkilemektedir.

Bu alanda yapılan araştırmalar benlik tasarımlarının, okul başarısından en az zeka kadar etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Çoğu zaman kabiliyeti ölçüsünde başarı gösteremeyen kişilerde, kendilerinin bir şey yapamayacaklarına inanan olumsuz bir benlik tasarımının gelişmiş olduğu görülür (Baymur, 1994:268). Bu nedenle akademik başarı ile benlik algısı arasında aynı yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Akademik başarı ile benlik imgesi arasındaki ilişkiyi destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Erikçi (2005), başarı düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin, başarı düzeyi daha düşük olanlara kıyasla benlik algılarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Demiş (2006), en yüksek benlik algısının başarılı öğrencilerde görüldüğünü bulmuştur. Taşkiran (2005), ilköğretim öğrencilerine drama eğitimi uygulamış ve uygulanan drama eğitimi sonucunda benlik algısının olumlu geliştiği, buna bağlı olarak da akademik başarının yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kartal (2009), yatılı ve gündüzlü öğrenim gören işitme engelli ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramı ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, işitme engelli ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramı ve akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmalar, araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin akademik başarı düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Ders başarı düzeylerini düşük olarak algılayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, orta ve iyi olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, akademik başarısı iyi olan öğrencilerden daha yüksektir. Derslerinde başarısızlık yaşayan öğrenciler, hayatta başarısız olacağına inanıyorlar olabilirler. İyi bir meslek sahibi olmak, mesleğinde iyi para kazanmak için başarılı olması gerektiğini düşünen öğrenciler, derslerinde başarısız olduklarında bu imkâna sahip olamayacaklarını düşünebilirler. Çevrelerinde başarısız insanları gördüklerinde onların durumunda olmak istemedikleri için ve ailelerinin okumazsan böyle olursun gibi nasihatleri gençlerin geleceğe yönelik kaygı yaşamalarına sebep olabilir.

Birçok araştırma, bu bulgu ile paralellik göstermektedir. Öztürk (1997), 10-13 yaşları arasındaki öğrencilerde yalnızlık ve umutsuzluk duygularını incelemiştir. Umutsuzluk ve yalnızlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik başarılarının umutsuzluk ve yalnızlık düzeyi düşük olan öğrencilerden daha düşük olduğu gözlenmiştir. Tümkaya (2005) ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerini karşılaştırdığı araştırmada, ders başarısı düşük olan ergenlerin umutsuzluk düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Üngüren ve Ehtiyar (2008) tarafından yapılan geleceğin turizmcilerinin umutsuzluk tipolojilerinin belirlenmesi araştırmasına göre öğrencilerin okuldaki başarı durumu umutsuzluk düzeyleri ile anlamlı olarak bulunmuştur. Üngüren ve Ehtiyar (2009)'ın araştırmasında, başarı durumunu kötü olarak belirten öğrencilerin umutsuzluk düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Çelikel ve Erkorkmaz (2008) üniversite öğrencilerinde derslerdeki başarısızlığın umutsuzluk düzeylerini arttırdığını bulmuştur. Kula (2008), endüstri meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin derslerdeki başarısı düştükçe, umutsuzluk düzeylerinin de artış gösterdiği sonucunu bulmuştur. Bu araştırmalar, araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir. Demaris (2009) ise umutsuzluk ile akademik başarı arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Anne-baba tutumlarına göre ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algı düzeyleri anne-baba tutumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin benlik algıları diğer anne-baba tutumlarına (ilgili, demokratik ve otoriter) göre daha düşük olduğu görülmüştür. Anne-babası otoriter olan öğrencilerin benlik algıları, anne babası ilgili olan öğrencilere göre daha düşüktür. Anne babası demokratik tutuma sahip olan öğrencilerin benlik algıları, ilgili anne baba tutumuna sahip öğrencilerden daha düşük olduğu bulunmuştur.

Otoriter tutum, ana babanın çocuk yetiştirmede hükmedici, baskıcı, çocuklara söz hakkı tanımayan bir yaklaşıma sahip oldukları anlamına gelmektedir. Araştırmalar, otoriter tutum altında büyütülen çocuklarda düşünmeksizin itaat ve bağımlılık davranışlarının yanı sıra, güvensizlik, kavga, tartışma ve saldırganlığa yatkınlık, duygularda kararsızlık, bencillik, başkalarını suçlama eğilimi, çekingenlik ve utangaçlık özellikleri taşıyan bir kişilik geliştiğini göstermiştir (Rice, 1997). Demokratik bir aile ortamında ise bir tutum olarak herkese önem ve değer verilir, seçme hakkı tanınır, kişiliğine saygı gösterilir. Yaptırılmak istenenler zorla değil, eşit haklara ve kurallara uygun olarak yapılır (Özguven, 2001, Akt., İnanç ve diğ., 2005:196).

Anne baba tutumları konusunda araştırmalar yapan Baumrind'e göre de (1978, 1980) 3 tür anne baba tutumundan bahsedilebilir: Otoriter aile; katı, disiplinli ve denetleyici, gücünü çocuk üzerinde kullanan ailedir. Bu ailede yetişen çocuklar korku duyarlar ve bağımsızlaşma sorunu yaşarlar. Saldırganlık, öfke ve düşmanlık duyguları içinde olup, atılgan değildirler. İzin verici aile; çocukları elinden kaçırmamak için serbest bırakır. Bu aileler koruyucu olup, çocuklarının sorumluluklarını da üstlenirler. İzin verici ailelerin çocukları asi, kendine düşkün, saldırgan, tepkisel ve toplumsal beceriler konusunda yetersiz olurlar. Güvenilir otoriter aileler; çocuklarının davranışlarını anlamaya çalışırken ve değerlendirirken nesnelirler. Güvenilir otoriter ailede anne baba, çocuğun gereksinim ve ilgilerini anlamaya çalışır. Bu ailede yetişen çocuklar; kendini kabul eden, özgüven ve denetimleri yüksek, toplumsal yeterliliğe sahip çocuklardır (Akt., İnanç ve diğ., 2005:197).

Baldwin ve Kalhorn yaptıkları çalışmalarda çocukla anne ve babası arasındaki ilişkilerin, kişiliğin oluşumundaki yerini açıklamak istemişlerdir. Bu çalışmalarda çocukların, anne-babanın davranış kalıplarını zamanla veya bilmeyerek benimsedikleri görülmüştür. Baba ve annenin demokratik bir yapıya sahip olmaları halinde çocuğun biraz daha rahat yetiştiği ve bu rahatlığın sonucu objektiflik kazandığı, rasyonel davrandığı görülmüş ve zamanla daha aktif olduğu, kolay sosyal ilişki kurduğu saptanmıştır (Silah, 2000:238). Araştırmalar, gencin kişilik gelişiminde anne-baba tutumunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde öğrencilerin anne-baba tutumları ile öğrencilerin benlik algıları arasında anlamlı fark olduğunu tespit eden başka çalışmalara rastlanmaktadır. Can (1991), anne-baba ilişkisinin olumlu olmasının benlik algısını da olumlu etkilediğini, Aksaray (1992), ana babaların demokratik tutumlarının gencin benlik imajını olumlu yönde etkilerken otoriter tutumlarının olumsuz yönde etkilediğini tespit etmiştir. Demokratik bir ortam, gencin benlik tasarımının olumlu gelişmesine yardım ederek çevresine uyumunu kolaylaştırmaktadır. Özdemir (2009), ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişimini ana-babanın çocuk yetiştirme stilleri açısından incelemiştir. En yaygın çocuk yetiştirme stiline anneler için otoriter stil, babalar için ise açıklayıcı otoriter stil olduğu belirlenmiştir. Ana-babanın kullandığı çocuk yetiştirme stillerinin ergenlerin benlik kurgularının gelişiminde önemli olduğu söylenebilir.

Şahin (2007), çocuk yetiştirme tarzları ve benlik düzenleme farklılıklarının kendilik-bilinci duygusal eğilimleriyle ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya göre, bireylerin çocuklukta maruz kaldığı demokratik çocuk yetiştirme tarzının kişide ideal benlik-farklılığına, otoriter çocuk yetiştirme tarzlarının ise görev benlik-farklılığına neden olabileceği yönünde çıkmıştır. Demokratik çocuk yetiştirme tarzına maruz kalan kişilerin ilerlemeci benlik-düzenleme sürecine, koruyucu/istekçi ve otoriter çocuk yetiştirme tarzına maruz kalan kişilerin ise engellemeci benlik-düzenleme sürecine eğilimli oldukları bulunmuştur.

Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen bu çalışmaların yanında, anne-baba tutumu ile benlik algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varan çalışmalar da vardır. Sarı (2008) ebeveynin ergene nasıl davrandığına ilişkin benlik algısı arasında anlamlı bir farkın olmadığını tespit etmiştir.

Anne-baba tutumlarına göre ortaöğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin anne-baba tutumu ile umutsuzluk düzeyleri incelendiğinde, baskıcı anne-baba tutumu diğer gruplardan anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin umutsuzluk düzeyi otoriter, demokratik ve ilgili anne-baba baba tutumuna sahip öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Anne babanın baskıcı tutumu, gencin davranışlarını kısıtlamakta, kendini uygun bir biçimde ifade etme olanağı bulamamakta, bir sıkıntısı veya bir ihtiyacı olduğunda bile bunu ailesi ile paylaşmamaktadır. Bu da gencin kendine olan güvenini kırmakta ve umutsuz olmasına sebep olabilmektedir. Anne babanın çocuğu ile ilgilenmemesi, iyi bir iletişim kurmaması, çocuğun ihtiyaç ve isteklerine duyarsız kalması çocuğun kendini güvensiz hissetmesine neden olabilmektedir. Bu durumda genç, düşüncelerini ifade etme olanağı bulamayacak, hayatın kendisi için bir anlamı olmadığını düşünüp ve umutsuzluk duygusu yaşayabilir.

Lafore'nin yaptığı araştırmada, çocuklarına her zaman dikte eden, her işlerine karışan ana babaların, onlardan büyük düşmanlık gördükleri anlaşılmıştır (Jersild, 1983:257). Stoddard (2009) ergenlerde yaptığı araştırmada anneye olan bağlantının umutsuzluğun azalması ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Tümkiye (2005) ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerini incelediği araştırmada, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin, ailesi yanında kalan ergenlere göre umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu da ailenin gencin umutsuzluk düzeyine olan etkisini göstermektedir.

Anne eğitim durumlarına göre ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin benlik algı düzeyleri, annelerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Annesi ortaöğretim-üniversite mezunu olan öğrencilerin benlik algıları annesi okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmada, annelerin büyük çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu, üniversite mezunu olan annelerin sayısının çok az olduğu görülmüştür. Geleneksel aile yapısında çocuğun ihtiyaçları ile en çok ilgilenen, eğitimine destek olan annedir. Annenin çalışması ile bu sorumluluk baba ile

paylaşılmaya başlanmıştır. Evinde çocuklarının bakımını üstlenen annelerin az eğitilmiş veya hiç eğitim almamış olması çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersizliğe neden olup, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyebilir. Anne ile çocuğun arasındaki bağ, hamilelik döneminde anne karnındayken başlar. Anne ile çocuğun kurduğu sağlıklı iletişim, güven, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişiminin temelleri oluşturur. Eğitim düzeyi yüksek olan anne çocuğunun bu gelişimlerinin farkına varacak ve anne-çocuk etkileşiminin kalitesini belirleyecektir. Ayrıca annenin eğitim seviyesine bağlı olarak annenin çocuğuna uyguladığı tutum da değişiklik göstermektedir. Aile sahip olduğu bilgi, değer, tutum, rol ve alışkanlıkları çocuklarına aktarır. Ailenin dünya görüşü, çocuğun kişiliğinin, düşünce ve davranış biçimlerinin oluşmasında etkili olmaktadır (İnanç ve diğ., 2005:195).

Bu bulgu Can (1991), Maraba (2007), Yılmaz (1998)'ın yaptıkları çalışmalar ile paralellik göstermektedir, anne eğitim düzeyi yükseldikçe, öğrencilerin benlik algısının da yükseldiğini bulmuşlardır. Okman (1999) anne-babanın eğitim durumlarının yüksekokul veya üniversite ve ortaokul veya lise düzeyinde olmasının ergenlerin olumlu kendilik imgesi geliştirmesinde destekleyici bir değişken olduğunu ifade etmiştir. Çelik (2003) anneleri okur-yazar ve ilkökul mezunu olan çocukların benlik kavramı puanlarının diğer öğrenim düzeylerindeki annelerin çocuklarının benlik kavramı puanlarına göre en düşük seviyede olduğu, anneleri üniversite mezunu çocukların benlik kavramı puanlarının ise en yüksek seviyede olduğunu ortaya koymuştur.

Annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin benlik imgeleri üzerindeki etkileriyle ilgili farklı sonuçlara da rastlanmaktadır. Erdinç (1995), Zırh (1995), Barış (2002), Bencik (2006), Toy (2006), Gülbahçe (2007), Eyiğün (2008), Kiremitçi (2008), Sarı (2008) yaptıkları araştırmalarda annenin eğitim durumu ile benlik algısı arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucunu ortaya koymuşlardır.

Anne eğitim durumlarına göre ortaöğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Annenin eğitim durumu ile öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Bu bulgu Kula (2008), Şahin (2009), Tekin ve Filiz (2008), Tümkeya ve diğerleri (2010)'nin yaptıkları çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Buna göre öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri annelerinin eğitim düzeylerinden etkilenmemektedir.

Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen bu çalışmaların yanında, annenin eğitim durumu ile öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit eden çalışmalar da vardır. Çelikel ve Erkorkmaz (2008) üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeylerini inceledikleri ve Gerede (2002), ilköğretimde çocukların umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmada anne-baba öğrenim düzeyi azaldıkça öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin arttığını ortaya koymuşlardır.

Ayrıca zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile araştırma yapan Erhan (2005), Karadağ (2009), Akandere ve diğerleri (2009) annenin eğitim düzeyi arttıkça, umutsuzluk düzeyinin azaldığını bulmuşlardır.

Baba eğitim durumlarına göre ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Babanın eğitim durumu ile öğrencilerin benlik algısı arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algıları, babası ortaöğretim ve üniversite mezunu olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur. Çocuğun kişilik gelişiminde annenin etkisi olduğu kadar babanın etkisi de önemlidir. Ana baba, ana babalık rolünü nasıl görüyor ve değerlendiriyorsa, çocuğa karşı tutum ve davranışları da buna göre biçimlenmektedir (İnanç ve diğ., 2005:195). Bu nedenle babanın eğitim durumu, çocuğa karşı tutumunu etkilemektedir. Babanın çocuğu ile doğumundan itibaren ilgilenmesi, konuşması, onunla oyunlar oynaması çocuğun kişilik gelişiminde olumlu etkileri olmaktadır. Ayrıca ergenlik döneminde erkek çocuk, model olarak babasını görecektir. Onun gibi olmak isteyecek, babaya benzemeye çalışacaktır. Baba dünya görüşü ve bakış açısı ile eğitim düzeyi yükseldikçe daha iyi bir örnek olacaktır. Babanın eğitim seviyesinin düşük olması, iyi bir model olamamasına ve çocuğun kendini yetersiz olarak algılamasına sebep olabilir. Bu nedenle babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, öğrencinin benlik algı düzeyi de yükselmektedir.

İlgili literatür incelenmiş ve araştırmanın bu bulgusunu destekleyen çalışmalara rastlanmıştır. Can (1991), Yılmaz (1998), Okman (1999), Çelik (2003) yaptıkları

çalışmalarda babanın eğitim durumunun gencin benlik imgesini etkilediğini, babanın oğrenim seviyesi yükseldikçe, oğrencilerin benlik algı düzeylerinin de yükseldiğini tespit etmişlerdir.

Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen bu çalışmaların yanında, babanın eğitim durumu ile oğrencilerin benlik algısı arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koyan çalışmalar da vardır. Erdinç (1995), Zırh (1995), Barış (2002), Bencik (2006), Maraba (2007), Toy (2006), Gülbahçe (2007), Eyigün (2008), Kiremitçi (2008), Sarı (2008) babanın eğitim durumu ile oğrencilerin benlik algısı arasında anlamlı farklılık olmadığını bulmuşlardır.

Baba eğitim durumlarına göre ortaöğretim oğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Babanın eğitim durumu ile oğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu Kula (2008), şahin (2009), Tümkeya ve diğerleri (2010)'nin yaptığı araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Ayrıca araştırmada babaların eğitim düzeyinin annelerin eğitim düzeyine göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Bu sonuç oğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin babaların eğitim düzeylerinden etkilenmediği şeklinde yorumlanabilir.

Bunun yanında araştırmanın bu bulgusundan farklı olan araştırmalara da rastlanmıştır. Çelikel ve Erkorkmaz (2008), Üngüren ve Ehtiyar (2008), Tekin ve Filiz (2008) babanın eğitim düzeyi ile oğrencilerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğunu, babanın eğitim düzeyi azaldıkça, oğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin arttığını bulmuşlardır.

Ortaöğretim oğrencilerinin dünyaya geliş sırasına göre benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Oğrencilerin benlik algılarının kaçınıcı çocuk olduklarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Adler kişilik gelişiminde doğum sırasının önemini vurgulamıştır. Yapılan araştırmalarda doğum sırasının çocukların gelişiminde etkisi olduğu görölmektedir. İlk çocuğun üstüne olumlu ya da olumsuz, her bakımdan düşme vardır. Çocuk hem çok sevilir, hem de sıkı bir gözlem altına alınır. İkinci çocuğun sorunları ilk çocuğunki gibi abartılmaz. Daha hoşgörölü, daha az kaygılı bir tutumla ele alınır. Daha az kollanan

çocuk da kendi doğrultusunda gelişme olanağını daha kolay bulur. En küçük çocuğa genellikle her evde bebek gözüyle bakılır, isteklerinin hepsini elde eder. Bencil ve şımarık büyütülmesi için iyi bir ortam bulmuştur (Yörükoğlu, 1989:162-163). Ancak bizim araştırmamızda öğrencilerin kaçınıcı çocuk oldukları benlik algılarını etkilememektedir.

Araştırmanın bu bulgusu bazı araştırmalar ile paralellik göstermiştir. Kiremitçi (2008), farklı suç türünden tutuklu erkek ergenlerin benlik algıları ile aile tutumlarının incelediği araştırmada doğum sırasının ile ergenlerin benlik algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Özer (2001) ergenlerin stres yaşantılarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin benlik imajı ile ilişkisini incelediği araştırmada ergenlerin doğum sırası benlik imgelerinde farklılık göstermemektedir. Koçak Çelik (2003), Halıcı (2005), Toy (2006) dünyaya geliş sırası ile öğrencilerin benlik algıları arasında anlamlı fark olmadığını bulmuşlardır. Bu araştırmalar, araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir.

Dünyaya geliş sırası ile benlik algısı arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşan Erikçi (2005), ana baba yoksunluğunun 9-15 yaş grubu çocukların benlik kavramı üzerindeki etkisini incelemiştir. Altı ve daha fazla kardeşe sahip çocukların daha düşük benlik algısına sahip oldukları, buna karşılık hiç kardeşi olmayan ana-baba yoksunu çocuğun benlik algısının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin dünyaya geliş sırasına göre benlik algısı umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin kaçınıcı çocuk olduklarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri dünyaya geliş sıralarından etkilenmemektedir. Kula (2008)'nin araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu bulgudan farklı olan araştırmalara da rastlanmıştır. Öztürk (1997) 10-13 yaşları arasındaki çocuk ve erken ergenlerde ortanca çocukların umutsuzluk düzeylerinin ilk, tek ve son çocuklardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Seçmeyi düşündükleri mesleğe göre öğrencilerin benlik algısı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin seçmeyi düşündükleri meslek ile benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı anlaşılmıştır. Ergenlik döneminde gençlerin ilgileri farklılık göstermektedir. Bir gün şu mesleği seçmek istiyorum derken başka bir gün başka bir meslek seçmek istediğini söyleyebilir. Kendilerini tanıdıkça, meslekleri tanıdıkça bu kararları da değişebilir. Bu nedenle seçmeyi düşündükleri meslekler ile benlik algıları arasında anlamlı bir ilişki yoktur diyebiliriz.

Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerini inceleyen Gülbahçe (2007), öğrencilere lise sonrası seçecekleri meslekleri sormuştur. Öğrencilerin seçmeyi düşündükleri mesleğin benlik algılarını anlamlı bir şekilde farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu, araştırmayı destekler niteliktedir.

Seçmeyi düşündükleri mesleğe göre öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu:

Öğrencilerin seçmeyi düşündükleri meslek ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, seçmeyi düşündükleri meslek değişkeninden etkilenmemektedir. Bu bulguyu destekleyen araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın bu bulgusu ile farklılık gösteren çalışmalar vardır. Ceyhan (2004), ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının mezun olduklarında öğretmenlik mesleği ile ilgili bir iş bulamayacağını düşünenlerin, bulacağını düşünenlere göre daha fazla umutsuzluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Beden eğitimi öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarını inceleyen Gençay (2009) öğrencilerde mesleki geleceklerini olumsuz görmenin umutsuzluğu artırıp, yaşam doyumlarını azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Üngüren (2007), okuduğu bölümü bilinçli ve isteyerek seçen lise ve üniversitelerde turizm eğitimi alan öğrencilerin daha umutlu, kaygı düzeyleri ise düşük olduğunu tespit etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.
2. Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
3. Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri kız öğrencilere göre daha fazladır.
4. Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
5. Ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
6. Ortaöğretim öğrencilerinin okul türlerine göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre, meslek lisesi öğrencilerinin benlik algısı, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerinin benlik algısından daha düşük bulunmuştur.
7. Ortaöğretim öğrencilerinin okul türlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri, normal lise ve anadolu lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.
8. Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzeylerine göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Düşük sosyo-ekonomik durumdaki öğrencilerin, sosyo-ekonomik durumu orta ve yüksek olan öğrencilere göre düşük benlik algısına sahip oldukları bulunmuştur.

9. Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden kaynaklandığı buna göre düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır.
10. Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeylerine göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı orta ve iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin benlik algısı, akademik başarısı iyi olan öğrencilere göre daha düşüktür.
11. Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeylerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ders başarı düzeylerini düşük olarak algılayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, orta ve iyi olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Akademik başarısı orta olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, akademik başarısı iyi olan öğrencilerden daha yüksektir.
12. Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan anne-baba tutumlarına göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin benlik algıları diğer anne-baba tutumlarına (ilgili, demokratik ve otoriter) göre daha düşük olduğu görülmüştür.
13. Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan anne-baba tutumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Baskıcı anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin umutsuzluk düzeyi otoriter, demokratik ve ilgili anne-baba tutumuna sahip öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.
14. Ortaöğretim öğrencilerinin anne eğitim durumlarına göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Annesi ortaöğretim-üniversite mezunu olan öğrencilerin benlik algıları annesi okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.
15. Ortaöğretim öğrencilerinin anne eğitim durumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

16. Ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim durumlarına göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Babası okuryazar-ilköğretim mezunu olan öğrencilerin benlik algıları, babası ortaöğretim ve üniversite mezunu olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur.
17. Ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim durumlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
18. Ortaöğretim öğrencilerinin dünyaya geliş sırasına göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
19. Ortaöğretim öğrencilerinin dünyaya geliş sırasına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
20. Ortaöğretim öğrencilerinin seçmeyi düşündükleri mesleğe göre benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
21. Ortaöğretim öğrencilerinin seçmeyi düşündükleri mesleğe göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğrencilere, anne-babalara, öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, benlik algılarının gelişimleri öğrencilerin okudukları okul ve akademik başarı düzeylerinden etkilenmektedir. Bu dönemde öğrencilerin kendilerini iyi tanımaları, ilgi ve yeteneklerini fark etmeleri, hedeflerini oluşturmaları, başarı duygusunu tatmaları bu dönemi daha uyumlu geçirmelerinde önemli etkiye sahiptir. Ayrıca öğrencilerin kitle iletişim araçlarından olumsuz etkilenmemeleri için televizyon, bilgisayar ve internete yeteri kadar vakit ayırıp, sürekli bunlar ile meşgul olmaması, yaşlarına uygun programlar izlemeleri önerilmektedir.
2. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar ailenin gelir düzeyinin, anne-babanın eğitim düzeyinin, anne-baba tutumunun öğrencilerin hem benlik algıları hem de umutsuzluk düzeylerini etkilediğini göstermiştir. Anne-babalar gençlere model olduklarını unutmamalı, onlara örnek davranışlar sergilemelidirler. Çocuklarının gelişim

dönemlerini bilmeli ve onlara destek olmalıdır. Anne babalar her şartta onları seveceğini ve kabul edeceğini çocuklarına hissettirmelidir. Onlara baskı ve otoriteyle davranmak yerine demokratik ve ilgili bir ortam hazırlayıp, kendilerini uygun bir biçimde ifade etmeleri sağlanmalıdır. Çocuklarını başkaları ile kıyaslamak yerine onların bağımsız bir birey olarak kendi gelişimlerini desteklemelidirler.

3. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin akademik başarı düzeyleri benlik algısı ve umutsuzluk düzeylerini etkilemektedir. Bu nedenle okul öğrencilere başarı duygusunu hissettiren, kendilerini sosyal, sportif, kültürel gibi farklı alanlarda da ifade etme imkânı veren bir yer olmalıdır. Öğretmenler öğrencilerini daha yakından tanıyarak, destekleyerek, cesaretlendirerek başarı duygusunu tattırmaları hem benlik hem de umutsuzluk düzeylerine olumlu etkisi olacaktır. Öğretmenler her öğrencinin kendine özgü bir kişilik yapısı olduğunu bilmeli ve her gencin bir birey olarak kendini ifade etmesine imkân sağlamalıdır.

4. Psikolojik danışmanlar öğrencilerin benlik algısı gelişimleri ve umutsuzluk düzeylerine yönelik bireysel ve grupla psikolojik danışma yapabilirler. Ailelerden kaynaklanan etkiler için aileler ile görüşme ve anne-baba tutumları ile ilgili seminerler verilebilir.

5. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, bundan sonra yapılacak araştırmalarda ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algısının gelişimi ve umutsuzluk düzeylerinin azaltılması ile ilgili eğitim programı hazırlanabilir.

KAYNAKLAR

- ABELA, J., R.Z. Seligman ve E.P. Martin, (2000), “The Hopelessness Theory of Depression: A Test of the Diathesis-Stress Component in the Interpersonal and Achievement Domains”, *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 24, No. 4, pp. 361–378.
- ADLER, Alfred, (1997), *Psikolojik Aktivite (Üstünlük ve Toplumsal İlgi)*, Çev: Belkıs Çorakçı, 3. Basım, Say Yayınları, İstanbul.
- AĞIR, Meral, (2007), *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AK, M., M. Gülsün ve K.N. Özmenler, (2009), “Özkıyım ve Kişilik”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Sayı 1, s. 45-54.
- AK, M., K.N. Özmenler ve A. Bozkurt, (2006), “Depresyon Hastalarında Belirti Şiddeti ve Umutsuzluğun İntihar Davranışı Üzerindeki Etkisi”, *Kriz Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3. s. 1-7.
- AKALIN, Özlem, (2006), *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Mesleki Alguları ile Geleceğe Yönelik Umut Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKANDERE, M., M. Acar ve G. Baştuğ, (2009), “Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, s. 23-32.
- AKBABA, S., İ.Y. İşgör ve F. Sezer, (2005), “Olumlu Kişilik Özellikleri Kazandırmaya Yönelik Sınıf İçi Rehberlik Etkinlikleri Program Denemesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 22, s. 1-30.
- AKBALIK, F.G., B.D. Karaduman, E.A. Oral ve B. Özdoğan, (2003), “Yurtdışından Dönen Türk Öğrencilerin Uyum Düzeyleri ve Benlik Algıları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 1-2.

- AKSARAY, Semra, (1992), *Adölesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana-Baba Tutum Algısı*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ALLOY, Lauren, B. Clements ve M. Caroline, (1998), “Hopelessness Theory of Depression: Tests of the Symptom Component”, *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 22, No. 4, pp. 303-335.
- ALTINTAŞ, Ersin ve Mücahit Gültekin, (2005), *Psikolojik Danışma Kuramları*, Aktüel Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- ARKONAÇ, S. Ayşen (1998), *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ARKUN, Nezahat (1978), “İntiharın Psikodinamikleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, No.2508, 2. Baskı, İstanbul.
- ARNAS, Yaşare Aktaş, (2004), “Sokakta Çalışan Çocukların Öz Kavram Düzeylerinin İncelenmesi”, *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Sayı 11, s. 3-10.
- ATAY, İ. M. ve D. Gündoğar, (2004), “İntihar Davranışında Risk Faktörleri: Bir Gözden Geçirme”, *Kriz Dergisi*, Cilt 12, Sayı. 3, s. 39-52.
- AYDIN, İlknur ve Sevinç İşleyen, (2004), “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Geleceğe Yönelik Beklentilerinin Umutsuzluk Düzeylerine Etkisi”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, s. 19-25.
- BACANLI, Hasan (1997), *Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlama Psikolojisi*, MEB Yayınları, İstanbul.
- BAHADIR, Abdülkerim (2002), “Ergenlik Dönemi Kişilik Gelişiminde Temel Kavramlar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, s. 57-65.
- BAKIM, B., K.O. Karamustafalıoğlu ve A. Akpınar, (2007), “Alkol ve Diğer Madde Kullanım Bozukluklarında İntihar Girişimleri ve Tamamlanmış İntihar”, *Bağımlılık Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, s. 91-96.

- BAL, Emsal (2006), *İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Alguları İle Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BALTAŞ, Acar ve Zuhul Baltaş, (2002), *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, 21. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, s. 41-43.
- BALTAŞ, Acar ve Zuhul Baltaş, (1990), *Gençlik Çağı ve Stres*, Der., B., Dikeçligil ve A., Çiğdem, Aile Yazıları, Birey Kişilik ve Toplum, Devran Matbaası, İstanbul.
- BARIŞ, D., Akgül (2002), *Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Öncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BATIGÜN, Ayşegül D., (2005), “İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, s. 29-39.
- BAYAM, G., N. Dilbaz, V. Bitlis, H. Holat ve T. Tüzer (1995), “İntihar Davranışı İle Depresyon, Ümitsizlik, İntihar Düşüncesi İlişkisi: İntihar Davranış Ölçeği Geçerlilik, Güvenirlik Çalışması”, *Kriz Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, s. 223-225. 320-322.
- BAYAM, G., T. Okay, N. Dilbaz ve Ç. Açıkgöz (2002), “Sivil Savunma Birliği Çalışanlarında Kaygı, Umutsuzluk ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri ve Posttravmatik Stres Bozukluğu Sıklığı”, *Kriz Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, s. 1-9.
- BAYDAROL, Özde (2007), *Benlik algısı ve uyum: Sosyoekonomik statü, değerler ve sosyalleşmenin rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYMUR, Feriha (1994), *Genel Psikoloji Kişilik ve Benlik*, 13. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 264-269.
- BAYRAMOVA, Naile ve Ayfer Karadakovan, (2004), “Kronik Hastalığı Olan Bireylerin Umutsuzluk Durumlarının İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, s. 39-47.

- BECK, A.T., R.A. Ster ve J.S. Beck, (1993), “Hopelessness, Depression, Suicidal Ideation, and Clinical Diagnosis of Depression”, *Suicide and Life Threatening Behavior.*, Vol 23, pp. 139-145.
- BENCİK, Saniye (2006), *Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- BLACKBURN, Ivy, M. (2003), *Depresyon ve Başa Çıkma Yolları*, Çev., N. H. Şahin, R. N. Rugancı, 5. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BLANKSTEIN, K.R., C.H. Lumley ve A. Crawford (2007), “Perfectionism, Hopelessness, and Suicide Ideation: Revisions To Diathesis-Stress and Specific Vulnerability Models”, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 25, No. 4, pp. 279-319.
- BOLLAND, J.M., B.E. Lian ve C. M. Formichella (2005), “The Origins Of Hopelessness Among Inner-City African-American Adolescents”, *American Journal Of Community Psychology*, Vol. 36, Nos. 3/4, pp. 293-304.
- BOZKURT, Tülay (2008), *Öğrenciyi Anlama Odaklı Eğitim*, Eğitim Psikolojisi Sempozyum Kitabı, Editörler: Tülay Bozkurt, Mücella Uluğ, Melis Seray Özden, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikolojisi Bölümü, İstanbul.
- BROWN, J., D., (2004), “Benlik Sunumu”, Çev., H. Andaç Demirtaş, *Türk Psikoloji Bülteni*, Cilt 10, Sayı 33, s. 62-64, (Orijinal Basım Tarihi 1998)
- BURGER, Jerry M., (2006), *Kişilik*, 1. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- CAMPBELL, Lorne ve Christopher J. Wilbur, (2009), “Are the Traits We Prefer in Potential Mates the Traits They Value in Themselves? An Analysis of Sex Differences in the Self-Concept”, *Self and Identity*, 8: 4, 418–446.
- CAN, Gürhan (1991), “Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramlarını Etkileyen Ailesel Değişkenler”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1-2, s. 7-19.

- CAN, Serdar, S. ve I. Sayıl, (2004), “Yineleyici İntihar Girişimleri”, *Kriz Dergisi*, Cilt 12, Sayı 3, s. 53-62.
- CENKSEVEN, Fulya (2002), “Ergenlerin Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benlik İmajına Etkisi”, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 27, Sayı 125, s. 28-35.
- CEYHAN, Aydoğan A. (2004), “Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programına Devam Eden Öğretmen Adaylarının Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, s. 92-101.
- CEYHUN, Ayşe G. ve Birsen Ceyhun, (2003), “Lise ve Üniversite Öğrencilerinde İntihar Olasılığının Değerlendirilmesi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, Sayı 6, s. 217-224.
- CLOUTIER, Richard (1994), “Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar”, Çev., Bekir Onur, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, s. 875-904. (Orijinal Basım Tarihi 1982)
- COŞKUN, Yemliha (2008), “Ortaöğretim Öğrencilerinin Aile İçi İlişkilerinin, Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerini Yordama Gücü”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 16, s. 43-65.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2000), *İnsan ve Davranışı*, 10. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇAĞDAŞ, Aysel ve Zarife Ş. Seçer, (2002), *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Editör: Ramazan Arı, 21. baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- ÇELİK, Duygu K. (2003), *9-11 Yaş Grubundaki Çocukların Ebeveynlerinin Evlilik Uyumları İle Çocukların Benlik Kavramı Gelişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ÇELİKEL, Feryal, Ç. ve Ünal Erkorkmaz, (2008), “Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Etmenler”, *Nöropsikiyatri Arşivi*, Sayı 45, s. 122-129.
- ÇIRAKOĞLU, C. O., S. Uluç ve B. Nilüfer Uluç (2008), “Üniversite Öğrencileri Depresif Belirtileri Nasıl Algılıyor? Depresyonun Algılanan Nedenleri, Çareleri

ve Yardım Davranışları Üzerine Niteliksel Bir Çalışma”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, Sayı 7, s. 119-126.

ÇİFTÇİ, Özlem (2007), *Yaşadıkları Şiddet Nedeniyle Sığınma Evlerine Başvuran Kadınların Umutsuzluk, Depresyon ve Üreme Sağlığı Durumlarının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

ÇOK, Figen (1994), “Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, s. 905-935.

ÇUHADAROĞLU, Füsun ve Birsen Sonuvar, (1992), “Adolesan İntiharları ve Kendilik İmgesi”, *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Tıp Araştırma Grubu* Proje No: 699, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Bölümü.

DAMARLI, Özge (2006), *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Roller, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DELISLE, M. M. ve R. R. Holden (2009), “Differentiating Between Depression, Hopelessness, and Psychache in University Undergraduates”, *Measurement and Evaluation in Counseling and Development. Alexandria*, Vol. 42, Iss. 1, pg. 46.

DEMİÇ, Sibel, A. K. (2006), *İlköğretim ve Ortaöğretimde Uygulanılan Rehberlik Çalışmalarının Öğrencilerin Benlik Alguları Üzerindeki Etkisi (Niğde İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

DEMİR, Burcu, Dilek (2006), *Liseye Devam Eden Kız Öğrencilerin Beslenme Alışkanlıkları ve Beden Algısını Etkileyen Etmenler*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

DEMİR, H. K., F. Dereboy ve Ç. Dereboy (2009), “Gençlerde Kimlik Bocalaması ve Psikopatoloji”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Sayı 20, s. 227-235.

DEMİRİZ, Serap (1997), *9 ve 12 Yaş Çocuklarının Benlik Kavramı İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DENİZ, Jale ve Sema Azeri, (2006), “Mesleki Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramlarının İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 23, s. 99-106.
- DENİZ, M. E., E. Hamarta, C. Arslan ve F. Başçiftçi (2007), *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu, Umutsuzluk ve Akademik Başarılarının Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi*, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi-Sempozyum bildirisi.
- DERELİ, Feyza ve Sinem Kabataş, (2009), “Sağlık Yüksekokulu Son Sınıf Öğrencilerinin İş Bulma Endişeleri ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi”, *Yeni Tıp Dergisi*, Sayı 26, s. 31-36.
- DİLBAZ, Nesrin ve Yafer Aytekin, (2003), “Alkol Bağımlılarında İntihar Düşüncesi, Davranışı Ve Niyeti”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 4, s. 1-9.
- DİLBAZ, Nesrin ve Gülten Seber, (1993), “Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3. s. 134-138.
- DİLSİZ, Ahmet ve Ferhan Dilsiz, (1993), “İntihar Girişimlerinde Belirtilen Nedenler”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s. 124-128.
- DİNÇ, Filiz (1992), *Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Öz Saygı Düzeylerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİNÇEL, Esin (2006), *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- DUNN, Susan, L. (2005), “Hopelessness As A Response To Physical Illness”, *Journal Of Nursing Scholarship*, Vol. 37:2, Pg. 148-154.
- DURAK, Ayşegül ve Refia Palabıyıkoglu, (1994), “Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması”, *Kriz Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2. s. 311-319.
- DURAN, Nagihan, O. (2007), *Sanat Benlik-Kavramının Benliğin Diğer Boyutları İle İlişkisi*, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirisi.

- DÜNDAR, Süleyman (2008), “Polislerin Umutsuzluk Düzeyi İle Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, s. 77-92.
- ELİÜŞÜK, Ayşe (2008), *Şizofrenili Hastası Olan Ailelerin Algılanan Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ELKIND, David (1979), “Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi”, Çev., Ali Dönmez, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 27-38.
- ERCAN, Hülya (2008), *Genç Yetişkinlerin Aşk Biçemleri ve Benlik Tipleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ERDİNÇ, A. Gülay, (1995), *İzmir İli Lise Öğrencilerinde Benlik İmaji-Başarı İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ERDOĞAN, İ., M. Tamar ve E. Erdoğan (2002), “Majör Depresif Bozukluk Tanılı Çocuk ve Ergenlerde Belirti Dağılımının Karşılaştırılması”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Sayı 9. s. 144-154.
- ERHAN, Gölalmiş, Gamze, (2005), *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk, Karamsarlık, Sosyal Destek Algılarının ve Gelecek Planlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ERİKÇİ, Miyase (2005), *Ana Baba Yoksunluğunun 9-15 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı Üzerindeki Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ESKİN, Mehmet (2000), “Ergen Ruh Sağlığı Sorunları ve İntihar Davranışıyla İlişkileri”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, Sayı 3, s. 228-234.
- EYİGÜN, Selim (2008), *Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Kavramlarının İncelenmesi (Bursa İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- FİDAN, T., H. E. Ceyhun ve İ. Kırkpınar (2009), “Gençlerin Kullandığı Başa Çıkma Tutumlarının İntihar Girişimi İle İlişkisi”, *Klinik Psikiyatri Bülteni*, Cilt 19, Ek Sayı 1, s. 214-216.
- FREUD, Sigmund (2000), *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri*, Öteki Freud Dizisi Cilt 2, Çev., Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara.
- FROMM, Erich, (2000), *Kendini Savunan İnsan*, Çev., Necla Arat, Say Yayınları. İstanbul.
- GANDER, M. J. ve W. H. Gardiner (1993), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev., Bekir Onur, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- GARRISON, R. C. ve C. K. Garrison (1983), “Ergenliğin Anlamı ve Tarihsel Gelişimi”, Çev., Uğur Öner, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, s. 87-97.
- GEÇTAN, Engin (1981), “Ergenlikten Yetişkinliğe Geçiş Dönemi Olarak Gençlik”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 91-100.
- GEÇTAN, Engin (2004), *Psikanaliz Ve Sonrası*, 10. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- GENÇAY, Selçuk (2009), “Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Umutsuzluk ve Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 27, s. 380-388.
- GEREDE, Asude (2002), *İlköğretimde Çocukların Umutsuzluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GEZİCİ, Meral ve Gülden Güvenç, (2003), Çalışan Kadınların ve Ev Kadınlarının Benlik Algısı ve Benlik-Kurgusu Açısından Karşılaştırılması, *Türk Psikolojisi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 51, s. 1-14.
- GÖKSAN, Burcu (2007), *Ergenlerde Beden İmajı ve Beden Dismorfik Bozukluğu*, Uzmanlık Tezi, Şişli Etfal Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği.

- GÜÇLÜ, Abbas (2007), *Gençlerin Sorunları*, <http://www.milliyet.com.tr/genclerin-sorunlari/abbasguclu/turkiye/yazardetayarsiv/27.05.2010/200035/default.htm>, 19.05.2007.
- GÜLBAHÇE, Arzu (2007), *Mesleki Olgunluk Düzeyler, Farklı Olan Öğrencilerin Sosyal Karşılaştırma ve Benlik İmgelerinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- GÜLEÇ, Cengiz ve Ertuğrul Köroğlu, (1997), *Psikiyatri Temel Kitabı*, Hekimler Yayın Birliği, Cilt 1, Ankara.
- GÜLEÇ, Yeşim (2002), *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Alguları ve Akademik Başarı İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÜLER, Özlem (2007), *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- GÜLTEKİN, Gülümser (2003), *9-14 Yas Grubundaki Akut ve Kronik Hastalığı Olan Çocukların Denetim Odağı ve Benlik Kavramı Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- GÜNDOĞAR, D., S. S. Gül, E. Uskun, S. Demirci ve D. Keçeci (2007), “Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordayan Etkenlerin İncelenmesi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, Sayı 10, s. 14-27.
- GÜROL, Ender (1991), *Analitik Psikoloji ve C.G. Jung*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- GÜRSOY, Figen (2006), “Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeyleri İle Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s. 183-190.
- GÜVEN, Mehmet (1996), *Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Benlik Kavramı Düzeyleri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- GÜVENÇ, Gülden ve Vezir Aktaş, (2006), “Ergenlik Döneminde Yaş, Toplumsal Cinayet, Bireysel ve İlişkisel Tutumlar, Benlik Değeri ve Yaşam Becerilerine İlişkin Algı Arasındaki İlişkiler”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 21, Sayı 57, s. 45-62.
- HAKAN, Sabiha (2004), “Anadolu Lisesi Öğrencileri İle Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Anadolu Liselerine Gelen Öğrencilerin Benlik Tasarımı Açısından Karşılaştırılması”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 162.
- HALICI, Pınar (2005), *Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına Devam Eden ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan 12-14 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Eğilimleri ile Benlik Kavramlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- HARAN, Seda (2004), “Ergenlerde Gelişimsel Kriz Üzerine Bir Klinik Örnek”, *Kriz Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 47-53.
- HARAN, Seda ve Orhan Aydın, (1995), “Depresyon, Umutsuzluk, Sosyal Beğenirlik Ve Kendini Kurgulama Düzeyinin İntihar Fikirleri İle İlişkisi”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 218-222.
- HOLAT, H., V. Bitlis, N. Dilbaz, T. Tüzer ve G. Bayam, (1994), “İntihar Girişimlerinde Umutsuzluk ve Depresyon”, *Kriz Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 320-322.
- HORNEY, Karen (1998), *Psikanalizde Yeni Yollar*, Çev., Selçuk Budak, 3. Baskı, Öteki Yayınevi, Ankara.
- HUNTER, E. C. ve R. C. O'Connor (2003), “Hopelessness and future thinking in parasuicide: The role of perfectionism”, *The British Journal of Clinical Psychology*, Vol. 42, pp. 355-365.
- İNANÇ, B.Y., M. Bilgin ve M. K. Atıcı (2005), *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Nobel Tıp Kitapevleri, Adana.
- İnsani Gelişme Raporu, (2008), *Türkiye’de Gençlik*, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Desen Ofset A.Ş., Ankara.

- İŞGÖR, Y., İsa, (2003), *Bir İşte Çalışan ve Çalışmayan Öğrencilerin Bazı Psikolojik Özelliklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- JERSILD, A. J. (1983), *Çocuk Psikolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Yayın No:4, Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, (2000), *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, Sosyal Psikoloji Dizisi: 2, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- KARADAĞ, Güldam, (2009), “Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler İle Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, Cilt 8, Sayı 4, s. 315-322.
- KARSLI, Esra, (2008), *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Psikosomatik Bozukluklar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- KARTAL, Hülya (2009), “Yatılı ve Gündüzlü İşitme Engelli İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Kavramları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki”, *Yeni Dünya Bilimler E-Dergi Akademisi*, Cilt 4, Sayı 3, s. 717-728.
- KASATURA, İlkay (1998), *Kişilik ve Özgüven*, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- KAYA, Burhanettin, (2007), “Depresyon: Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Pencereden Bakış”, *Klinik Psikiyatri*”, Sayı 10 (Ek 6), s. 11-20.
- KILIÇCI, Yadiğâr (1989), *Okulda Ruh Sağlığı*, Şafak Ofset, Ankara.
- KIZILTOPRAK, Seda (2006), *Şizofrenik Hasta Ailelerinde Yapılan Ruhsal Eğitim Gruplarının Ailelerin Umutsuzluk Düzeylerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- KİREMİTÇİ, Müge, (2008), *Farklı Suç Türünden Tutuklu Erkek Ergenlerin Benlik Algıları İle Aile Tutumlarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KOÇ, Volkan (2008), *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Depresyon*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- KAYA, Alim, (Ed.), (2007), *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- KOYUNCU, A., H. Mırsal, F. Yavuz, A.Ö. Kalyoncu ve M. Beyazyürek (2003), “Eroin Bağımlılarında İntihar Düşüncesi, Planı ve Girişimi”, *Bağımlılık Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, s. 101-104.
- KÖKNEL, Özcan (1997), *İnsanı Anlamak*, 6. Baskı, Altın Kitaplar, İstanbul.
- KÖKNEL, Özcan (1999), Ergenlik Dönemi, *Ana-Baba Okulu*, (İçinde), Remzi Kitabevi, 8. Baskı, İstanbul.
- KÖKNEL, Özcan (2001), *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar, İstanbul.
- KULA, Erhan (2008), *Endüstri Meslek Lisesi Örgencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan, (2002), *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, Ankara.
- KUNDAKÇI, Ayşe, Hande, (2005), *Üniversite Öğrencilerinin Yeme Tutumları, Benlik Algısı, Vücut Algısı ve Stres Belirtileri Açısından Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUO, W., J. J. Gallo ve W. W. Eaton (2004), “Hopelessness, Depression, Substance Disorder, and Suicidality”, *Soc Pschiatry Psychiatr Epidemiol*, Vol. 39, pp. 497–501.
- KUYUCU, Yeşim (2007), *Boşanmış Ailede Yetişen Ergenlerin Bilişsel Çarpıtmalarıyla Benlik Değeri Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KÜÇÜK, Yazgül (2001), *İşitme Engelli Çocukların Topluma Uyum Sorunları ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- LANDIS, D., N. K. G. Harden, S. L. Malinowski, K. E. Grant, R. A. Carleton ve R. E. Ford (2007), “Urban Adolescent Stress and Hopelessness”, *Journal of Adolescence*, Vol. 30, Iss. 6; pg. 1051.

- MARABA, Kadriye (2007), *Algılanan Sınıf Atmosferi İle Benlik İmgesi Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- McGEE, R., S. Williams ve S. Nada-Raja, (2001), “Low Self-Esteem And Hopelessness In Childhood And Suicidal Ideation In Early Adulthood”, *Journal Of Abnormal Child Psychology*, Vol 29, No 4, pp. 281-291.
- MEYVACIOĞLU, Yıldız, Kuzgun, (1983), “Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının "Tercih Edilen Meslek" Kavramı İle İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16 Sayı: 1.
- MORSÜNBÜL, Ümit ve Bilgen Tümen, (2008), “Ergenlik Döneminde Kimlik ve Bağlanma İlişkileri: Kimlik Statüleri ve Bağlanma Stilleri Üzerinden Bir İnceleme”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 25-31.
- NELSON-JONES, Richard, (1982), *Danışma Psikolojisi Kuramları*, Çev., Füsün Akkoyun, Cassel Educational Limited.
- OĞUZ, G., Yaktıl, (2005), “Bir Güzellik Miti Olarak İncelik ve Kadınlarla İlgili Beden İmgesinin Televizyonda Sunumu”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 31-37.
- OKMAN, C., Sibel, (1999), *Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ORDU, Fatih, (2005), *Psikososyal Risk Yatkinlığı Olan Ergenlerin Benlik Algılarını Geliştirici Grup Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- OTTEKİN, Nilgün, (2009), *Ailelerinden Ayrı Olarak Öğrenim Görmekte Olan Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖĞRETİR, Ayşe, Dilek, (2004), *Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitimi Programının Annelerin Benlik Algısı, Eşlerine ve Çocuklarına Yönelik Tutumları İle Kendini*

Denetleme Becerisi ve Otomatik Düşünceleri Üzerinde Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZDEMİR, Yalçın, (2009), *Ergenlik Döneminde Benlik Kurgusu Gelişiminin Ana Babanın Çocuk Yetiştirme Stilleri Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZEN, Şirvanlı, Dilek, (2006), “Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi ile İlişkisi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 21, Sayı 58, s. 77-98.

ÖZEN, Ş., S. Antar ve M. Özkan (2007), “Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk, Sigara ve Alkol Kullanımı Üzerine Etkisi; Üniversite Son Sınıf Öğrencilerini İnceleyen Bir Çalışma”, *Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, s. 79-87.

ÖZER, İlkay, (2001), *Ergenlerin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin Benlik İmajı İle İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

ÖZEZEN, Derya, (2001), *Alkolizm Tanısı Almış ve Almamış (Normal) Babaların 09-16 Yaşlarındaki Çocuklarında Öz-Kavramı ve Akademik Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

ÖZGÜROĞLU, Mine, (1991), *Adolesans Döneminde Benlik İmajı*, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.

ÖZKALP, Enver (2002), *Davranış Bilimlerine Giriş*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

ÖZKARSLI, Neşe ve Kamil Ertekin, (2009), http://www.mcatürk.com/POLISLERE-KOPRUDE-SEMINER_4538.htm. (Erişim Tarihi: 19.03.2010)

ÖZMEN, D., P. E. Dündar, A. Ç. Çetinkaya, O. Taşkın ve E. Özmen, (2008), “Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 9, s. 8-15.

- ÖZTÜRK, Meral, (1997), *10-13 Yaşları Arasındaki Çocukların Umutsuzluk ve Yalnızlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, Orhan, (1997), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Hekimler Yayın Birliği, 7. Basım, Ankara.
- ÖZYÜREK, Leyla, (1978), “Normal Kişilik Gelişiminde Bunalımlar, Öğretmenin ve Ailenin Önemi Rolü”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, s. 67-86.
- ÖZYÜREK, Mehmet, (2005), *Bireysel Farklılıkları İnceleme Yaklaşımları*, Kök Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- PAGE, R. M., J. Yanagishita, J. Suwanteerangkul ve E. P. Zarco, (2006), “Hopelessness And Loneliness Among Suicide Attempters In School-Based Samples Of Taiwanese, Philippine And Thai Adolescents”, *School Psychology International. London*, Vol. 27, Iss. 5, pg. 583.
- PALABIYIKOĞLU, R., S. Azizoğlu, H. Özayar ve A. Ercan, (1993), “İntihar Girişimlerinde Bulunanların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 69-75.
- PINTO, A. ve M. A. Whisman, (1996), “Negative Affect and Cognitive Biases in Suicidal and Nonsuicidal Hospitalized Adolescent”, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, Vol.35 Iss. 2.
- RANGE, L. M. ve S. R. Penton (1994), “Hope, Hopelessness, and Suicidality In College Students”, *Psychological Reports. Missoula*, Vol. 75, Iss. 1, Part 2, pp. 456.
- SANTOS, J. C., C. B. Saraiva ve L. De Sousa, (2009), “The Role of Expressed Emotion, Self- Concept, Coping, and Depression in Parasuicidal Behavior: A Follow-up Study”, *Archives of Suicide Research*, 13: 4, 358-367.

- SARI, Cemil, (2008), *Ergenlerin Psikolojik Belirti Düzeyleri ve Uyumlarını Yordayan Bazı Değişkenler*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- SARI, Mediha ve Fulya Cenkseven, (2008), “İlköğretim Öğrencilerinde Okul Yaşam Kalitesi ve Benlik Kavramı”, *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s. 1-16.
- SAVAŞIR, Işık, (Ed.), Nesrin, H. Şahin, (1997), *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- SAVİ, Firdevs, (2006), “Ergenlerde Duygusal İstismar ve İhmal ile Benlik Algısı ve Genel Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Cilt 31, Sayı 329, s. 17-22.
- SAYAR, K., M. Öztürk ve B. Acar, (2000), “Aşırı Dozda İlaç Alımıyla İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Psikolojik Etkenler”, *Klinik Psikiyatri Bülteni*, Cilt 10, Sayı 3, s. 133-138.
- SAYIL, M., Z. Uçanok ve A. Güre, (2002), “Erken Ergenlik Döneminde Duygusal Gereksinimler, Aileyle Çatışma Alanları ve Benlik Kavramı: Betimsel Bir İnceleme”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, s. 155-166.
- SEBER, G., N. Dilbaz, C. Kaptanoğlu ve D. Tekin (1993), “Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliliği”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s. 139-142.
- SİLAH, Mehmet, (2000), *Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimi)*, 1. Basım, Gazi Kitabevi, İstanbul.
- SİYEZ, Diğdem, Müge, (2003), *Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları İle Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SUVARLI, Melahat, K. (1995), “Çocuklarda ve Adolesans Çağında İntihar: Araştırmalar, Önlemler ve Çözüm Önerileri”, *Kriz Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, s. 89-101.

- SÜMER, Nebi ve M. A. Şendağ (2009), “Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 24, Sayı 63, s. 86-101.
- SÜTÜTEMİZ, N., Ö. Balanam, E.Y. Okutan (2009), “Küresel Kriz Algısının Küçük İşletme Sahiplerinin Psikolojik Sağlığına Etkisi”, *Central Bank Review*, Cilt 9, Sayı 1, s. 29-43.
- ŞAHİN, Bülent (2009), *Özel Sektör İşbirlikli Bir Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumu Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi (İstanbul İli, Şişli Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, Cengiz (2009), “Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeyleri”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, s. 271 -286.
- ŞAHİN, İ., N. Ş. Fırat, Y. R. Zoraoglu ve K. Açıkgoz, (2009), “Üniversite Öğrencilerinin Sorunları”, *Yeni Dünya Bilimler E-Dergi Akademisi*, Cilt 4, Sayı 4, s. 1437-1449.
- ŞAHİN, Sevil (2007), *Diyaliz Tedavisi Alan Bireylerin Umut-Umutsuzluk ve Sosyal Destek Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- ŞAHİN, Zehra, (2007), “Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Benlik-Düzenleme Farklılıklarının Kendilik-Bilinci Duygusal Eğilimleriyle İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- TALIAFERRO, L. A., B. A. Rienzo, R. M. Pigg Jr, M. D. Miller ve V. J. Dodd (2008), “Associations Between Physical Activity and Reduced Rates Of Hopelessness, Depression, and Suicidal Behavior Among College Students”, *Journal Of American College Health*, Vol. 57, No. 4, pg. 427-435.
- TANÇ, Selçuk, (1999), *Benlik Değeri, Umutsuzluk ve Kariyer Beklentileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- TANER, Dilber, (2008), *Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeyi İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TAŞKIRAN, Sırrı, (2005), *Drama Yöntemi İle İlköğretim Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenişinin Öğrenme ve Öğrencilerin Benlik Kavramına Etkisi Yönünden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- TAYSİ, Ebru, (2000), *Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEKİN, Murat ve Özden Taşgın, (2008), *İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*, XVII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi-Sempozyum bildirisi.
- TEKİN, Murat ve Kemal Filiz, (2008), “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Sayı VI (1), s. 27-37.
- TEZCAN, Mahmut (1993), “Kültür ve kişilik (Psikolojik Antropoloji)”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*, No:173, Ankara.
- THOMPSON, Elaine v.d., (2005), “The Mediating Roles of Anxiety, Depression, and Hopelessness on Adolescent Suicidal Behaviors”, *Suicide and Life Threatening Behavior*, Vol. 1, pp. 12–20.
- TOKUÇ, B., H. Evren ve G. S. M. Ekukulu, (2009), “Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, Cilt 8, Sayı 2, s. 155-160.
- TOY, Belgin (2006), *Sanat Eğitimi Alan ve Almayan 15-17 Yaş Grubundaki Ergenlerin Sosyal Uyumlarının ve Benlik Tasarım Düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- TURAŞLI, N. Kuru, (2006), *6 Yaş Grubu Çocuklarda “Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı”nın Etkiliğinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TUTAR, K., M. Altınöz ve D. Çakıroğlu, (2009), “İşgörenlerin Kendilik Algularının Bireysel Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, s. 489-496.
- TÜMKAYA, Songül (2005), “Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, s. 445-459.
- TÜMKAYA, S., B. Aybek ve M. Çelik, (2010), “Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psiko-sosyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, s. 970-984
- TÜRKBAY, T., C. Özcan, A. Doruk ve Ö. Uzun, (2005), “Ergenlerin Psikiyatrik Belirtileri ve Benlik Saygıları Üzerine Kimlik Bocalamasını Etkileri”, *Türkiye’de Psikiyatri*, Cilt 7, Sayı 3, s. 92-97.
- UĞUR, Düzgün, (2007), *Dünyayı Adil Algılama ve Geleceğe Dair Umut-Umutsuzluk: Depresyon Tanısı Alan ve Almayan Kişilerde Adil Dünya İnancı*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUSOY, Ayten, (Ed.), (2007), *Eğitim Psikolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- UYVAL, V. ve A. Ayten, (2009), “Ruhsallık Umutsuzluğu Azaltır mı? Ruhsallık-Umutsuzluk İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 10 (Ek 2), s. 80-81.
- UZUN, Şeyda, (2002), *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- UZUNOĞLU, Selim (2006), *Kişiliğin Deşifresi*, Morpa Yayınları, İstanbul.
- ÜNGÜREN, Engin, (2007), *Lise ve Üniversitelerde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Umutsuzluk ve Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından*

Değerlendirilmesi: Antalya'da Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜNGÜREN, Engin ve Rüya Ehtiyar, (2009), “Türk ve Alman Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Umutsuzluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Turizm Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma”, *Journal of Yasar University*, Sayı 14 (4), s. 2093-2127.

ÜNGÜREN, Engin ve Rüya Ehtiyar, (2008), “Geleceğin Turizmcilerinin Umutsuzluk Tipolojilerinin Belirlenmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 24, s. 201-219.

ÜNLÜOĞLU, Gülören (1987), *Ergenlik Psikolojisi “Ergenliğin Psikopatolojisi”*, Der: Bekir Onur, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

ÜSTÜN, Elif ve Berrin Akman, (2002), “Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, s. 229-233.

VAHİP, I. (2002), “Freud'dan Günümüze Psikanalitik Kuram ve Uygulamalar: Benlik (Ego) Psikolojisinin Tarihsel Gelişimi”, *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, s. 17-20.

VATAN, Sevginar ve İhsan DAĞ (2009), “Problem Çözme, Umutsuzluk, Çaresizlik ve Talihsizlik MMPI-2 ile Ölçülen Psikopatolojinin Yordayıcıları Olabilir mi?”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 10, s. 187-197.

WILLIAMS, C. B., M. Galanter, H. Dermatis ve V. Schwartz (2008), “The Importance of Hopelessness Among University Students Seeking Psychiatric Counseling”, *Psychiatric Quarterly*, Vol. 79, Iss. 4; pg. 311, 9 pgs.

WILLIAMS, J. M. G., A. J. W. Van Der Does, T. Barnhofer, C. Crane ve Z. S. Segal (2007), “Cognitive Reactivity, Suicidal Ideation and Future Fluency: Preliminary Investigation of a Differential Activation Theory of Hopelessness/Suicidality”, *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 32, pg., 83-104.

- YAĞIŞAN, N., A. M. Sünbül ve Ö. B. Yücalan (2007), “Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar ve Diğer Bölüm Öğrencilerinin Benlik İmgesi ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, s. 595-607.
- YANBASTI, Gülgün (1996), *Kişilik Kuramları*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 53, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- YAŞAR, H. (2001), *Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Benlik İmajları ve Umutsuzluk Düzeylerinin Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- YAVUZER, Haluk, (2001), *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*, 7. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk, (2003), *Çocuk Psikolojisi*, 25. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YERLİKAYA, İbrahim (2006), *Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım ve Hobi Terapiye Dayalı Umud Eğitimi Programlarının İlköğretim Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyine Etkisi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YILMAZ, Ayşen, (1998), “Tek Ebeveynli ve İki Ebeveynli Ailelerden Gelen Üniversite Öğrencilerinin Kendilik İmgesi”, *Çocuk Ve Ruh Sağlığı Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, s. 142-150.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay, (1989), *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.
- YUMRU, M., H. A. Savaş, H. Herken ve M. H. Kokaçya (2008), “İntihar ve Kişilik”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 9, s. 233-237.
- YÜKSEL, Asuman (2009), “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, s. 153-165.
- ZEL, Uğur (2001), *Kişilik ve Liderlik*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- ZEYREK, E. Y., F. Gençöz, Y. Bergman ve D. Lester (2009), “Suicidality, Problem-Solving Skills, Attachment Style and Hopelessness In Turkish Students”, *Death Studies*, Vol., 33, pg., 815–827.

ZIRH, Sevgi, (1995), *Eğitim Fakóltesi Öğrencilerinin Benlik İmajının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakóltesi.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu ve Beck Umutsuzluk Ölçeği Örneği

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Verdiğiniz bilgiler gizli kalacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır. Araştırmanın doğru sonuçlar vermesi açısından lütfen sorulara samimi ve tarafsız olarak cevap verip, hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim.

Özge VIDİNLİOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Reh. ve Psik. Dan. Anabilim Dalı

1. Cinsiyetiniz : .....
2. Sınıf düzeyi : .....
3. Okul türü : .....
4. Algılanan sosyo - ekonomik düzey: Düşük Orta Yüksek
5. Algılanan akademik başarı düzeyi : Kötü Orta İyi
6. Algılanan anne - baba tutumu : Demokratik Otoriter Baskıcı İlgili
7. Annenin eğitim durumu : Okur yazar İlkokul Lise Yüksekokul
Üniversite
8. Babanın eğitim durumu : Okur yazar İlkokul Lise Yüksekokul
Üniversite
9. Kaçınca çocuksunuz : .....
10. Seçmeyi düşündüğünüz meslek : .....

BECK UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİ

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz ve size uygun olan "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerinden birini (X) işaretleyiniz.

Sizin için uygunmu?
EVET HAYIR

1. Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2. Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bırakmamı oluyorum.		
3. İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5. Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6. Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7. Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8. Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı düşünmüyorum.		
9. İyi fırsatlara yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağımı inanmam için de hiç bir neden yok.		
10. Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11. Gelecek benim için hoş şeylerden çok, tatsızlıklarla dolu gözüküyor.		
12. Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13. Geleceğe baktığımda şimdiki oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.		
14. İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15. Geleceğe büyük inancım var.		
16. Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.		
17. Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19. Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20. İsteddiğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

EK 2: Offer Benlik İmgesi Ölçeği Örneği

OFFER BENLİK İMGESİ ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her cümleyi okuduktan sonra her ifadenin yanındaki kutulardan size en uygun olan birisinin içine (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

1. Bana çok uygun	4. Bana pek uygun değil
2. Bana uygun	5. Bana çoğunlukla uygun değil
3. Bana biraz uygun	6. Bana hiç uygun değil

1.	Başka insanlarla birlikteyken birinin benimle alay edeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6
2.	Anne ve babamın gelecekte benimle gurur duyacaklarını sanıyorum.	1	2	3	4	5	6
3.	Annem ve babam hep başkasının (örneğin kardeşlerimden birinin) tarafını tutarlar.	1	2	3	4	5	6
4.	Karşı cinsten akranlarım beni sıkıcı bulur.	1	2	3	4	5	6
5.	Kendimi genellikle gergin hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
6.	Genellikle pikniklerde veya arkadaş toplantılarında kendimi bir yabancı gibi hissedirim.	1	2	3	4	5	6
7.	Ailem, gelecekte benim yüzümden hayal kırıklığına uğrayacak.	1	2	3	4	5	6
8.	Zaman zaman pek kontrol edemediğim ağlama veya gülme nöbetlerine tutulurum.	1	2	3	4	5	6
9.	Genellikle babamın hiçbir işe yaramadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
10.	Çoğu zaman kafam karmakarışıktır.	1	2	3	4	5	6
11.	Kendimi tanıdığım insanların çoğundan daha aşağı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
12.	Annemi ve babamı anlamak benim için mümkün değil.	1	2	3	4	5	6
13.	Kendi hatam olmayan şeylerden ötürü bile çoğunlukla kendimi suçlarım.	1	2	3	4	5	6
14.	Genellikle mutluym.	1	2	3	4	5	6
15.	Bazen kendimden öyle utanırım ki, hemen bir köşeye saklanıp ağlamak isterim.	1	2	3	4	5	6
16.	Duygularım kolayca incinir.	1	2	3	4	5	6
17.	Çoğu zaman kendimi duygusal yönden boş hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
18.	Annem ve babam genellikle iyi geçinirler.	1	2	3	4	5	6
19.	Başka insanların benden pek hoşlanmadıklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
20.	Yeni arkadaşlıklar kurmakta çok zorluk çekerim.	1	2	3	4	5	6
21.	Çok fazla huzursuzum.	1	2	3	4	5	6
22.	Yaşamaya devam etmektense, ölmenin daha iyi olacağını sık sık düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
23.	Yeni arkadaşlıklar kurmak bana çok zor gelir.	1	2	3	4	5	6
24.	Ailem de kararlar verilirken benim de söz hakkım olduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5	6
25.	Kendimi çok yalnız hissediyorum.	1	2	3	4	5	6

26.	Yaşamayı seviyorum.	1	2	3	4	5	6
27.	Annem ve babam bana karşı genellikle sabırlıdır.	1	2	3	4	5	6
28.	Kendi çocuklukları mutsuz geçmiş ise, anne babalar çok sıklıkla çocukları anlamazlar.	1	2	3	4	5	6
29.	Yaşıtlarımla beraber olmaktansa, yalnız olmaya tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
30.	Sürekli olarak bir şeyden ürküyorum.	1	2	3	4	5	6
31.	Çok sıklıkla "Hiç de olmak istediğim gibi biri değilim" diye düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
32.	Genellikle, kendimi evde bir fazlalık gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
33.	Eğer başkaları benimle aynı fikirde olmaz, beni desteklemezlerse, fena halde canım sıkılır.	1	2	3	4	5	6
34.	Genellikle kendimi çirkin hisseder, çekici olmadığımı düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
35.	Cinsel konularda kendimi geri (cahil ve tecrübesiz) hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
36.	Hiç boş durmadığım halde işlerimi, bir türlü bitiremiyorum.	1	2	3	4	5	6
37.	Diğer insanlar bana baktıklarında, herhalde vücudumun pek iyi gelişmiş olduğunu düşünüyorlardır.	1	2	3	4	5	6
38.	Annem ve babam benden utanıyorlar.	1	2	3	4	5	6
39.	Annem ve babam benden utanıyorlar.	1	2	3	4	5	6
40.	Genellikle vaktimin çoğunu evden uzak geçirmeye çalışıyorum.	1	2	3	4	5	6
41.	Hayatı, çözümü olmayan sonsuz sayıda problemler dizisi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5	6
42.	Yıllardır anne babama kin besliyorum.	1	2	3	4	5	6
43.	Hiçbir yeteneğimin olmadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
44.	Başım a geleceğinden emin olduğum bir olayla nasıl başa çıkabileceğim konusunda önceden hazırlık yapmam (Başım a geldikten sonra düşünürüm).	1	2	3	4	5	6
45.	Annem ve babam genellikle benden memnundurlar.	1	2	3	4	5	6
46.	Yeni arkadaşlıklar kurmakta fazla zorluk çekmem.	1	2	3	4	5	6
47.	Okul ve ders çalışmak benim için pek önemli değil.	1	2	3	4	5	6
48.	Katıldığım eğlence ve arkadaş toplantılarının çoğundan zevk alırım.	1	2	3	4	5	6
49.	Sebebini anlayamadığım korkularım pek fazla yoktur.	1	2	3	4	5	6
50.	Kendimi sıklıkla hüzürlü, kederli hissedirim.	1	2	3	4	5	6

EK 3: Anket Onay Formu

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.54.00.05.01.070/
KONU : Anket Uygulaması

141

VALİLİK MAKAMINA
SAKARYA

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Seda Özge VİDİNLİOĞLU; “Ortaöğretim Öğrencilerinin Benlik Algısı ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki” konulu anket uygulamasını, İlimiz Hendek İlçesinde öğrenim gören Ortaöğretim öğrencilerine uygulamak istendiğini; Sakarya Üniversitesinin 16.10.2009 tarih ve 1285 sayılı yazılarında belirtilmektedir.

Söz konusu anketin dersleri aksatmamak kaydıyla uygulanması; Yasal gerekliliğin ilgili Okul Müdürlüklerince yerine getirilmesi şartı ile Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınızı arz ederim.

MUSTAFA YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR.
12/2009
Uğur ALADAĞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Resmî Daireler Kampüsü
B Blok 54290 Adapazarı / SAKARYA
Tel : 0 264 251 36 14-15-16
Fax : 0 264 251 36 04
http://sakarya.meb.gov.tr
sakaryamem@meb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Seda Özge VİDİNLİOĞLU 1984 yılında Balıkesir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Balıkesir’de tamamladı. 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünü kazandı. 2007 yılında mezun olup, Susurluk Endüstri Meslek Lisesi’nde Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen olarak göreve başladı. Halen Hendek Anadolu Kalkınma Vakfı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi’nde görev yapmaktadır.